

V. MEŅŠIKOVŠ, O. PEIPIŅA

ATOMENERĢĒTIKA
UN CILVĒKA DZĪVES APSTĀKĻI

(SOCIOLOĢISKAIS ASPEKTS)

АВТОРЫ И РЕДАКТОРЫ

ИЗДАТЕЛЬСТВО

ИЗДАТЕЛЬСТВО

ИЗДАТЕЛЬСТВО

99-3
478

L
3

DAUGAVPILS PEDAGOĢISKĀ UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS UN SOCIĀLO ZINĀTŅU KATEDRA

VLADIMIRS MEŅŠIKOVŠ
OLGA PEIPIŅA

ATOMENERĢĒTIKA
UN CILVĒKA
DZĪVES APSTĀKĻI
(SOCIOLOĢISKAIS ASPEKTS)

1999

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

~~99~~ 11.346

Apstiprināts 0300036883

DPU Ekonomikas un sociālo zinātņu katedras sēdē
1999. gada 7. janvārī,
protokols Nr. 3.

Recenzenti: Dr. soc. **Andris Runcis**
(Latvijas universitāte, Rīga),
Dr. soc. **Antanas Čužas**
(Lietuvas Filozofijas un socioloģijas institūts, Viļņa)

Atbildīgā par
izdevumu: Dr. filoz. **Lilija Gorbaceviča**
Redaktore: **Inta Ostrovska**
Datortalicēja: **Inga Ancāne**
Maketētāja: **Marina Stočka**

ISBN – 9984–14–086–5

© DPU izdevniecība "Saule", 1999

SATURA RĀDĪTĀJS

Priekšvārds	4
Kopsavilkums	5
Summary	7
Резюме	9
Ievads	11
1. Socioloģiskā pētījuma "Ignalinas AES zonā dzīvojošo cilvēku dzīves apstākļi un darbība" programma (V. Meņšikovs)	11
2. Ģenerālās kopas un izlases raksturojums (O. Peipiņa)	18
I. Dzīves apstākļi Ignalinas AES zonā (V. Meņšikovs)	22
1.1. Iedzīvotāju pašvērtējuma raksturojums par stāvokli apkārtnē vidē un dzīves apstākļiem	22
2.1. Ekonomiskās darbības perspektīvu vērtējums	36
3.1. Iedzīvotāju un eksperti par dzīvesvietu	50
II. Ekoloģiskais risks un drošība (O. Peipiņa)	61
1.2. Ignalinas AES ietekmes vērtējums uz cilvēku un apkārtnējo vidi	61
2.2. Kādu informāciju un kompensācijas vēlas iedzīvotāji, kuri apzinās ekoloģisko risku	71
3.2. AES zonas iedzīvotāju kolektīvās uzvedības galvenie raksturojumi. Ekoloģiskās kustības stāvoklis un perspektīvas	79
4.2. Sociālā vide un cilvēku savstarpējās saskarsmes problēmas Ignalinas AES zonā	89
Rekomendācijas	100
Pielikumi	103
Zinātniski praktiskās konferences "Ignalinas AES: dzīves apstākļi un cilvēka darbība" rezolūcija	103
Konferences "Ignalinas atomelektrostacijas ēna pār Latgali" programma un rezolūcija	105
No LR Saeimas priekšsēdētāja biroja, Valsts prezidenta kancelejas atbildes uz konferences rezolūciju	108
Vides valsts ministra I. Emša atbilde uz konferences rezolūciju	108
Literatūras saraksts	111

PRIEKŠVĀRDS

"Ignalina rada nemieru Eiropā" – tāds ir viena no daudzajiem tāda veida rakstu nosaukums, kurus pēdējā laikā publicē sakarā ar Eiropas Komisijas uztraukumu par Ignalinas AES drošību. Kāds tad ir to simtiem tūkstošu iedzīvotāju noskaņojums, psiholoģiskais stāvoklis, kuri dzīvo un strādā atomelektrostacijas "ēnā"?

Eiropas Komisijas nostāja Ignalinas AES jautājumā visiem labi zināma un ir nemainīgi viennozīmīga: kamēr atomelektrostacija netiks slēgta, Lietuva Eiropas Savienībā neiekļūs. Taču pagaidām enerģētikas speciālistiem neviens nav paskaidrojis, no kādiem avotiem nāk 4 miljardi dolāru, lai realizētu tikai pirmo Ignalinas AES slēgšanas posmu.

Bez tam, ir vēl vesela rinda problēmu, t.sk. arī sociālās. Šīs problēmas jārisina ne tikai zinātniski tehniskajām, valsts un nevalstiskajām struktūrām. Tas ir jā dara arī tiem simtiem tūkstošu cilvēku, kuri dzīvo kaimiņos ar problemātisku enerģētisku objektu.

Socioloģiskās aptaujas ļauj iekļauties šajā procesā ne tikai zinātniekiem, speciālistiem un ierēdņiem.

Paplašinot daudzpusīgā dialoga par dzīves drošības problēmām dalībnieku sastāvu, socioloģi palīdz visplašākajai (taču vismazāk izglītotajai) daļai labāk noteikt savu pozīciju dažādo vērtējumu un risinājumu variantu spektrā.

Paaugstināto uzmanību pret sociologu darbā izskatītajiem jautājumiem var izskaidrot ar to, ka 30 km zona ap Ignalinas AES ir vairāku valstu perifērija, kur sakarā ar ekonomisko depresiju iedzīvotāji izjūt papildus sociālo un psiholoģisko slodzi.

Gan šo valstu valdību institūcijām un AES vadībai, gan arī nacionālo ekoloģisko kustību vadītājiem ir jābūt labi informētiem par sabiedrisko domu un noskaņojumu divkārši depresīvajos reģionos.

Lai izstrādātu un ieviestu dzīvē sociāli ekonomisko politiku teritorijās ar paaugstinātu sociālo un ekoloģisko risku, šiem reģioniem ir jāpievērš divkārša, trīskārša uzmanība, ir jābūt informācijai, zinātniskajam pamatojumam par tur notiekošajiem sarežģītajiem sabiedriskajiem procesiem.

Dr. soc. V. Meņšikovs

KOPSAVILKUMS

Atbilstoši socioloģiskā pētījuma programmai, kuru izstrādāja divu zinātnisko iestāžu speciālisti (Lietuvas Zinātņu akadēmijas Filozofijas un Socioloģijas institūts un Daugavpils Pedagoģiskā universitāte), tika veikta socioloģiskā aptauja. Tika aptaujāti Latvijas un Lietuvas iedzīvotāji, kuri ir vecāki par 18 gadiem un dzīvo 30 km attālumā no Ignalinas AES, kā arī eksperti no pašvaldībām, apkārtējās vides, cilvēku veselības un civilās aizsardzības speciālisti.

Iegūtā empīriskā materiāla analīze ļauj diezgan pilnīgi novērtēt Ignalinas AES zonā dzīvojošo cilvēku dzīves apstākļus, ekoloģiskās darbības perspektīvas, kā arī ekoloģisko risku un drošību iedzīvotāju un ekspertu uztverē.

Apkārtējā vide un dzīves apstākļi tiek raksturoti neviennozīmīgi. Lielākais vairums Ignalinas AES zonas iedzīvotāju nav apmierināti ar ienākumiem un darbības perspektīvām. Aptaujas laikā lielākā daļa respondentu strādāja, un daļai respondentu viņu darbības jomā redzami uzņēmējdarbības elementi. Tomēr AES zonas teritoriju var raksturot kā ekonomiski depresīvu. Latvijā, piemēram, aptuveni katrā otrā respondenta ģimenē ir vismaz viens bezdarbnieks. Viens no investīciju aizkavēšanas faktoriem ir AES tuvums.

Lielākā daļa iedzīvotāju un ekspertu, īpaši Latvijā, uzsver, ka dzīves apstākļi pasliktinās, un pēdējo 2–3 gadu laikā AES negatīvā ietekme ir palielinājusies. Neskatoties uz to, daudzi iedzīvotāji ir ļoti apmierināti ar savu dzīvesvietu. To veicina dažādi apstākļi – apkārtējās vides skaistums, apmierinoša sociālā vide, tas, ka respondents jau ilgi dzīvo šajā apvidū. Tomēr visi minētie apstākļi nevar kļūt par pozitīvu dominanti tūrisma un atpūtas sfēras attīstībai, tāpēc šī sfēra atrodas ekonomiskās darbības perifērijā.

Iedzīvotāju un ekspertu vairākums atzīst AES bīstamo ietekmi uz apkārtējo vidi. Piemēram, 89 % Daugavpils rajonā aptaujāto iedzīvotāju uzskata, ka AES rada briesmas dabai, 88 % – cilvēku veselībai. Vislielākās briesmas dabai nodara gaisa piesārņošana (tā domā 71 % iedzīvotāju). Otrajā vietā ir radioaktīvais starojums (64 %). Galvenie iemesli, kuri paaugstina AES darbības riska pakāpi, ir sekojoši:

- AES var notikt diversija;
- kara laikā AES var tikt bombardēta;
- tehnoloģiskais brāķis, kurš tika pieļauts celtniecības laikā un vēl joprojām nav novērsts;
- apkārtējā vide nav spējīga absorbēt arvien pieaugošo piesārņojumu.

Lai apstiprinātu savu satraukumu un bailes, daudzi respondenti min konkrētus faktus un savus novērojumus tam, kā AES ietekmē klimatu, dzīvnieku un augu valsti, cilvēku veselību.

Psiholoģisko diskomfortu sakarā ar avārijas iespēju Ignalinas AES, kuru **pastāvīgi** vai **bieži** izjūt lielākā daļa Daugavpils apvidus iedzīvotāju, pastiprina fakts, ka iedzīvotāju informētības līmenis par AES darbību ir ļoti zems, daudzi nezina, kā rīkoties, ja radīsies situācija kā Černobijas avārijā.

Cilvēkus neapmierina ne tikai to iestāžu darbs, kuras tieši atbild par AES ekspluatāciju, vides un cilvēku aizsardzību, bet arī vietējo un republikas ekoloģisko organizāciju darbs. Lielākā daļa aptaujāto uzskata, ka vajadzētu piešķirt atvieglojumus un atlaides tiem cilvēkiem, kuri dzīvo un strādā paaugstināta riska zonā.

Iegūtā empīriskā materiāla analīze ļauj apgalvot, ka **pētījuma galvenā hipotēze ir apstiprinājusies**: Ignalinas AES zonā dzīvojošo cilvēku vidū ir plaši izplatīts diskomforts un satraukums par ekoloģisko drošību, ko pastiprina objektīvas informācijas trūkums.

Lai gan iedzīvotāju kolektīvā uzvedība savas ekoloģiskās drošības paaugstināšanas aspektā pagaidām iegūst tikai sabiedrisku līmeni (saskaņā ar G. Blūmera tipoloģiju), galvenais iemesls, kurš bloķē kolektīvās uzvedības attīstību, ir daudzus cilvēkus nomācošā nabadzība un vēlamā sabiedriskā statusa saglabāšana (sasniegšana). Lai atrisinātu AES zonā dzīvojošo cilvēku drošības un dzīves apstākļu jautājumus, ir jāorganizē gan starptautiskas akcijas, gan aktīvāk jādarbojas AES administrācijai, vietējām pašvaldībām, arī tām republikāniskajām un vietējām struktūrām, kuras atbild par apkārtnes vides, cilvēka veselības aizsardzību un civilo aizsardzību.

SUMMARY

The questionnaire of Latvian and Lithuanian population older than 18 years old, who lives in the zone of Ignalina nuclear electric power station and the survey of the experts from the number of the leaders of the district authorities, the specialists in the sphere of the environment and people's health protection, civil defence were conducted in accordance with the program of the sociological investigation, which was elaborated by the specialists of two scientific institutions (The Institute of Philosophy and Sociology of Lithuanian Academy of Sciences and Daugavpils Pedagogical University).

The analysis of the empirically received material permits to value rather completely the living conditions in the zone of Ignalina station, the perspectives of the economic activity, as well as the ecological risk and safety in the perception of the population and the experts.

The population characterizes the environmental and living conditions differently. The overwhelming majority of the population who lives in the zone of the station are not satisfied with the earnings and work perspectives. At the moment of survey the majority of the respondents worked, part of them has at least the elements of enterprise. At the same time, the territory in the zone of the nuclear electric power station can be characterized like economically depressive. So, in Daugavpils krai approximately the family of the every second respondent has no less than one unemployed. The nearness of the station like other unfavorable factors restrain the flow of investments.

In their majority the population and the experts especially in Latvia declare about the aggravation of living conditions and the increase of Ignalina station dangerous influence on the environment for the last 2-3 years. At the same time many respondents are highly satisfied with their place of living, which is indicated by the beauty of the local nature, the living term, the satisfaction of social environment and so on. However, all these circumstances can not be a sufficient positive dominant for the development of the sphere of tourism and rest, that moves it away to the back ground of the economic activity.

The population and the experts in their majority admit the danger of the nuclear electric power station influence on the environment. So, in Daugavpils region 89% of the respondents consider that the station creates danger for the nature, 88% - for people's health. For all that, the biggest danger for nature is air pollution (71% of population thinks so). In the second place - radioactive influence (64%).

Among the main reasons, which increase the risk of the station work are following:

- a diversion can be committed at the station;
- the station can be exposed to a bombardment during a war;
- technological defect, which have been committed during the station building and which have not been removed yet;
- the environment of the station is not able to absorb the pollution, which is going to increase;

To the confirmation of their anxieties and fears the part of the respondents name the concrete fact from the negative influences of the station on the climate, the animal and vegetable world, man's health.

The psychological discomfort because of the realizing the possibility of the accident at the station, which is felt constantly or often by the inhabitants of Daugavpils region, is intensified by the inadequate information about the station work and possible dangers, as well as the occurring everywhere ignorance about what people should do in the case of an accident like in Chernobil.

People are dissatisfied not only with the work of the institutions, which directly provide the exploitation of the station and the environment and people's health protection, but also, with the work of the local ecological organizations. The majority of the respondents consider, that it is worth fixing some privileges and increases to the people, who live and work in the zone of the abnormally high risk.

The analysis of the empirically received material permits to assert, that the main hypothesis of the investigation is confirmed: among the population of Daugavpils region, who lives in the zone of Ignalina station, the worry and discomfort concerning the ecological safety are spread widely. Moreover, they are intensified by the lack of the objective information about this problem. However, the collective behaviour of the inhabitants in the aspect of the increase of their ecological safety at best becomes to acquire the level of the public (according to the typology of the American sociologist G. Blumer). The main reason, which blockades the development of the collective behaviour – the state of poverty and the problem of preservation (achievement) of public status they wish; people experience very painfully these two problems. The solution of the problem of living conditions and safety of the people, who live in the zone of the station, demands as the joint interstate actions, as well the activity of the station administration, local authorities, and republic and local structures, which are responsible for the regional development of the country, environment and man's health protection, civil defence.

РЕЗЮМЕ

В соответствии с программой социологического исследования, разработанной специалистами 2 научных учреждений (Института философии и социологии Литовской Академии наук и Даугавпилсского педагогического университета), проведены анкетный опрос населения Латвии и Литвы старше 18 лет, проживающего в зоне Игналинской АЭС и интервьюирование экспертов из числа руководителей самоуправлений, специалистов в области охраны окружающей среды и здоровья людей, гражданской обороны.

Анализ полученного эмпирического материала позволяет достаточно полно оценить условия жизни людей в зоне Игналинской АЭС, перспективы экономической деятельности, а также экологический риск и безопасность в восприятии населения и экспертов.

Характеристика населением внешней среды и условий жизни неоднозначна. Подавляющее большинство жителей, проживающих в зоне АЭС, недовольны заработками и перспективами деятельности. На момент опроса работало большинство респондентов, у части опрошенных присутствуют по крайней мере элементы предпринимательства. Вместе с тем, территория в зоне АЭС может быть охарактеризована как экономически депрессивная. Так, в Даугавпилском крае примерно у каждого второго респондента в семье не менее одного безработного. Наряду с другими неблагоприятными факторами, сдерживающими приток инвестиций, выступает и близость АЭС.

В своем большинстве население и эксперты, особенно в Латвии, заявляют об ухудшении условий проживания и повышении опасности влияния АЭС на окружающую среду в последние 2-3 года. Вместе с тем, у многих респондентов продолжает сохраняться высокая удовлетворенность своим местом жительства, что определяется такими обстоятельствами как красота местной природы, длительность проживания, удовлетворенность социальным окружением и др. Однако, эти обстоятельства не могут быть достаточной позитивной доминантой для развития сферы туризма и отдыха, что отодвигает ее на периферию экономической деятельности.

Население и эксперты в своем большинстве признают опасность влияния АЭС на окружающую среду. Так, в Даугавпилском районе 89% опрошенных жителей считает, что АЭС создает опасность для природы, 88% – для здоровья людей. При этом наибольшую опасность для природы представляет загрязнение воздуха (так считает 71% жителей). На втором месте – радиоактивное воздействие (64%). Среди основных причин, повышающих степень риска работы АЭС,

называются следующие:

- на АЭС может быть совершена диверсия;
- АЭС может подвергнуться бомбардировке в случае войны;
- технологический брак, допущенный еще во время строительства АЭС и не устраненный до сих пор;
- окружающая среда АЭС не в состоянии абсорбировать все возрастающую загрязненность.

В подтверждение своих тревог и опасений часть респондентов называет конкретные факты из наблюдаемых ими негативных воздействий АЭС на климат, животный и растительный мир, здоровье человека.

Психологический дискомфорт из-за осознания возможности аварии на АЭС, **постоянно** или **часто** испытываемый большинством жителей Даугавпилсского края, усугубляется их крайне низким уровнем информированности о работе АЭС и о возможных опасностях, а также повсеместным незнанием о том, что надо делать, если произойдет авария как в Чернобыле.

Людей не удовлетворяет не только деятельность учреждений, непосредственно обеспечивающих эксплуатацию АЭС и охрану окружающей среды и здоровья людей, но и республиканских и местных экологических организаций. Большинство опрошенных считает, что целесообразно установить льготы и надбавки людям, проживающим и работающим в зоне повышенного риска.

Анализ полученного эмпирического материала позволяет утверждать, что **подтверждается основная гипотеза исследования**: среди населения Даугавпилсского края, проживающего в зоне Игналинской АЭС, широко распространены беспокойство и дискомфорт относительно экологической безопасности, усиленные отсутствием объективной информации по данной проблеме. Однако коллективное поведение жителей в аспекте повышения своей экологической безопасности пока, в лучшем случае, лишь начинает приобретать уровень общественности (по типологии американского социолога Г. Блумера). Основная причина, блокирующая развитие коллективного поведения – тяжело переживаемое многими людьми состояние бедности, проблематичность сохранения (достижения) желаемого общественного статуса. Решение проблемы условий жизни и безопасности людей, проживающих в зоне АЭС, требует как совместных межгосударственных акций, так и активизации деятельности администрации АЭС, местных самоуправлений, а также республиканских и местных структур, ответственных за региональное развитие страны, охрану окружающей среды и здоровья человека, гражданскую оборону.

IEVADS

1. SOCIOLOĢISKĀ PĒTĪJUMA "IGNALINAS AES ZONĀ DZĪVOJOŠO CILVĒKU DZĪVES APSTĀKĻI UN DARBĪBA" PROGRAMMA

PĒTĪJUMA PROBLĒMAS PAMATOJUMS

Atceroties pirms desmit gadiem notikušo avāriju Černobiļas AES, kļūst skaidrs, ka atomenerģija, lai arī apmierina cilvēku vajadzību pēc lētas enerģijas, tomēr rada milzīgas briesmas. AES zonas iedzīvotājiem ir adekvāti jāuztver problēmsituācija, ir jāveido dialogs ar speciālistiem atomenerģētikas, apkārtējās vides aizsardzības, veselības aizsardzības jomā. Cilvēkiem jānodod kvalitatīva un patiesa informācija par AES darbību, kā arī jāzina, kā rīkoties nestandarta situācijās.

Diemžēl, pagaidām mūsu valsts iedzīvotājiem (tiem, kuri dzīvo pie Latvijas un Lietuvas robežas) pietrūkst informācijas un teorētisko zināšanu par ekoloģiskajām briesmām, kas saistītas ar Ignalinas AES darbību. Nav zināma sabiedriskā doma par apkārtējās vides stāvokli, par to, kādu vietu dažādu subjektu dzīvesveidā ieņem ekoloģija, kā iedzīvotāji uztver AES ietekmi uz apkārtējo vidi un cilvēku, kādas sociālās kompensācijas vēlas tie iedzīvotāji, kuri izprot ekoloģiskās briesmas.

Tas, ka nav zināms Daugavpils apvidus iedzīvotāju sabiedriskās domas reālais stāvoklis par ekoloģiju un atomenerģiju, nākotnē var izraisīt nevēlamas kolīzijas, ieskaitot nevadāma sociāli ekonomiska konflikta attīstību.

Tāpēc rodas vajadzība veikt socioloģisku pētījumu, kura centrālā problēma ir pretrunas starp to, ka pastāv sabiedrības vajadzība izmantot atomenerģētikas iespējas un priekšrocības, un nav zināšanu par AES un iedzīvotāju mijiedarbības optimāliem un rezultatīviem ceļiem, veidiem un metodēm.

Pētījuma mērķis – izmantojot socioloģiskās metodes, tehniku un procedūras (paņēmienus), iegūt patiesu, ticamu informāciju un teorētiskas zināšanas, lai varētu izstrādāt rekomendācijas un iesniegt tās AES vadībai, valsts iestādēm, arī vietējām pašvaldībām, kuras spēj optimizēt AES un to iedzīvotāju mijiedarbību, kuri dzīvo atomelektrostacijas darbības zonā. Dotais socioloģiskais pētījums tiek veikts Lietuvas Republikas pētījuma programmas "Atomenerģētika un apkārtējā vide" ietvaros.

Dotais pētījums (tas tiek veikts pēc vienotas Lietuvas rajonu iedzīvotāju aptaujas programmas) ir teorētiski lietišķais. Tāpēc Latvijā iegūtā empiriskā informācija tiks salīdzināta ar Lietuvas sociologu datiem.

Socioloģiskā pētījuma galvenie uzdevumi:

1. Noteikt Igalinas AES zonā dzīvojošo Daugavpils rajona iedzīvotāju pašvērtējumu par apkārtni un dzīves apstākļiem.
2. Noteikt iedzīvotāju uzskatus par ekonomiskās darbības perspektīvām Igalinas AES zonā.
3. Noteikt iedzīvotāju un ekspertu attieksmes struktūru un parametrus pret dzīves vietas kvalitāti.
4. Noteikt iedzīvotāju attieksmi pret iespējamo AES ietekmi uz cilvēku un apkārtni.
5. Noteikt faktorus, kas būtiski ietekmē iedzīvotāju sapratni par AES darbības ekoloģisko risku.
6. Noteikt tās sociālās un cita veida kompensācijas, kuras vēlas iedzīvotāji, saprotot ekoloģiskās briesmas, kuras rada AES.
7. Noteikt kopējo un atšķirīgo to Latvijas un Lietuvas iedzīvotāju viedokļos, kuri dzīvo Igalinas AES zonā, par problēmsituāciju, kura saistīta ar dzīvi un drošību atomelektrostacijas tuvumā.

Pētījuma objekts: to Daugavpils apvidus iedzīvotāju, kuri dzīvo Igalinas AES zonā, sociāli profesionālās, sociāli demogrāfiskās, teritoriālās u.c. grupas. Šīs grupas ir informācijas avots un tajās pastāv agrāk noformulētā pretruna.

Pētījuma priekšmets: attiecība starp ekoloģiski drošas dzīves vērtīborientācijām un to realizāciju praksē. Par priekšmetu var uzskatīt arī ekoloģiski drošas dzīves relatīvo vērtīborientāciju un Igalinas AES zonā dzīvojošo cilvēku reālo darbību, viņu sociāli profesionālos un citus statusus, kā arī reģiona dzīves apstākļu savdabību, ieskaitot valsts un vietējo ekoloģisko organizāciju darbības apjomus.

Pamatjēdzienu loģiskā analīze (interpretācija un operacionālā definīcija)

Atbilstoši pētījuma mērķim, kuram ir analītisks raksturs, loģiski jāanalīzē jēdziens "attieksme pret ekoloģiski drošu dzīvi." Jēdzienu "ekoloģija" 1866. gadā piedāvāja vācu biologs E. Gekelis, kurš noformulēja biogēnētikas likumu. Pašlaik, kad cilvēka ietekme uz dabu ir palielinājusies, ekoloģija kļūst par dabas izmantošanas un dzīvo būtņu aizsardzības zinātnisko pamatu.

Skaidrs, ka arī cilvēka dzīvībai ir vajadzīga aizsardzība, jo mūsdienu vērtību grupā tā ir augstākā vērtība, pašvērtība. Ekoloģiskā drošība tādā veidā kļūst par dzīvības, galvenokārt – cilvēka dzīvības, aizsardzības galveno līdzekli. Šis jēdziens ir pretstats jēdzienam “ekoloģiskais karš”, kas ir apzināti izdarīts kaitējums cilvēka dzīvībai, iedarbojoties uz viņa dzīves vietu (gaisa, ūdens piesārņojums, floras un faunas iznīcināšana). Praksē, diemžēl, ļoti bieži var tikt realizēta (un arī tiek realizēta) neapzināta tehnisku un tehnoloģisku iekārtu negatīvā ietekme uz cilvēku apdzīvotām vietām. Tas notiek avāriju rezultātā, kad kļūdās personāls utt.

Galvenā ekoloģiskās drošības sastāvdaļa ir permanentā refleksija, tas ir – zinātnieku un bīstamo tehnisko iekārtu ekspluatācijas speciālistu abpusēji ieinteresēts un uzticības pilns dialogs ar iedzīvotājiem, kuri dzīvo paaugstinātas ekoloģiskās bīstamības zonā.

Ekoloģiskās drošības pirmssākumi meklējami bailēs un uztraukumā, kurš pāraug diskusijā par to, kas būtu jādara saskaņoti; pēc tam veidojas ekoloģiskā kustība, kurai ir stingrs un noteikts mērķis sasniegt šo drošību. “Šajā tieksmē tā, – raksta par šāda veida kustību amerikāņu sociologs G. Blūmers, – attīsta savu struktūru un organizāciju, tāpēc, pēc būtības, tā veidojas par sabiedrību. Tā attīsta pieņemto un atzīto vadību un noteikto biedru sastāvu, kurš tiek raksturots ar “mēs – apziņu.” Tā veido kādu tradīciju kopumu, kādu svarīgāko vērtību komplektu, kādu filozofiju, īpašu noteikumu krājumu un kopēju ekspektāciju kopumu. Tās locekļi viens otram ir uzticīgi. Tās iekšienē attīstās noteikta darba dalīšana, sevišķi kādas sociālas struktūras formā. Tajā indivīdi ieņem noteikto statusu pozīcijas, un tādā veidā indivīdi attīsta individuālu sociālas struktūras dialogu.” (Блумер Г. Коллективное поведение. – В кн.: Американская социологическая мысль. М.: Международный Университет Бизнеса и Управления. – 1996 – с.196).

Ignalinas AES zonā dzīvojošo Daugavpils rajona iedzīvotāju attieksme pret ekoloģiski drošu dzīvi un tās specifikas noteikšana un aprakstīšana paredz:

- 1) pētījuma priekšmeta struktūras atklāšanu (strukturālā operacionālīzācija);
- 2) svarīgāko iemeslu noteikšanu, kuri nosaka pētāmās parādības raksturu (faktoriskā operacionālīzācija);
- 3) iepriekšēju sistēmisku pētāmā objekta aprakstu, kas saistīts ar objekta iespējamo stāvokļu tipoloģijas (klasifikācijas aprakstu) izstrādi pētāmajā aspektā;
- 4) pieņēmuma (hipotēzes) izvirzīšana par pētāmās problēmas rašanās iemesliem un raksturu.

Analītiskā operacionalizācija

Analītiskajā pētījumā operacionalizācijai jāparedz ne tikai pētāmās parādības strukturēšana (to atspoguļojošā jēdziena "sadališana" veidojošajos elementos), bet arī iespējamo iemeslu atklāšana. Citiem vārdiem sakot, vajag noteikt tos faktorus, kuri kopumā ietekmē parādības saturu un izmaiņas.

Mūsu gadījumā viens no galvenajiem uzdevumiem ir – jānosaka ekoloģiski drošas dzīves motivācijas kodols. Galvenais rakurs, kurš mums ir jāanalizē, ir saistīts ar orientāciju uz drošu dzīvi un šīs darbības motivāciju.

Tāpēc attieksmi pret ekoloģiski drošu dzīvi ir jāizskata ar tādu jēdzienu palīdzību kā attieksme pret ekoloģiski drošiem darba apstākļiem, attieksme pret informāciju un zināšanām, kuras virzītas uz drošas dzīves veidošanu utt. (skat. 1. shēmu).

Tālāk seko izdalīto jēdzienu satura konkretizācija un to pietuvināšana tiešajai interpretācijai empīriskajās pazīmēs.

Pēc tam, kad pētījuma priekšmets ir sadalīts svarīgākajos elementos, ir jānoskaidro tie faktori, kuri var tieši vai netieši ietekmēt pētāmo parādību (mūsu gadījumā – attieksmi pret ekoloģiski drošu dzīvi). Dotā operacionalizācija paplašinātā veidā redzama 2. shēmā.

Pētījuma objekta iepriekšējā sistemātiskā analīze un darba hipotēžu izvirzīšana

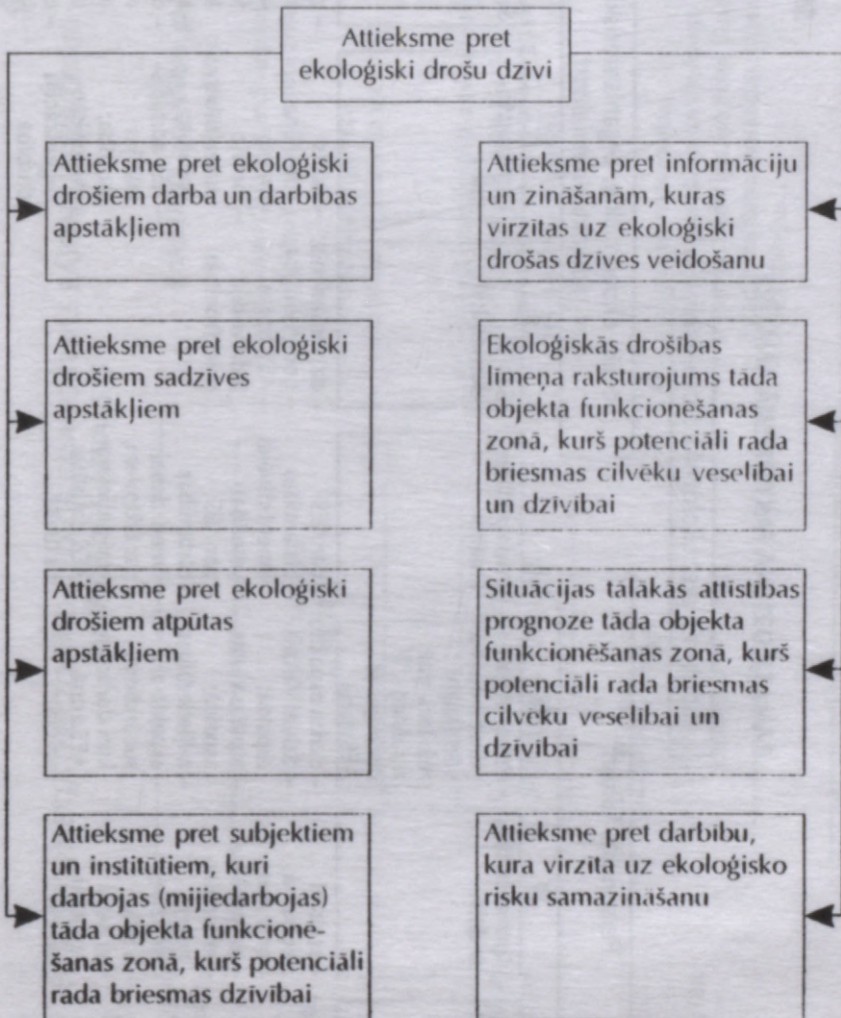
Sistēmiski tiek analizēts pētījuma objekts, bet tad, kad objekts tiek sadalīts elementos, mēs to pārveidojam par mērķtiecīga pētījuma priekšmetu.

Mūsu mērķis – izdalīt ekoloģiski drošas dzīves motivācijas kodolu tādā veidā, kādā to nosaka darba apstākļi, atbilstošās zināšanas un informācija, citas mūsu iedzīvotāju dzīvesveida īpatnības. Tālāk mēs vēlamies noteikt galvenos faktorus, kuri ietekmē attieksmi pret ekoloģiski drošu dzīvi gan objektīvi, gan subjektīvi.

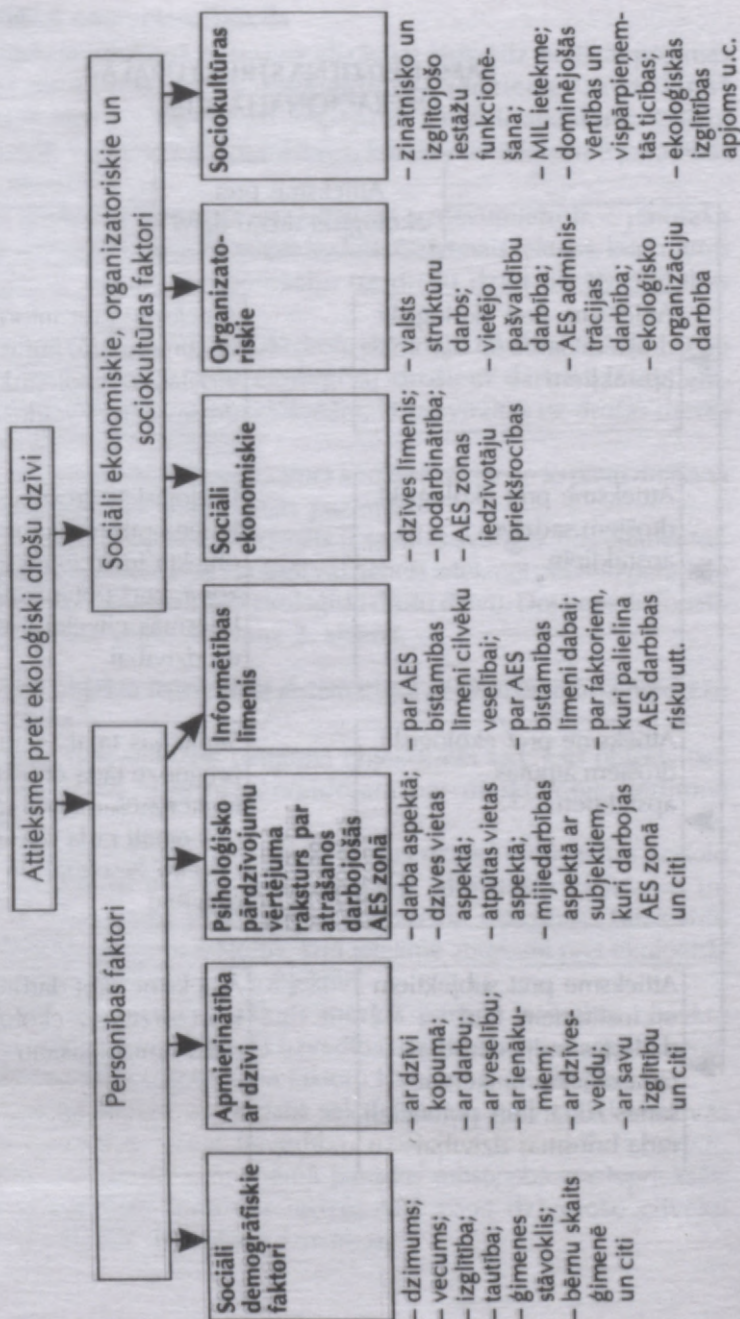
Pētījuma teorētiski lietišķais mērķis paredz noteiktu objekta sadalīšanas veidu: pēc kolektīvās uzvedības attīstības (brieduma) līmeņa, pamatojoties uz tādu uztraukuma faktoru kā ekoloģiskā drošība.

Teorētiskajā līmenī var izdalīt sekojošus trīs galvenās kolektīvās uzvedības stāvokļus: masu uzvedība, uzvedība sabiedrības līmenī, specifiska sociālā kustība. 3. shēmā parādīts mūsu objekta iepriekšējs sistēmiskais apraksts, kurā var redzēt AES zonā dzīvojošo cilvēku kolektīvās uzvedības dinamiskās izmaiņas.

PAMATJĒDZIENA STRUKTURĀLĀ
OPERACIONALIZĀCIJA

PAMATJĒDZIENA FAKTORISKĀ ANALĪZE

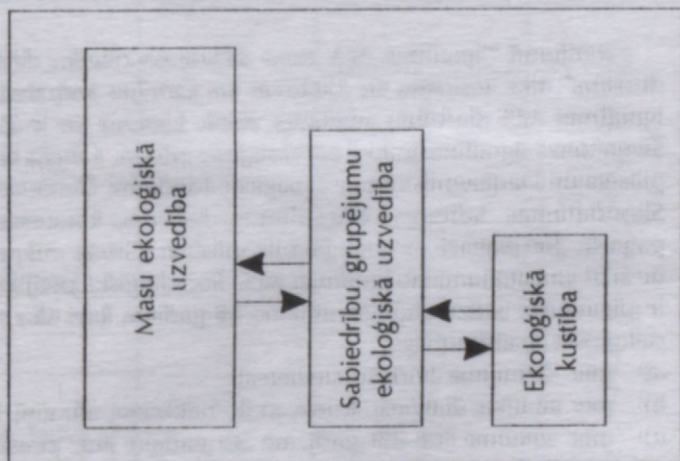
PĒTĪJUMA OBJEKTA (AES ZONĀ DZĪVOJOŠIE DAUGAVPILS RAJONA IEDZĪVOTĀJI)
SISTĒMISKAIS APRAKSTS

Kolektīvās uzvedības
līmenis:

Masas

Sabiedrības,
grupējumi

Sabiedrība

Kolektīvās uzvedības galvenie
raksturojumi:

- veidojas no darbības individuālajam līnijām;
 - individu anonimitāte, norobežošanās un atsvešināšanās;
 - nav tradīciju un paražu;
 - nestabila organizācija u.c.
- veidojas no kolektīvā uzskata un lēmuma;
 - opozīciju un pretrunu esamība;
 - spontanuma un nenoteikta grupēšanās;
 - nav tradīciju un paražu;
 - nav fiksētu statusu lomu u.c.
- konkrēti noteikts mērķis;
 - attīstīta organizācija un struktūra;
 - ir kopējas tradīcijas, vērtības, filozofijas;
 - ir darba dalīšana, noteiktas statusu pozīcijas;
 - solidaritāte, u.c.

Mūsu iepriekšējais sistēmiskais apraksts ļauj pamatot darba hipotēzes. Ekspertu intervija, vietējās preses publikāciju analīze, novērojumi ļauj izvirzīt sekojošu **hipotēzi**: Ignalinas AES zonā dzīvojošo Daugavpils apvidus iedzīvotāju vidū plaši izplatīts diskomforts un uztraukums par ekoloģisko drošību, sevišķi tāpēc, ka nav objektīvas informācijas par doto problēmu. Lai gan viņu kolektīvā uzvedība pagaidām, labākajā gadījumā, nonāk sabiedriskajā limenī.

Socioloģiskās informācijas vākšanas galvenās metodes – Ignalinas AES zonā dzīvojošo Daugavpils apvidus iedzīvotāju, kuri vecāki par 18 gadiem, **anketu aptauja** un **ekspertu intervēšana** (tie ir – pašvaldību vadītāji, apkārtējās vides un veselības aizsardzības speciālisti, civilās aizsardzības darbinieki utt.).

2. ĢENERĀLĀS KOPAS UN IZLASES RAKSTUROJUMS

Pētījumā "Ignalinas AES zonā dzīvojošo cilvēku dzīves apstākļi un drošība" tika iesaistīti tie Lietuvas un Latvijas iedzīvotāji, kuri dzīvo Ignalinas AES darbības ietekmes zonā. Lietuvā tie ir Zarasu, Utenas, Švenčonas, Ignalinas rajoni un Visaginas pilsēta. Latvijā tie ir Daugavpils pilsēta un Daugavpils rajona 9 pagasti: Medumu, Dēmenes, Līdumnieku, Skrudalienas, Sālienas, Vecsālienas, Tabores, Laucesas un Kalkūnes pagasti. Šie pagasti un Daugavpils pilsētas Grīvas mikrorajons atrodas tieši 30 km attālumā no Ignalinas AES. Socioloģiskā pētījuma ģenerālkopa ir pieaugušie iedzīvotāji vecumā no 18 gadiem, kuri tika nosacīti sadalīti sekojošās apakšgrupās:

- a) pēc dzimuma (vīrieši, sievietes);
- b) pēc tautības (latvieši, krievi, poļi, baltkrievi, ukraiņi, lietuvieši u.c.);
- c) pēc vecuma (18–29 gadi, no 30 gadiem līdz pensijas vecumam, pensijas vecumā);
- d) pēc izglītības (sākumskolas un zemāka, nepabeigta vidējā, vidējā, augstākā);
- e) pēc ģimenes stāvokļa (neprecējies (–usies), precējies (–usies), atraitnis (–e), šķīries (–usies), dzīvo civillaulībā).

Daugavpils rajona pagastos aptaujas sākumā (1997. g. maijā) dzīvoja 12466 cilvēki, no tiem – vecāki par 18 gadiem – 74%, vīrieši – 46%, sievietes – 54%. Daugavpilī 1997. gada sākumā vidējais iedzīvotāju skaits bija 117502 cilvēki, no tiem – vecāki par 18 gadiem – 78%, vīrieši – 46%, sievietes – 54%.

Pētījuma izlase aptver 515 cilvēkus Daugavpili, 892 cilvēkus Daugavpils rajonā un 320 cilvēkus Lietuvas rajonos. Daugavpils reģiona pētījumā respondentu atlase notika, izmantojot daudzpakāpju ligzdveida metodi: izlases skaits ir noteikts, salīdzinot respondentu sadalījuma atbilstību ģenerālajam kopumam pēc šādām pazīmēm: dzimums, vecums, tautība, izglītības līmenis. Izlase ir reprezentatīva attiecībā pret Daugavpils reģiona pieaugušo iedzīvotāju sastāvu pēc nosauktajām pazīmēm.

RESPONDENTU RAKSTUROJUMS

(% no visu respondentu skaita)

	Daugavpils n = 515 cilv.	Daugavpils raj. n = 892 cilv.	Lietuvas raj. n = 320 cilv.
Dzimums:			
vīrieši	46	40	31
sievietes	54	60	67
Vecums:			
18 – 29 gadi	28	25	14
30 gadi un līdz pen- sijas vecumam	49	43	77
pensijas vecumā	21	32	2
nenorādīja	2	—	7
Tautība:			
latvieši (lietuvieši)	21	18	78
krievi	48	43	10
baltkrievi	6	12	3
ukraiņi	3	1	2
citi (moldāvi, tatāri, čigāni, baškīri, rumāņi)	6	2	1
nenorādīja	1	2	2
Izglītība:			
sākumskolas un zemāka	4	8	0,3
nepabeigta vidējā	12	17	1,3
vidējā	51	58	50,3
augstākā	31	15	45
nenorādīja	2	2	3,1

Ģimenes stāvoklis:			
neprecējies (-usies)	21	16	10
precējies (-usies)	54	61	76
atraitnis (-e)	10	9	3
šķīries (-usies)	9	5	7
dzīvo civillaulībā	4	5	1
nenorādīja	2	4	3

Socioloģiskajā pētījumā pamatinformācijas iegūšanai no iedzīvotājiem tika pielietota tiešā individuālā anketēšana pēc vienotas programmas: uz vienādiem socioloģiskās aptaujas jautājumiem gan Daugavpils apvidus respondenti, gan Lietuvas respondenti atbildējuši individuāli, personīgi aizpildot anketu.

Mūsu socioloģiskajā pētījumā tika veikta arī ekspertu intervēšana. Ekspertu izlases grupā Lietuvā bija iekļauti republikas atomenerģētikas, vides aizsardzības vadošie speciālisti, Ignalinas atomstacijas vadība un apkalpojošais personāls, kā arī Visaginas pilsētas un atomstacijai tuvāko Lietuvas rajonu vadītāji (pavisam intervēti 165 eksperti).

Daugavpils reģionā ekspertu grupā bija iekļauti Daugavpils pilsētas un rajona pašvaldību, pagastu vadītāji un speciālisti, vides aizsardzības speciālisti, medicīnas darbinieki, uzņēmēji (pavisam 90 respondenti).

Daugavpils reģiona ekspertu izlases sastāvs ir sekojošs:

1. Daugavpils rajons.

Daugavpils rajona Padome:

Rajona Padomes priekšsēdētājs;

Lauksaimniecības departamenta speciālisti;

Rajona Padomes nodaļas vadītājs;

Konsultatīvā biroja vadītājs;

Galvenais agronoms;

Galvenais inženieris;

Veterinārās pārvaldes priekšsēdētājs;

Civilās aizsardzības centra izpilddirektors.

Pagastu padomes:

Pagasta padomes priekšsēdētāji;

Pagasta padomes sekretāri;

Zemes komisijas priekšsēdētāji un zemes ierīkotāji;

Lauksaimniecības organizators;

Sociālie darbinieki;
Speciālisti– inspektori;
Medicīnas darbinieki.

2. Daugavpils pilsēta.

Daugavpils pilsētas dome:

Nodaļas vadītāji;
Galvenie speciālisti;
Komisiju priekšsēdētāji;
Ekonomists;
Jurists.

Ārstniecības iestādes:

Pilsētas centrālās slimnīcas speciālisti;
Veselības aizsardzības centra speciālisti;
Pilsētas centrālās poliklinikas speciālisti;
Onkoloģiskā dispansera speciālisti;
Zobārstniecības poliklinikas speciālisti;
Bērnu slimnīcas speciālisti.

Uzņēmēji:

Firma "Kora";
Firma "Gurons";
Firma "Hansa plus";
Firma "Inteleks";
Zemes banka.

Daugavpils Vides aizsardzības reģionālā pārvalde:

Inspektori;
Speciālisti.

Daugavpils Pedagoģiskās universitātes Vides izglītības centrs.

Visi Lietuvas un Latvijas eksperti tika intervēti pēc vienotas intervijas anketas par iedzīvotāju dzīves un darbības apstākļiem viņu dzīvesvietā, par Ignalīnas AES darbības ietekmi uz apkārtnējo vidi, kā arī par speciālistu gatavību veikt nepieciešamos pasākumus vides un veselības aizsardzības jomā savā teritorijā.

Ekspertu grupā ir pārstāvētas tās pamatinstitūcijas, kuru darbības sfēra ir saistīta ar cilvēku darba un dzīves apstākļu nodrošināšanu pienācīgā līmenī un viņu dzīves un darbības drošības garantēšanu.

I. DZĪVES APSTĀKĻI IGNALINAS AES ZONĀ

1.1. IEDZĪVOTĀJU PAŠVĒRTĒJUMA RAKSTUROJUMS PAR STĀVOKLI APKĀRTĒJĀ VIDĒ UN DZĪVES APSTĀKĻIEM

Latvijas un Lietuvas iedzīvotāju, kuri dzīvo Ignalinas AES zonā, vērtējums par apkārtējo vidi un sadzīves apstākļiem ļoti pretrunīgi raksturo svarīgākos priekšnoteikumus, kuri nosaka dzīvesveidu.

Augstu tiek vērtēta (skat. 1.1. tabulu) sociālā vide (sevišķi attiecības ar kaimiņiem) un dzīves vieta, relatīvi zema – organizējošā vide un ražošanas un darba vide (izņemot apmierinātību ar savu profesiju). Augsto apmierinātības līmeni ar saskarsmi starp cilvēkiem apstiprina arī respondentu atbilžu sadalījums uz jautājumu: "Vai Jūsu apvidū ir problēmas saskarsmes sfērā starp cilvēkiem?" (procentos):

Aptaujāto kategorijas	Atbilžu varianti		
	Nav problēmu	Jā, problēmas ir	Nav atbildes
– Lietuvas iedzīvotāji (n = 320 cilvēki)	72	17	11
– Latvijas iedzīvotāji: Daugavpils rajons (n = 892 cilvēki)	77	13	10
Daugavpils (n = 515 cilvēki)	66	25	9

Acīmredzot, augstais apmierinātības līmenis saskarsmes sfērā pozitīvi ietekmē arī tādu rādītāju kā apmierinātība ar savu dzīves vietu, pat par spīti AES negatīvās ietekmes apzināšanās ietekmei uz dzīves kvalitāti tās apkārtnē. Tā, Daugavpils rajonā tikai 13% respondentu nenorāda AES negatīvo ietekmi uz savas dzīvesvietas atpūtas sfēru attīstību. Tikai 15% aptaujāto šķiet, ka viņu dzīvesvieta pilnīgi atbilst atpūtas vietas un tūristu apkalpošanas sfēras prasībām. Tikai 14% respondentu gribētu savās mājās uzņemt atpūtniekus, un viņiem tam ir atbilstoši apstākļi. Lielu ietekmi uz savas dzīvesvietas pozitīvo vērtējumu atstāj arī tas, ka respondenti jau ļoti ilgi dzīvo dotajā ciematā, pagastā. Piemēram, 70% Daugavpils rajona respondentu dzīvoja dotajā vietā vēl līdz AES un Visaginas pilsētas celtniecībai, bet 52% norādīja, ka "šeit dzīvoja mani vecāki, senči".

Tabula 1.1.

**DZĪVES APSTĀKĻU UN IEDZĪVOTĀJU DARBĪBAS PAŠVĒRTĒJUMS,
KAS DZĪVO IGNALINAS AES ZONĀ**
(vērtējums "apmierināts", %)

Rādītāji	Respondentu dzīves vieta		
	Lietuva, 1996. g. sept., n = 320 cilv.	Latvija, Daugavpils raj., 1997. g. apr., n = 892 cilv.	Latvija, Daugavpils, 1997. g. sept., n = 515 cilv.
I. Ar sociālo vidi:			
– attiecības ar kaimiņiem	64	71	67
– attiecības ģimenē	64	65	64
– attiecības darbā	68	40	53
II. Ar savu dzīves vietu un sadzīves apstākļiem:			
– dzīves vieta	58	52	57
– sadzīves apstākļi	49	37	38
III. Ar personīgajiem resursiem:			
– izglītība	47	48	44
– veselība	25	21	23
IV. Ar organizējošo vidi:			
– pašvaldību darbs	36	19	22
– medicīnas iestāžu darbs	15	22	18
V. Ar ražošanas un darba sfēru:			
– sava profesijā	63	39	45
– darba apstākļi	36	15	20
– savas darbības perspek- tīvas	16	10	13
– alga	7	6	7
VI. Ar dzīvi kopumā	24	23	25

Pārāk augsts ir arī respondentu izglītības pašvērtējums. Interesanti, ka ar savu izglītību neapmierināto, salīdzinot ar savu veselību neapmierināto, Daugavpilī ir gandrīz divas reizes mazāk (attiecīgi 14% un 25%), Daugavpils rajonā – vairāk nekā trīs reizes mazāk (attiecīgi 9% un 29%).

Lai gan Daugavpils rajonā 25% aptaujāto nav vidējās izglītības – no tiem 8% labākajā gadījumā ir tikai sākumizglītība.

Tomēr vislielākās pretrunas sastopamas tad, kad respondenti vērtē ražošanas un darba sfēru: ir diezgan augsts savas profesijas pašvērtējums un visai zems darba apstākļu, savas darbības perspektīvu un atalgojuma vērtējums. Tomēr Daugavpils rajona bezdarbnieku vidū, to kuri ir apmierināti ar savu profesiju, ir gandrīz 2 reizes mazāka nekā strādājošo vidū (skat. 1.2. tabulu). Daudzi ir apmierināti ar savu profesiju, lai gan socioloģiskās aptaujas laikā viņi nestrādāja tajā specialitātē (profesijā), kuru ieguva skolā, profesionāli tehniskajās skolās, tehnikumā vai augstskolā. Piemēram, Daugavpils rajona iedzīvotāju atbilžu sadalījums uz jautājumu: **"Vai Jūs pašlaik strādājat tajā specialitātē (profesijā), kuru ieguvāt skolā, PTS, tehnikumā vai augstskolā?"** ir sekojošs (%):

jā	21
tuvu manai specialitātei	7
nē	53
nav atbildes	20

Ignalinas AES zonā dzīvojošo lauku iedzīvotāju apziņā dominē bailes un satraukums par **statusu**, kuru daudzi pašlaik nosaka pēc ienākumiem. Aptaujas laikā tikai 6% respondentu norādīja, ka ir apmierināti ar saviem ienākumiem.

Diemžēl, mūsu respondenti gan Lietuvā, gan Latvijā pārsvarā izjūt negatīvas emocijas, kad vērtē savus ienākumus un īpašumu jaunās sociālas stratifikācijas aspektā. Jaunās sabiedrības stratifikācijas galvenais kritērijs nav ne pilnvaru apjoms, ne amats, ne profesija, bet gan attieksme pret ekonomisko resursu (īpašums un ienākumi) kontroli.

Aptaujas laikā tikai 6–7% mūsu respondentu norādīja, ka ir apmierināti ar saviem ienākumiem. Tādā veidā netieši tiek pierādīts, ka vairāk nekā 90% aptaujāto Latvijas un Lietuvas iedzīvotāju savu ienākumu līmeni uzskata par šķērslī iespējai sasniegt vēlamo sociālo statusu, tas apdraud arī sociālo drošību un izraisa cilvēkos pesimismu, apātiju, depresiju.

Tikai 14% aptaujāto uzskatīja, ka viņu ekonomiskais stāvoklis tuvākajā laikā uzlabosies. No tabulas 1.3 redzams, ka tikai skolēnu un studentu vidū "optimistu" īpatsvars ir 33%, un tas pārsniedz "pesimistu" skaitu. Vispesimistiskāk ir noskaņoti pensionāri, no kuriem 41% norādīja, ka viņu ekonomiskais stāvoklis tuvākajā laikā pasliktināsies.

Tabula 1.2.

**DAUGAVPILS RAJONA LAUKU IEDZĪVOTĀJU DZĪVES APSTĀKĻU UN
DARBĪBAS PAŠVĒRTĒJUMS ATKARĪBĀ NO IENĀKUMU AVOTIEM,
NODARBOŠANĀS VEIDIEM**

1997. gada aprīlis, n = 892 cilvēki

(vērtējums "apmierināts", %)

Rādītāji	Kopmasīvs	Tajā skaitā (cilvēki)			
		Strādā- jošie (459)	Pensio- nāri (235)	Skolēni, studenti (52)	Bezdarb- nieki (122)
I. Ar sociālo vidi:					
– attiecības ar kaimiņiem	71	72	76	63	66
– attiecības ģimenē	65	68	67	62	54
– attiecības darbā	40	56	16	33	33
II. Ar savu dzīves vietu					
– dzīves vieta	52	55	56	44	46
– sadzīves apstākļi	37	42	35	35	31
III. Ar personīgajiem resursiem					
– izglītība	48	53	42	42	45
– veselība	21	27	9	37	22
IV. Ar organizējošo vidi:					
– pašvaldību darbs	19	19	23	13	15
– medicīnas iestāžu darbs	22	20	27	15	26
V. Ar ražošanas un darba sfēru:					
– sava profesija	39	52	24	17	28
– darba apstākļi	15	22	8	17	4
– savas darbības perspek- tīvas	10	13	5	15	9
– alga	6	7	5	4	2
VI. Ar dzīvi kopumā	23	25	24	29	14

Tabula 1.3.

**DAUGAVPILS RAJONA LAUKU IEDZĪVOTĀJU ATBILŽU SADALĪJUMS
UZ JAUTĀJUMU: "KĀ JŪS DOMĀJAT, VAI JŪSU EKONOMISKAIS
STĀVOKLIS TUVĀKAJĀ LAIKĀ IZMAINĪSIES?"**

1997. gada aprīlis, n = 892 cilvēki, procentos

Atbilžu varianti	Kopējais masīvs	Tajā skaitā			
		strādājošie	pensioņāri	skolēni, studenti	bezdarbnieki
Domāju, ka uzlabosies	14	14	10	33	16
Paliks tajā pašā līmenī	37	40	35	31	31
Pasliktināsies	36	35	41	25	33
Cits	10	9	9	11	17
Nav atbildes	3	2	5	0	3

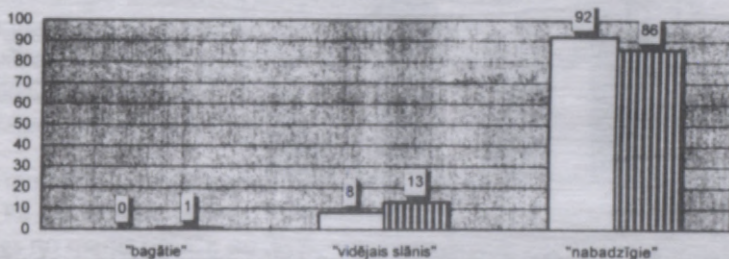
Zīmējumos 1.1 un 1.2 ir redzams Daugavpils rajona iedzīvotāju iedalījums, ņemot vērā materiālo stāvokli (pašvērtējums) un salīdzinot ar Daugavpils iedzīvotāju atbilstošajiem rādītājiem (1997.gada februāris, 1997. gada septembris).

No mūsu aptaujas rezultātiem redzams, ka pat tādā lielā pilsētā kā Daugavpils, aptuveni 89% uzskata, ka viņi ir "nabadzīgo" slānī, 10% domā, ka viņi ir "vidējā" slānī, 1% – "bagāto" slānī. Katram otram "nabadzīgajam" pirkstspēja aprobežojas tikai ar pārtikas produktu iegādi. Pilsētas mērogā tādas ir 14–15 tūkst. ģimenes (vairāk nekā 40 tūkst. cilvēku). 15% "nabadzīgo" iedzīvotāju periodiski badojas. Aptuveni tāda pati aina ir arī Daugavpils rajonā, kur mazāk ir gan to iedzīvotāju, kuri pieder "bagāto" slānim, gan arī to, kuri badojas.

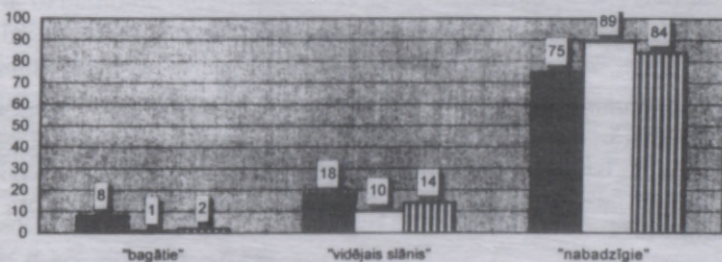
Vissvarīgākās atšķirības pašvērtējumos ir sekojošas:

- 1) pilsētnieku vidū ir ne tikai kandidāti uz "bagāto" slāni, bet ir arī pats "bagāto" slānis (aptuveni 2–3%);
- 2) lauku iedzīvotāju vidū gandrīz nav kandidātu uz "bagāto" slāni, kā arī daudz mazāka ir to nabadzīgo grupa, kuri uzsver: "Naudas nepietiek pat pārtikai, dzīvojam pusbadā" (7% – nabadzīgo lauku iedzīvotāju, 15% – nabadzīgo pilsētnieku).

1997. gada aprīlis, Daugavpils rajons, n=892 cilvēki.

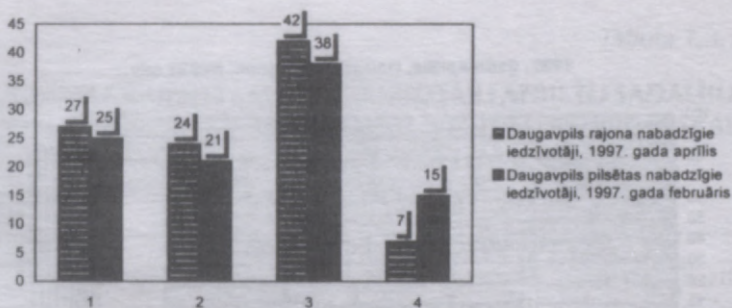

1997. gada februāris, Daugavpils, n=518 cilvēki.

- Iedzīvotāju diferenciācija pēc ienākumu sadales uz pārtikas produktu iegādi: līdz 20% ienākumu - "bagātie", 20-40% ienākumu - "vidējais slānis", vairāk kā 40% - "nabadzīgie".
- Iedzīvotāju diferenciācija atkarībā no ģimenes materiālā stāvokļa (pēc skalas no -5 (joti slikts) līdz +5 (joti labs), kur: no +4 līdz +5 - "bagātie", no +1 līdz +3 "vidējais slānis", no 0 līdz -5 - "nabadzīgie".
- Iedzīvotāju diferenciācija pēc materiālā stāvokļa ģimenē, kad: "naudas pilnīgi pietiek, speciāli netaupām" - "bagātie"; "dzīvojam taupīgi, bet naudas parasti pietiek" - "vidējais slānis"; "dzīvojam taupīgi, svarīgiem pirkumiem ar grūtībām sakrājam naudu" + "naudas pietiek tikai pārtikai un apģērbam" + "diemžēl, naudas pietiek tikai pārtikai" + "naudas nepietiek pat pārtikai, dzīvojam pusbadā" - "nabadzīgie".

Zīmējums 1.1. Daugavpils rajona un Daugavpils iedzīvotāju iedalījums pēc materiālā stāvokļa (pašvērtējums), procentos

Zīmējums 1.2. Daugavpils rajona un Daugavpils pilsētas nabadzīgo iedzīvotāju iedalījums (pašvērtējums), procentos

- 1 – nabadzīgie ar dažiem vidējā slāņa elementiem;
- 2 – ar minimālu pirktspēju;
- 3 – ar tādu pirktspēju, kura apmierina vajadzību pēc pārtikas;
- 4 – dzīvo nabadzībā, periodiski badojas.

No tabulas 1.4 redzams, ka kopumā Daugavpils rajona respondenti to faktoru vidū, kuri noteiks viņu ekonomiskā stāvokļa perspektīvu, pirmajā vietā izvirza faktoru – **“partija, kura būs pie varas”** (25%). Samazinoties materiālās labklājības līmeņa pašvērtējumam, minētā faktora loma palielinās.

Tabula 1.4 .

ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: “NO KĀ BŪS ATKARĪGS JŪSU MATERIĀLAIS STĀVOKLIS TUVĀKAJĀ LAIKĀ?”, ATKARĪBĀ NO RESPONDENTU MATERIĀLĀS LABKLĀJĪBAS PAŠVĒRTĒJUMA 1997. gada aprīlis, procentos

Atbilžu varianti	Viss masīvs	Tajā skaitā				
		1	2	3	4	5
No partijas, kura būs pie varas	25	12	21	20	35	33
No manis paša	20	33	25	25	12	5
No valsts palīdzības (subsīdijas, dotācijas, kredītu atvieglojumi)	14	16	15	17	10	18
No pašvaldību darbības	12	9	13	12	12	18
No manas firmas, uzņēmuma	11	14	16	8	10	4
Cits	9	11	5	8	10	13
Nav atbildes	9	5	5	10	11	9

Respondentu iedalījums pēc materiālā stāvokļa:

- 1 – "vidējais slānis" – 114 cilvēki;
- 2 – nabadzīgie ar dažiem vidējā slāņa elementiem – 203 cilvēki;
- 3 – nabadzīgie ar minimālu pirkjspēju – 179 cilvēki;
- 4 – nabadzīgie ar pirkjspēju, kas apmierina vajadzību pēc pārtikas – 315 cilvēki;
- 5 – dzīvo nabadzībā, pusbadā – 54 cilvēki.

Vienlaicīgi, palielinoties nabadzības līmenim, samazinās tāda faktora loma kā **personīgie pūliņi** ("ekonomiskais stāvoklis tuvākajā laikā būs atkarīgs no manis paša"): no 33% kandidātu grupā, uz "vidējo slāni" līdz 5% nabadzīgo grupā, kuri dzīvo pusbadā. Interesanti atzīmēt to, ka salīdzinoši neliela lauku iedzīvotāju grupa sava ekonomiskā stāvokļa perspektīvu saista ar valsts palīdzību – 14%, pašvaldību darbību – 12%, kā arī ar uzņēmumu (firmu) darbu – 11%. Vairākums respondentu uzskata, ka valstij ir svarīga nozīme pilsoņa ienākumu regulēšanā (tikai 3% aptaujāto domā, ka "valstij nevajag iejaukties"). Jautājumos par to, kādos virzienos valstij jādarbojas, regulējot ienākumus, parādās ļoti būtiskas atšķirības (skat. tab. 1.5). Ja "vidējā slāņa kandidātu" vidū valda uzskats "valstij jāpalīdz tiem uzņēmējiem, kuri rada jaunas darbavietas" – 43%, tad "nabadzīgie" atkal domā, ka "valstij ir jā rūpējas, lai visi pilsoņi pelnītu aptuveni vienādi" – 54%. To vidū, kuri "dzīvo nabadzībā, pusbadā", šis rādītājs ir vēl augstāks – 62%.

Respondenti Lietuvā salīdzinot ar Latvijas iedzīvotājiem savos dzīves līmeņa un darbības vērtējumos demonstrēja apmierinātību. Īpaši nozīmīgas atšķirības parādās, raksturojot savstarpējās attiecības darbā, darba apstākļos, savā profesijā, kā arī pašvaldību darbā (skat. tab. 1.6). Daudz zemāki rādītāji aptaujātajiem Lietuvā ir vērtējumā par savstarpējām attiecībām ar kaimiņiem, medicīnas iestāžu darbā. Acīmredzot, nav nejauši, ka arī aptaujātajiem Lietuvā augstāks ir arī rādītājs, jo ar dzīves apmierinātību vispār: ja Latvijā ar dzīvi **neapmierināti** vispār – 20%, tad Lietuvā – tikai 12% (ar aptuveni vienādu īpatsvaru pilnīgi ar dzīvi apmierināti: Latvija – 23%, Lietuva – 24%).

Līdz ar to, vērtējums vienā no pašiem nozīmīgākajiem rādītājiem – apmierinātība ar savu peļņu – Latvijas un Lietuvas respondentiem gandrīz absolūti sakrīt (Latvijā "apmierināti" – 6%, Lietuvā – 7%). Bez tam, lietuviešu respondenti savu ekonomisko stāvokli tuvākajā laikā novērtēja pesimistiskāk (skat. tab. 1.7).

Tabula 1.5.

**ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "VAI VALSTIJ IR JĀREGULĒ
PILSONU IENĀKUMI?", ATKARĪBĀ NO RESPONDENTU MATERIĀLĀ
STĀVOKĻA PAŠVĒRTĒJUMA**

1997. gada aprīlis, n = 892 cilvēki, procentos

Atbilžu varianti	Visi masīvs	Tajā skaitā				
		1	2	3	4	5
"Valstij ir jā rūpējas par to, lai visi pilsoņi pelnītu aptuveni vienādi"	50	30	55	43	58	62
"Valstij ir jāpalīdz tiem uzņēmējiem, kuri rada jaunas darba vietas"	25	43	24	33	17	4
"Valstij jāpalīdz tikai tiem uzņēmējiem, kuri attīsta vitāli svarīgas nozares"	3	5	5	5	1	4
"Valstij nevajag iejaukties"	3	9	2	1	1	5
Cits	14	13	11	14	15	18
Nav atbildes	5	1	3	4	8	7

Respondentu iedalījums pēc materiālā stāvokļa:

- 1 – "vidējais slānis" – 114 cilvēki;
- 2 – nabadzīgie ar dažiem vidējā slāņa elementiem – 203 cilvēki;
- 3 – nabadzīgie ar minimālu pirktspēju – 179 cilvēki;
- 4 – nabadzīgie ar pirktspēju, kas apmierina vajadzību pēc pārtikas – 315 cilvēki;
- 5 – dzīvo nabadzībā, pusbadā – 54 cilvēki.

Tabula 1.6.

LATVIJAS UN LIETUVAS IEDZĪVOTĀJU ATBILŽU SADALĪJUMS UZ JAUTĀJUMU: "VAI JŪS ESAT APMIERINĀTI AR SAVU DZĪVES LĪMENI UN NODARBOŠANOS?"

(vērtējums "apmierināts", %)

Apmierinātības rādītāji	Latvija, Daugavpils rajons, 1997. g. apr.		Latvija, Daugavpils, 1997. g., sept.		Lietuva, 1996. g. sept.
	Viss masīvs n = 892 cilvēki	t.sk. strādājošie n = 459 cilvēki	Viss masīvs n = 515 cilvēki	t.sk. strādājošie n = 312 cilvēki	n = 320 cilvēki
I. Ar sociālo vidi:					
– attiecības ar kaimiņiem	71	72	67	70	64
– attiecības ģimenē	65	68	64	67	64
– attiecības darbā	40	56	53	62	68
II. Ar savu dzīves vietu un dzīves apstākļiem					
– dzīves vieta	52	55	57	56	58
– dzīves apstākļi	37	42	38	34	49
III. Ar personīgajiem resursiem					
– izglītība	48	53	44	42	47
– veselība	21	27	23	21	25
IV. Ar organizējošo vidi:					
– pašvaldību darbs	19	19	22	22	36
– medicīnas iestāžu darbs	22	20	18	16	15
V. Ar ražošanas un darba sfēru					
– sava profesija	39	52	45	49	63
– darba apstākļi	15	22	20	24	36
– savas darbības perspektīvas	10	13	13	14	16
– alga	6	7	7	10	7
VI. Ar dzīvi kopumā	23	25	25	22	24

Tabula 1.7.

**LATVIJAS UN LIETUVAS IEDZĪVOTĀJU ATBILŽU SADALĪJUMS
JAUTĀJUMAM: "KĀ JŪS DOMĀJAT, VAI JŪSU EKONOMISKAIS
STĀVOKLIS TUVĀKAJĀ LAIKĀ MAINĪSIES?"**
(procentos)

Apmierinātības rādītāji	Latvija, Daugavpils rajons, 1997. g. apr.		Latvija, Daugavpils, 1997. g., sept.		Lietuva, 1996. g. n = 320 cilvēki
	Viss masīvs n = 892 cilvēki	I.sk. strādājošie n = 459 cilvēki	Viss masīvs n = 515 cilvēki	I.sk. strādājošie n = 312 cilvēki	
Domāju, ka uzlabosies	14	14	17	11	17
Paliks tajā pašā līmenī	37	40	36	43	28
Pasliktināsies	36	35	31	32	45
Cits	10	9	12	11	8
Nav atbildes	3	2	4	3	2

Tabula 1.8.

**ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "KĀ JŪS DOMĀJAT, VAI JŪSU
MATERIĀLAIS STĀVOKLIS MAINĪSIES TUVĀKAJĀ LAIKĀ?", ŅEMOT
VĒRĀ GALVENO SPĒKU, KURŠ NOSAKA PROGNOZĒJAMO
DINAMIKU**

Daugavpils, 1997. gada septembris, n = 515 cilvēki, %

Atbilžu varianti	No kā tas būs atkarīgs?						Nav atbildes
	Galvenokārt, no manis paša	No manas firmas, uzņēmuma darbības	No partijas, kura būs pie varas	No valsts palīdzības	No pašvaldību darbības	Cits	
Domāju, ka uzlabosies	55	13	11	8	4	6	3
Paliks tāda pašā līmenī	13	20	6	47	5	3	6
Pasliktināsies	7	15	16	25	10	12	15

Tabulā 1.8 redzams, ka lielāku solidaritāti, vērtējot dominējošo faktoru, kurš nosaka respondenta ekonomiskā stāvokļa prognožu dinamiku, demonstrē:

- a) **"optimisti"** – 55% šīs grupas pārstāvjiem svarīgāki ir personīgie pūliņi;
- b) tie pilsētnieki, kuri **neprognozē** nekādu dinamiku ("mans ekonomiskais stāvoklis nemainīsies") – 47% uzskata, ka tādas stagnācijas iemesls ir atbilstoša valsts darbība.

"Pesimīsti" demonstrē diezgan plašu "vainīgo" loku. Lielākajai daļai pesimistu (25%) vainīga ir valsts, kura nesniedz palīdzību.

Mazākā daļa (7%) vainu meklē nepietiekošajos personīgajos pūliņos.

Tomēr droši var apgalvot, ka lielākā daļa pilsētnieku ir par valsts paternitāti, par stingru ienākumu novienādošanu. Tabulā 1.7 redzamie dati pierāda, ka tikai 2% respondentu ("bagāto" vidū – 22%) ir par valsts neiejaukšanos pilsētnieku ienākumu regulēšanā. Ja vairākums "nabadzīgo" pilsētnieku apgalvo, ka "valstis ir jārūpējas par to, lai visi pilsoņi pelnītu aptuveni vienādi", tad 56% "bagāto" un 74% no "vidējā slāņa" valstij atvēl tikai uzņēmēju palīga lomu, kura rada darba vietas.

Interesanti, ka samazinoties nabadzīgo pilsētnieku materiālajai labklājībai, samazinās arī to respondentu īpatsvars, kuri pieļauj valsts palīdzību tiem uzņēmējiem, kuri rada darba vietas. Ja to "nabadzīgo" vidū, kuriem ir daži "vidējā slāņa" elementi, tādu vēl ir samērā daudz – 42%, tad galējā nabadzībā dzīvojošo vidū tādu ir tikai 10%.

Protams, ka smagā ekonomiskā depresija reģionā ar augsto bezdarba līmeni un dzīves dārdzību rada daugavpīliešos, ja ne bailes, tad izmisumu noteikti, jo viņi tomēr cenšas saglabāt vēlamo sociālo statusu. Gan 1997. gada februārī, gan 1997. gada septembrī sociālās spriedzes galvenie iemesli paliek nemainīgi (skat. tab. 1.10).

Septembri līdera pozīcijās ir bezdarbs (90% pilsētnieku to uzskata par "asu problēmu") un augstas cenas (72% vērtējumā).

Tabula 1.9.

**ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "VAI VALSTIJ IR JĀREGULĒ
PILSONU IENĀKUMI?", ATKARĪBĀ NO RESPONDENTU MATERIĀLĀ
STĀVOKĻA PAŠVĒRTĒJUMA**

Daugavpils, 1997. gada septembris, n = 515 cilvēki, %

Atbilžu varianti	Viss masīvs	Tajā skaitā					
		1	2	3	4	5	6
"Valstij ir jā rūpējas par to, lai visi pilsoņi pelnītu aptuveni vienādi"	42	19	15	42	53	54	48
"Valstij ir jāpalīdz tiem uzņēmējiem, kuri rada jaunas darba vietas"	34	56	74	42	30	20	10
"Valstij jāpalīdz tikai tiem uzņēmējiem, kuri attīsta vitāli svarīgas nozares"	5	0	3	7	5	4	0
"Valstij nevajag iejaukties"	2	22	1	1	0	1	5
Cits	7	4	1	5	7	10	19
Nav atbildes	10	0	5	4	6	10	19

Respondentu iedalījums pēc materiālā stāvokļa:

- 1 – "bagātie" – 22 cilvēki;
- 2 – "vidējais slānis" – 118 cilvēki;
- 3 – nabadzīgie ar dažiem vidējā slāņa elementiem – 105 cilvēki;
- 4 – nabadzīgie ar minimālu pirktspēju – 86 cilvēki;
- 5 – nabadzīgie ar pirktspēju, kas apmierina vajadzību pēc partikas – 135 cilvēki;
- 6 – dzīvo nabadzībā, pusbada – 21 cilvēks.

Tabula 1.10.

**ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "KĀDAS PROBLĒMAS,
JŪSUPRĀT, IR VISASĀKĀS JŪSU PILSĒTĀ SAKARĀ AR PĀREJU UZ
TIRGUS ATTIECĪBĀM?"**
(atbilde – "asa problēma", %)

Sociālās neapmierinātības cēloņi	1997. g. februāris n = 518 cilvēki		1997. g. septembris n = 515 cilvēki	
	%	rangs	%	rangs
Nodarbinātības, bezdarba problēma	92	1	90	1
Augstas cenas	71	2	72	2
Iedzīvotāju veselība	65	3-4	64	4-5
Sociālās nodrošināšanas problēmas	65	3-4	64	4-5
Dzeršana, narkomānija	59	5	70	3
Stāvoklis sabiedriskajā kārtībā	56	6	42	9
Jaunatnes problēmas	54	7	59	6-7
Apkārtējās vides stāvoklis	38	8	59	6-7
Stāvoklis komunālajā saimniecī- bā (ieskaitot apkures problēmas)	36	9-10	46	8
Ceļu stāvoklis, labiekārtošana	36	9-10	41	10
Nacionālo attiecību problēmas	33	11	37	11
Garīgās kultūras problēmas	22	12	33	12
Kultūras pieminekļu saglabāšana	20	13	29	13
Dzīvokļu problēma	18	14	28	14
Sabiedriskā transporta problēmas	9	15	10	15
Nodrošināšana ar pārtikas precēm	4	14	4	16
Nodrošināšana ar rūpniecības precēm	3	17	3	17

SECINĀJUMI

Iedzīvotāju apkārtējās vides un dzīves apstākļu vērtējums nav viennozīmīgs: viņi ir ļoti apmierināti ar sociālo vidi un dzīvesvietu un nav apmierināti ar ražošanas un darba sfēru (sevišķi ar ienākumiem un darbības perspektīvām). Igalinas AES zonā dzīvojošo iedzīvotāju apziņā

dominē bailes un satraukums par **statusu**, kuru daudzi pašlaik nosaka pēc ienākumiem. Vairāk nekā 80 procenti iedzīvotāju sevi uzskata par "nabadzīgajiem", viņu vidū tikai nedaudzi saista materiālā stāvokļa uzlabošanu ar saviem personīgajiem pūliņiem. Viens no svarīgākajiem faktoriem pēc respondentu domām šeit ir **politiskā partija**. Vairāk nekā puse nabadzīgo iedzīvotāju norādīja, ka valstij jā rūpējas par to, lai visi pilsoni pelnītu aptuveni vienādi.

Tas, ka cilvēki ir ļoti apmierināti ar sociālo vidi – **no vienas puses**, un stipri nobažījušies par statusu un savas darbības perspektīvām – **no otras puses**, samazina bailes par to, ka viņi dzīvo Igalinas AES zonā, kaut arī daudzi uzskata, ka cilvēki ir informēti par pastāvošo ekoloģisko risku.

Apmierinājuma pašvērtējums ar dzīvi kopumā Latvijas un Lietuvas respondentu vidū gandrīz sakrīt (23%–25%) un ir diezgan zems. Taču daži dzīves apstākļu un darbības apmierinājuma rādītāji ir atšķirīgi. Īpaši tas attiecas uz pašvaldību darba vērtējumu, kad vairākums Daugavpils apvidus iedzīvotāju izsaka pretenzijas savām pašvaldībām.

2.1. EKONOMISKĀS DARBĪBAS PERSPEKTĪVU VĒRTĒJUMS

Socioloģiskās aptaujas laikā strādāja 53% lauku respondenti (skat.tab. 2.1). Visbiežāk aptaujātie norādīja, ka strādā algotu darbu kā speciālisti, kalpotāji vai fiziskā darba darītāji pagasta padomes, skolās, medicīnas iestādēs utt. (aptuveni 30% respondentu). Ar lauksaimniecību nodarbojas 15% aptaujāto, t.sk. 6% neražoja preču produkciju. Pakalpojumu sfērā (pasts, veikals, ēdnīcas utt.) norādīja 5% respondentu. Minimāls lauku iedzīvotāju skaits norādīja tādus nodarbošanās veidus kā:

- uzņēmējdarbība 13 cilvēki
- amatniecība 6 cilvēki

Lai gan lauksaimniecību kā galveno ienākumu avotu norādīja tikai 15% lauku iedzīvotāju, tomēr mantojumu uz zemi pieteica un lietošana to paņēma 2 reizes lielāks respondentu skaits (31%). Aptuveni ceturta daļa respondentu, kuriem zeme tika atgriezta, paņēma līdzvērtīgu citā vietā, bet pārējie (77%) – tikai tur, kur zeme pienācās pēc mantojuma. Salīdzinoši nedaudz respondentu vidū ir tādu, kuri saņem vai gribētu saņemt par zemi naudas kompensāciju (vai arī vērtspapirus) – tikai 22,5% no tiem, kuriem ir tiesības mantot zemi. Tādā veidā mazāk nekā 40% mūsu respondentu ir mantojuma tiesības, un lielākā daļa (77,5%) jau to ir saņēmuši. Tomēr katrs ceturtais zemes īpašnieks uzskata, ka viņu ienākuma galvenais avots nav lauksaimniecība.

No tabulas 2.2 redzams, ka ar lauksaimniecību kā uzņēmējdarbību pašlaik nodarbojas tikai 5% mūsu respondentu (t.i. tikai viens no trim, kurš lauksaimniecību uzskata par galveno ienākumu avotu, bet nākotnē to darīt plāno 7% respondentu (t.i. tikai par 2% vairāk). Tādēļ, vairāk kā 90% lauku iedzīvotāju nepieļauj iespēju nodarboties ar lauksaimniecību kā uzņēmējdarbību (t.i. zemnieku saimniecība) gan tagad, gan nākotnē.

Neskatoties uz to, daudziem lauciniekiem, kuri strādā algotu darbu, ir papildus ienākumi no lauksaimniecības produkcijas ražošanas. No tabulas 2.3 redzams, ka zemnieku saimniecības elementus atzīst 5–6 reizes vairāk respondentu nekā to, kuri nosauc sevi par lauksaimniekiem. Šādas proporcijas viņi prognozē arī nākotnē.

Visperspektīvākās nozares gan pašreiz, gan nākotnē ir trīs:

- lopkopība
- kartupeļu audzēšana
- piensaimniecība.

Tomēr zemnieku (fermeru) saimniecību specializācija nav īsti pārredzama. Lauku iedzīvotāji rentablās nozares pagaidām meklē vairāk intuitīvi, ar lielu daļu riska – no zivsaimniecības un zvērkopības līdz dārzkopībai un puķkopībai. Mārketingš, preces nonākšana līdz tirgiem (sevišķi ārzemju) prasa lielus finansiālus līdzekļus un organizatoriskas pūles.

Pagaidām vēl ne pārāk stiprajai zemniecībai ir liegta gan nopietna organizatoriska palīdzība, gan arī finansiāli atvieglojumi. Piemēram, uz jautājumu: **"Ja Jums ir zemnieku (fermeru) saimniecība un Jūs nodarbojaties ar uzņēmējdarbību, tad kur ņemāt sākumkapitālu?"**, lauku iedzīvotāji deva šādas atbildes(%):

• no saviem ietaupījumiem	13
• aizņēmos no radiem, draugiem, paziņām	3
• paņēmu bankā kredītu	3
• saņēmu mantojumā	2
• nodarbojos ar komercdarbību un nopelnīju	1
• cits	16

Atbildes uz doto jautājumu vienlaikus pierāda to, ka faktiski ar uzņēmējdarbību nodarbojas daudz vairāk nekā tie 13 cilvēki, kuri sevi nosauca par uzņēmējiem (1,5%). Atbilžu sadalījums uz jautājumu: **"Ja Jūs nodarbojaties vai domājat nodarboties ar uzņēmējdarbību, tad kādā sfērā?"** rāda, ka pašlaik uzņēmējdarbībā ir iesaistījušies ne mazāk kā 20% respondentu (skat. tab. 2.2.). Tikai trijās vadošajās sfērās to skaits ir 15% (tirdzniecība – 44 cilvēki, zemnieku saimniecība – 43 cilvēki, lauksaimniecības produkcijas pārstrāde – 42 cilvēki).

ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "NO KĀ JŪS DZĪVOJAT, KUR STRĀDĀJAT?"

1997. gada aprīlis, n = 892 cilvēki, procentos

Atbilžu varianti	Kopējais masīvs	Tajā skaitā		
		18–29 gadiem	30–54 (vīriešiem – 59)	55 (vīriešiem – 60) un vecāki
I. Strādāju,	53	50	75	22
– t. sk. skolā, slimnīcā utt.	13	13	18	5
– esmu speciālists, strādāju specialitātē	10	12	14	2
– esmu kalpotājs	7	5	11	2
– pakalpojumu sfēra	5	6	8	2
– esmu uzņēmējs	1	2	2	1
– paju sabiedrībā esmu ierindas strādnieks	0	2	0	0
– esmu amatnieks	0	0	1	0
– nodarbojos ar lauksaimniecību	9	6	11	7
– dzīvoju no neliela zemes gabala ienākumiem	6	4	9	3
II. Saņemu tikai pensiju, nekur nestrādāju	26	2	6	72
III. Vēl mācos, tāpēc nestrādāju	6	23	1	0
IV. Meklēju darbu, pastāvīga ienākuma avota nav	14	23	17	4
V. Nav atbildes	1	2	1	2
Kopā	100	100	100	100

Apmērojams ir fakts, ka lielāka daļa to respondentu, kuri kaut kādā veidā ir saistīti ar uzņēmējdarbību, daudzu iemeslu dēļ tomēr atturas savu sociālo stavokli nosaukt par uzņēmējdarbību (ienākumu nestabilitāte, specialista vai kalpotāja darbs, nav atbilstošas izglītības, iedzīvotāju sociāli psiholoģiskās īpatnības utt.).

Tabula 2.2.

**ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "JA JŪS NODARBOJATIES VAI
DOMĀJAT NODARBOTIES AR UZŅĒMĒJDARBĪBU, TAD KĀDĀ
SFĒRĀ?"**

1997. gada aprīlis, n = 892 cilvēki

Darbības sfēra	Pašlaik		Nākotnē	
	cilv.	%	cilv.	%
Tirdzniecība	44	5	60	7
Zemnieku (fermeru) saimniecība	43	5	64	7
Lauksaimniecības produkcijas izstrāde	42	5	30	3
Pakalpojumu sfēra (sadzīve, transports, kultūra)	26	3	40	4
Amatniecība	18	2	17	2
Celtniecība	9	1	15	2
Rūpniecība	7	1	14	2
Dzīvesvietas izīrēšana atpūtniekiem	5	1	11	1
Cits	33	4	26	3

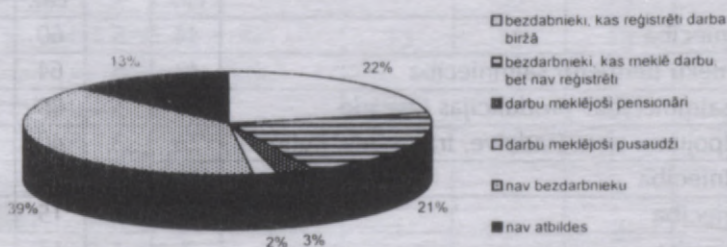
Tabula 2.3.

**ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "JA JUMS IR ZEMNIEKU
SAIMNIECĪBA VAI NĀKOTNĒ DOMĀJAT TĀDU VEIDOT, TAD KĀDU
NOZARI JŪS ATTĪSTĪSIET?"**

1997. gada aprīlis, n = 892 cilvēki

Nozares	Pašlaik		Nākotnē	
	cilv.	%	cilv.	%
Lopkopība	63	7	76	9
Kartupeļu audzēšana	58	7	41	5
Piensaimniecība	55	6	41	5
Dārzkopība	32	4	53	6
Graudkopība	31	3	22	2
Puķkopība	19	2	38	4
Putnkopība	18	2	16	2
Mežsaimniecība	12	1	16	2
Zvērkopība	10	1	16	2
Zivsaimniecība	7	1	17	2
Linkopība	3	0	5	1
Cits	21	2	14	2

AES zona esošajiem Daugavpils rajona pagastiem ir lielas iespējas piesaistīt investīcijas, attīstīt uzņēmējdarbību. Piemēram, samērā lētais darbaspēks, jo ir liels tā pārpalikums. 122 respondenti (14%) norādīja, ka socioloģiskās aptaujas laikā pastāvīgu ienākumu viņiem nebija un tie meklēja darbu. Papildus informāciju par bezdarba apjomu var iegūt no atbilžu sadalījuma jautājumam: "Vai Jūsu ģimenē (starp tiem, kuri dzīvo kopā) ir bezdarbnieki?" (skat. zīm. 2.1).

Zīmējums 2.1. Atbilžu sadalījums jautājumam: "Vai Jūsu ģimenē (starp tiem, kuri dzīvo kopā) ir bezdarbnieki?"

Bezdarbs ir skāris katru otro ģimeni, bet oficiālā statistika atspoguļo tikai pusi no tiem, kuri meklē darbu.

Saimnieciskās darbības depresīvo stāvokli tajā Daugavpils rajona teritorijā, kura atrodas Igalnīnas AES tuvumā, atspoguļo arī atbildes uz atklātajiem jautājumiem: "Norādiet trīs svarīgākās Jūsu problēmas?" un "Norādiet trīs svarīgākās problēmas Jūsu rajonā, pagastā?"

Svarīgākās personīgās problēmas	Svarīgākās rajona, pagasta problēmas
1. Nabadzība – 53%	1. Bezdarbs – 42%
2. Bezdarbs – 29%	2. Vāji attīstīta infrastruktūra, slikti sociāli ekonomiskie dzīves apstākļi – 17%
3. Veselības pasliktināšanās, bailes saslimt – 27%	3. AES tuvums, ekoloģiskais risks – 10%
4.–5. Bailes par ģimeni, alkohola lietošana, garlaicība – 7%	3.–4. Alkohola lietošana – 10%
4.–5. Vāji attīstīta infrastruktūra, slikti sociāli ekonomiskie dzīves apstākļi – 7%	5.–6. Noziedzība – 5%

6. AES tuvums, ekoloģiskais risks – 5%	5.–6. Veselība, dzimstība, vilšanās – 5%
7. Zema kultūra, negodīgums, netaisnība – 3%	

Kaut arī AES tuvumu par **personīgo** problēmu uzskata tikai 5% aptaujāto, bet 10% to uzskata par **rajona, pagastu problēmu**, tomēr AES negatīvo ietekmi uz teritorijas ekonomiku netieši atzīst daudz lielāks respondentu skaits. Piemēram, 75% aptaujāto uzskata par pareizu piešķirt noteiktus atvieglojumus cilvēkiem, kuri dzīvo un strādā AES zonā (21% – noteikt atvieglojumus tikai tiem, kuri strādā AES). Tiesa, respondenti uzskata, ka tā drīzāk ir starpvalstu problēma (60% – norādīja, ka atvieglojumus būtu jāpiešķir Lietuvas valdībai).

Socioloģiskās aptaujas laikā Daugavpilī strādāja 62% respondentu (skat. tab. 2.4). Visbiežāk aptaujātie norādīja, ka strādā **algotu darbu** izglītības, medicīnas, kultūras u.c. sfērās. Apkalpojošajā sfērā nodarbināti 10% respondentu. Minimāls iedzīvotāju skaits norādīja tādus darbības veidus kā:

- nodarbojas ar amatniecību 13 cilvēki
- nodarbojas ar uzņēmējdarbību 9 cilvēki
- nodarbojas ar lauksaimniecību 4 cilvēki
- uztur naturālo saimniecību
("dzīvoju no neliela zemes gabala ienākumiem") 6 cilvēki

Neskatoties uz to, daudzi pilsētnieki, kuri strādā algotu darbu, mācās vai saņem pensiju, tomēr apvieno to visu ar uzņēmējdarbību (tādu ir vairāk kā 10%). No atbildes uz jautājumu: "Ja Jūs nodarbojaties ar uzņēmējdarbību, tad kādā sfērā?" kļūst skaidrs, ka tikai tirdzniecībā vien ar uzņēmējdarbību nodarbojas 6,6% respondentu (skat. tab. 2.5). Vēl lielāks iedzīvotāju skaits ar uzņēmējdarbību plāno nodarboties nākotnē (vairāk kā 20%). Īpaši pievilcīgas liekas tirdzniecība (8,7%), apkalpošana (8,0%) un ražošana (3,4%).

Tomēr ļoti maz pilsētnieku nodarbojas ar uzņēmējdarbību tādās jomās kā lauksaimniecības produkcijas pārstrāde (0,6%) un atpūtnieku un tūristu izvietošana (tikai 0,4%).

Ekspertu domas par AES ietekmi uz pilsētnieku ekonomisko dzīvi sadalījās aptuveni vienādi (skat. tab. 2.6). 46% aptaujāto ekspertu uzskata, ka "daudzi nezina, ko darīt, jo viņus biedē AES tuvums". Neskatoties uz to, atbildot uz konkrētu jautājumu par AES ietekmi uz vietējo un ārzemju investīciju pieplūdi, tieši atbildi "AES traucē" norādīja visai nedaudzi eksperti (skat. tab. 2.7). Sevišķi tas attiecas uz Latvijas investīcijām.

Runājot par ārzemju investīcijām, daļa ekspertu domā, ka AES traucē to pieplūdi tūrismam (16%), lauksaimniecībai (12%) un lauksaimniecības produktu pārstrādei (12%).

Tabula 2.4.

ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "NO KĀ JŪS DZĪVOJAT, KUR STRĀDĀJAT?"

Daugavpils, 1997. gada septembris, n = 515 cilvēki, %

Atbilžu varianti	Kopējais masīvs	Tajā skaitā		
		18-29 gadiem	30-54 (vīriešiem - 59)	55 (vīriešiem - 60) un vecāki
1. Strādāju	62	50	76	39
- t.sk. skolā, slimnīcā utt.	26	19	31	10
- esmu speciālists, strādāju specialitātē	13	12	14	5
- esmu kalpotājs	10	12	15	5
- strādāju pakalpojumu sfērā	6	3	8	5
- paju sabiedrībā esmu ierindas strādnieks	3	2	3	3
- esmu uzņēmējs	2	1	2	1
- dzīvoju no neliela zemes gabala ienākumiem	1	0	1	0
- nodarbojos ar lauksaimniecību	1	1	2	0
2. Saņemu tikai pensiju, nekur nestrādāju	16	3	4	61
3. Vēl mācos, tāpēc nestrādāju	10	36	1	0
4. Meklēju darbu, pastāvīga ienākuma avota nav	6	8	5	3
5. Nav atbildes	6	3	14	7
Kopā	100	100	100	100

Tabula 2.5.

**IEDZĪVOTĀJU ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "JA JŪS
NODARBOJATIES AR UZŅĒMĒJDARBĪBU, TAD KĀDĀ SFĒRĀ?"**

Daugavpils, 1997. gada septembris, n = 515 cilvēki

Darbības sfēra	Pašlaik		Nākotnē	
	cilv.	%	cilv.	%
Tirdzniecība	34	6,6	45	8,7
Pakalpojumu sfēra (sadzīve, transports, kultūra)	22	4,2	41	8,0
Amatniecība	15	3,9	17	3,3
Celtniecība	11	2,1	14	3,7
Rūpniecība	6	1,1	18	3,4
Lauksaimniecības produkcijas izstrāde	3	0,6	9	1,7
Dzīvesvietas izīrēšana atpūtniekiem	2	0,4	14	3,7
Cits	12	2,3	15	3,9

Tabula 2.6.

**EKSPERTU ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "KĀDU IETEKMI
RADA AES UZ VIETĒJO IEDZĪVOTĀJU DŽĪVI?"**

Daugavpils, 1997. gada septembris, n = 50 cilv., %

Atbilžu varianti	Apstiprinošo atbilžu īpatsvars
1. Daudzi nezina, ko darīt, jo viņus biedē AES tuvums	46
2. Cilvēki nepievērš uzmanību AES: attīstīta privāto biznesu, iegulda investīcijas pilsētas saimniecības attīstībā	44
Nav atbildes	10

Tabula 2.7

**EKSPERTU ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "VAI AES IETEKMĒ
LATVIJAS UN ĀRZEMJU INVESTĪCIJU PIEPLŪDI?"**

Daugavpils, 1997. gada septembris, n = 50 cilvēki, %

Nozares, kuras varētu investēt	Latvijas investīcijas			Ārzemju investīcijas		
	Ietekmē	Neie- tekmē	Nav atbildes	Ietekmē	Neie- tekmē	Nav atbildes
Tūrisms	8	34	58	16	24	60
Lauksaimniecība	6	36	58	12	26	26
Lauksaimniecības produkcijas pār- strāde	6	36	58	12	26	62
Rūpniecība	2	38	60	8	28	64
Celtniecība	2	38	60	6	30	64
Pakalpojumu sfēra	2	36	62	6	28	66
Amatniecība	2	36	62	6	28	66
Tirdzniecība	4	36	60	6	30	64
Cits	0	14	86	4	8	88

Daugavpili, neskatoties uz AES tuvumu, tomēr ir daudz labu iespēju investīcijām un uzņēmējdarbības attīstībai. Piemēram, samērā izglītots un lēts darbaspēks, kā arī tā pārpalikums, kurš izveidojās pēdējo gadu laikā. 32 respondenti (6%) norādīja, ka socioloģiskās aptaujas laikā meklēja darbu un viņiem nebija pastāvīga ienākumu avota. Papildus informāciju par bezdarba apjomu dod atbilžu sadalījums uz jautājumu: "Vai Jūsu ģimenē (to vidū, kuri dzīvo kopā) ir bezdarbnieki?" (procentos):

1. Ir bezdarbnieki	24
t.sk. - reģistrēti darba biržā	14
- meklē darbu, bet nav reģistrējušies	10
2. Ir - darbu meklējoši pensionāri	7
3. Ir - darbu meklējoši pusaudži	4
4. Nav bezdarbnieki	51
5. Nav atbildes	14

Tātad bezdarbs nav skāris nepilnu pusi no pilsētnieku ģimenēm, bet oficiālā statistika atspoguļo, labākajā gadījumā, tikai pusi no tiem, kuri tiešām meklē darbu.

Saimnieciskās darbības depresīvo stāvokli Daugavpili atspoguļo arī atbildes uz atklātajiem jautājumiem: “Norādiet trīs svarīgākās problēmas priekš Jums?” un “Norādiet trīs svarīgākās problēmas Jūsu pilsētā?”

Trīs svarīgākās personīgās problēmas	Trīs svarīgākās pilsētas problēmas
1. Nabadzība – 52%	1. Bezdarbs – 59%
2. Bezdarbs – 29%	2. Noziedzība – 16%
3. Veselības pasliktināšanās, bailes saslimt – 25%	3.–4. Alkohola lietošana – 15%
4. Bailes par ģimeni, alkohola lietošana, garlaicība – 14%	3.–4. Vāji attīstīta infrastruktūra, slikti sociāli ekonomiskie dzīves apstākļi – 15%
5. AES tuvums, ekoloģiskais risks – 6%	5. AES tuvums, ekoloģiskais risks – 10%
6. Vāji attīstīta infrastruktūra, slikti sociāli ekonomiskie apstākļi – 5%	6. Veselības pasliktināšanās – 5%
7. Nav problēmu – 1%	7. Zema kultūra – 4%
8. Integrācijas problēmas – 0%	8. Integrācijas problēmas – 2%

Kaut arī AES tuvumu kā vienu no trim svarīgākajām **personīgajām problēmām** atzina tikai 6% aptaujāto, bet kā vienu no trim svarīgākajām **pilsētas problēmām** – 10% aptaujāto, tomēr Igalinas AES reālo negatīvo ietekmi uz pilsētas ekonomiku netieši atzīst daudz vairāk pilsētnieku. Piemēram, par to, ka Igalinas AES zonā dzīvojošajiem un strādājošajiem cilvēkiem nav vajadzīgie atvieglojumi un kompensācijas, izteicās tikai 2% respondentu (un 11% bija grūti konkrēti atbildēt). Taču pārējie izteicās par atvieglojumiem, pie tam 79% pilsētnieku domā, ka tie nepieciešami gan tiem, kas strādā AES, gan tiem, kas dzīvo un strādā Igalinas AES zonā. Tiesa, respondenti uzskata, ka tā drīzāk ir starpvalstu problēma (63% norādīja, ka atvieglojumus jānosaka Lietuvas valdībai).

Neskatoties uz to, ka daudziem ekspertiem bija grūti novērtēt ārzemju investīciju pieplūdi Daugavpili, atbildot uz jautājumu: “Vai uzņēmumiem, kuri atrodas AES zonā, vajag noteikt šādus atvieglojumus?”, atbildes sadalījās šādi:

vajag	56%
nevajag	16%
cits	4%
nav atbildes	24%

Lietuviešu aptaujā par respondentiem pārsvarā kļuva zemnieki, pie tam, 81% aptaujāto šeit norādīja atbilžu variantu: "dzīvoju no neliela zemes gabala ienākumiem", bet 6% nodarbojas ar lauksaimniecību (skat. tab. 2.9).

Zemnieku novirziens lietuviešu aptaujā ietekmēja uzņēmējdarbības apjomus un struktūru. Lietuviešu respondentu vidū trīs reizes mazāk ir tādu, kuri norādīja kādu uzņēmējdarbības veidu (skat. tab. 2.9) Neskatoties uz to, aptaujāto Lietuvas iedzīvotāju vidū dominē zemnieku saimniecības uzturēšana (7%), bet tikai 2% aptaujas dalībnieku nodarbojas ar tirdzniecību.

Tomēr, no tabulas 2.10 redzams, ka "nākotnē" lietuviešu respondentu uzņēmējdarbības struktūra un apjomi gandrīz pilnīgi sakrīt ar latviešu respondentu prognozēm. Šeit gan vienā, gan otrā vietā dominē **tirdzniecība** (Latvija – 7%, Lietuva – 6%), fermeru (zemnieku) saimniecība (Latvija – 7%, Lietuva – 6%), un apkalpojošā sfēra (Latvija – 4%, Lietuva – 5%).

Ne vieni, ne otri īpaši nepaļaujas uz iespēju piedāvāt dzīvesvietu atpūtniekiem un tūristiem, lai gan lietuviešu respondenti ir nedaudz optimistiskāki (Latvija – 1%, Lietuva – 2%).

Tie lietuviešu respondenti, kuriem ir fermeru (zemnieku) saimniecības vai vismaz ražo lauksaimniecības produkciju pārdošanai, izvēlas tādas nozares kā kartupeļu audzēšana (6%), graudkopība (5%). Tomēr "nākotnē" katrs trešais no viņiem domā pārtraukt kartupeļu, graudu un piena ražošanu (skat. tab. 2.11). Acīmredzot, daļa no viņiem sāks nodarboties ar dārzkopību un puķkopību, daļa – vispār pārtrauks ražot lauksaimniecības produkciju. Kopumā, lietuviešu respondenti atkal demonstrē pesimistiskāku noskaņojumu, lai gan apstākļi uzņēmējdarbības uzsākšanai Lietuvā bija labvēlīgāki nekā Latvijā (skat. zīm. 2.). Piemēram, Latvija bankas kredītus izmantoja 2% respondentu, bet Lietuvā – 10%. Ja Latvijā starta kapitāls no saviem iekrājumiem ir tikai 13% respondentu, tad Lietuvā tādu ir 22%.

Tabula 2.9.

ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "NO KĀ PĀRTIEKAT UN STRĀDĀJAT?"
(procentos)

Atbilžu varianti	Latvija n = 892 cilvē., 1997. g. apr.	Lietuva n = 320 cilvē., 1997. g. sept.
I. Strādāju,	53	88
– t.sk. nodarbojos ar lauksaimniecību	9	6
– pārtieku no ienākumiem, ko dod neliels zemes gabals	6	81
– esmu kalpotājs, cits nodarbošanās veids	38	1
II. Saņemu tikai pensiju, nekur nestrādāju	26	1
III. Vēl mācos, tāpēc nestrādāju	6	2
IV. Meklēju darbu, nav pastāvīga ienākumu avota	14	8
V. Nav atbildes	1	1
Kopā	100	100

Tabula 2.10.

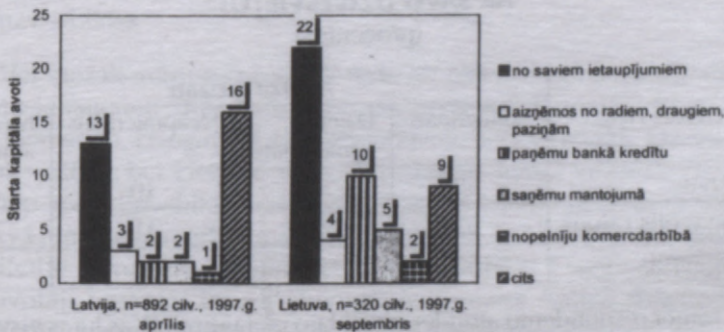
ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "JA NODARBOJĪETIES, VAI DOMĀJAT NODARBOTIES AR UZŅĒMĒJDARBĪBU, TAD KĀDĀ JOMĀ?"
(procentos)

Darbības joma	Pašlaik		Nākotnē	
	Latvija n = 892 cilv.	Lietuva n = 320 cilv.	Latvija n = 892 cilv.	Lietuva n = 320 cilv.
Tirdzniecība	5	2	7	6
Fermeru (zemnieku) saimniecība	5	7	7	6
Lauksaimniecības produkcijas pārstrāde	5	1	3	2
Apkalpojošā sfēra (sadzīve, transports, kultūra)	5	0	4	5
Amatniecība	2	0	2	1
Celtniecība	1	1	2	2
Rūpniecība	1	0	2	1
Atpūtnieku un tūristu izvietošana	1	0	1	2
Cits	4	–	3	–

Tabula 2.11.

**ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "JA NODARBOJĒTIES VAI
DOMĀJAT NODARBOTIES AR FERMERU(ZEMNIEKU) SAIMNIECĪBU,
TAD KĀDU NOZARI JŪS ATTĪSTĪSIET?"**
(procentos)

Darbības joma	Pašlaik		Nākotnē	
	Latvija n = 892 cilv.	Lietuva n = 320 cilv.	Latvija n = 892 cilv.	Lietuva n = 320 cilv.
Lopkopība	7	4	9	4
Kartupeļu audzēšana	7	6	5	4
Piensaimniecība	6	5	5	2
Dārzkopība	4	2	6	4
Graudkopība	3	5	2	3
Puķkopība	2	0	4	3
Putnkopība	2	2	2	1
Mežsaimniecība	1	0	2	0
Zvērkopība	1	1	2	1
Zivjsaimniecība	1	0	2	0
Linkopība	0	0	1	0
Cits	21	1	14	1

Zīmējums 2.2. Atbilžu sadalījums jautājumam: "Ja jūs nodarbojaties ar zemnieku saimniecību vai uzņēmējdarbību, tad no kurienes jūs ņemāt sākuma kapitālu?", procentos

SECINĀJUMI

Aptaujas laikā vairāk nekā puse Daugavpils apvidus respondentu strādāja (Daugavpili – 62%, Daugavpils rajonā – 53%). Vairāk nekā puse Daugavpils rajona respondentu un gandrīz katra desmitā Daugavpils respondenta nodarbošanās jomā var atrast dažādus uzņēmējdarbības elementus. Tomēr Igalinas AES zonā esošo teritoriju var raksturot kā ekonomiski depresīvu. Aptuveni katram otrajam respondentam ģimenē ir vismaz viens bezdarbnieks. Taču mazais un vidējais bizness nav ieņēmis īsto vietu novada smago sociāli ekonomisko problēmu risināšanā. Daugavpili tikai 2% respondentu uzskatīja sevi par uzņēmējiem (neskatoties uz to, ka izlasē izveidojās novirze uz personām ar augstāko izglītību). Viens no tiem nelabvēlīgajiem faktoriem, kuri aiztur nepieciešamo investīciju pieplūdi, ir AES tuvums.

3.1. IEDZĪVOTĀJI UN EKSPERTI PAR DZĪVESVIETU

Kā redzams no tabulas 3.1, respondenti visās trijās apakšgrupās ir apmierināti ar savu dzīvesvietu un šeit nav būtisku atšķirību. Ja Lietuvā ar savu dzīvesvietu ir apmierināti 58% respondentu, tad Daugavpili – 57%, un Daugavpils rajonā – 52%.

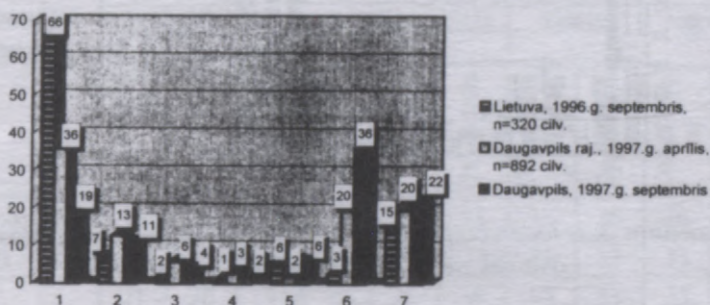
Tabula 3.1.

ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "VAI JŪS ESAT APMIERINĀTI AR SAVU DZĪVESVIETU?" (procentos)

Dzīves vieta	Atbilžu varianti			
	Apmierināts	Daļēji apmierināts	Neapmierināts	Nav atbildes
Lietuva	58	30	10	2
Daugavpils rajons	52	30	11	7
Daugavpils	57	29	9	4

Tomēr respondentu atbildes uz atklāto jautājumu: "Kas Jums visvairāk patīk Jūsu dzīvesvietā?" būtiski atšķiras atkarībā no dzīvesvietas (skat. zīm. 3.1). Ja Lietuvas respondentu atbildēs pārliecinoši dominē vērtējums – "manā dzīvesvietā man visvairāk patīk **daba**" (to apgalvoja divas trešdaļas aptaujāto), tad Latvijas respondentu vidū tik izteikta dominante

nav vērojama. Dabu par vispievilcīgāko dzīvesvietas sastāvdaļu nosauc tikai 36% lauku iedzīvotāju. Vēl mazāk vietējās dabas skaistums nosaka apmierinātību ar dzīvesvietu Daugavpils pilsētas iedzīvotāju vidū (tikai 19% aptaujāto). Mūsu pilsētas iedzīvotāji vai nu neraksta, kas konkrēti viņus apmierina dzīvesvietā ("viss" vai "nekas"), vai arī vispār neatbild uz šo jautājumu.

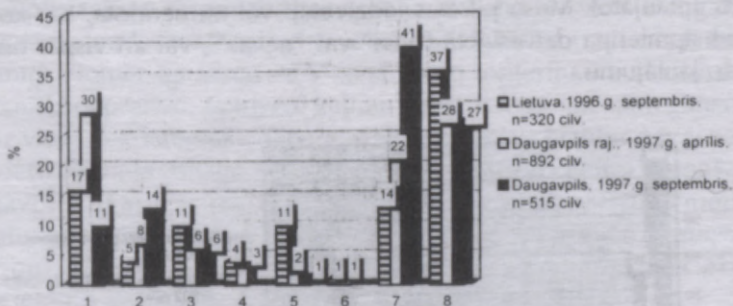
Zīmējums 3.1. Iedzīvotāju atbilžu sadalījums jautājumam: "Kas Jums vislabāk patīk Jūsu dzīves vietā?", procentos

- 1 – daba
- 2 – apkārtējā vide
- 3 – klusums, miers
- 4 – cilvēki, garīgā vide
- 5 – laba infrastruktūra
- 6 – viss, nekas, cits
- 7 – nav atbildes

Vēl biežāk mūsu respondenti (t.sk. arī Lietuvā) nevarēja atbildēt uz atklāto jautājumu: "Kas Jums visvairāk nepatīk šajā vietā?" (skat. zīm. 3.2). Piemēram, Daugavpilī 27% respondentu nedeva atbildi; Daugavpils rajonā – 28%, bet Lietuvā – pat 37 procenti. Tomēr vislielāko izbrīnu rada cits apstāklis: atbildot uz minēto atklāto jautājumu samērā reti (sevišķi Lietuvā un Daugavpilī) respondenti minēja to, ka apkārtējās vides pievilcību samazina Igalinas AES tuvums. Tikai Daugavpils rajona iedzīvotāji uzskata, ka AES tuvums ievērojami traucē dzīvesvietas pievilcībai (uz to norādīja 30 procenti respondenti).

Atbildot uz atklātajiem jautājumiem (kad sociologi neko nav pateikuši priekšā), tikai 17% Lietuvas respondentu un 11% Daugavpils respondentu atzīmēja, ka Igalinas AES tuvums ir tas apstāklis, kurš visvairāk samazina dzīvesvietas pievilcību. Tas pierāda, ka daudzi no tiem cilvēkiem, kuri

viennozīmīgi un kategoriski nav apmierināti ar savu dzīvesvietu, nesaista to ar AES tuvumu.

Zīmējums 3.2. Iedzīvotāju atbilžu sadalījums jautājumam: "Kas Jums visvairāk nepatīk šajā apvidū?", procentos

- 1 – AES tuvums
- 2 – piesārņota rūpniecība
- 3 – slikta infrastruktūra
- 4 – nabadzība, nepietiek darba
- 5 – cilvēki, zema saskarsmes kultūra
- 6 – atpalikusi kultūra
- 7 – cits
- 8 – nav atbildes

AES tuvums, dzīves drošības samazināšanās ir raksturojumi, kuri drīzāk meklējami nodalā par cilvēku psiholoģisko stāvokli, viņu noskaņojuma pašvērtējumu, nevis dzīvesvietas vērtējumos, jo tie ne vienmēr ir saistīti ar psiholoģisko aspektu.

Kā lai savādāk izskaidro faktu, ka to respondentu vidū, kuri pastāvīgi izjūt psiholoģisku diskomfortu Igalinas AES tuvuma dēļ (skat. tab. 3.2), tikai aptuveni viens no desmit respondentiem ir neapmierināts ar savu dzīvesvietu atomelektrostacijas tuvumā (ne vairāk kā 30 km)?

Tāda pieeja vērojama arī respondentu atbildēs uz sekojošiem 2 jautājumiem:

- 1) Kas ir mainījies Jūsu dzīvesvietā pēc AES darbības uzsākšanas?
- 2) Vai AES ietekme uz apkārtnējo vidi ir mainījusies pēdējo divu – trīs gadu laikā?

Pēc 3.3. tabulā redzamajiem datiem var konstatēt, ka, pieminot jautājuma formulējumā AES faktoru, ievērojami pieaug to respondentu skaits, kuri apzinās darbojošās atomelektrostacijas radītās briesmas.

Tabula 3.2.

**ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "VAI JŪS IZJŪTAT
PSIHOLOĢISKO DISKOMFORTU DOMĀJOT PAR TO, KA AES
VARĒTU NOTIKT AVĀRIJA?"**

(procentos)

Atbilžu varianti	Viss masīvs		t.sk. ar izglītību							
	Daugavpils raj.	Daugavpils	pamata un zemākā		nepabeigtā vidējā		vidējā		augstākā	
			Daugavpils raj.	Daugavpils	Daugavpils raj.	Daugavpils	Daugavpils raj.	Daugavpils	Daugavpils raj.	Daugavpils
jā, pastāvīgi	35	26	49	18	35	25	35	26	26	27
bieži	33	34	39	27	20	34	35	32	33	39
reti	21	28	3	32	27	30	19	33	33	20
nekad	7	6	5	14	8	8	7	8	7	11
nav atbildes	4	3	4	9	10	3	4	1	1	3

Tabula 3.3.

**AES IETEKME 1) UZ DZĪVES VIETU PĒC IGNALINAS AES DARBĪBAS
SĀKUMA UN 2) UZ APKĀRTĒJO VIDI PĒDĒJOS 2-3 GADOS
(IEDZĪVOTĀJU UN EKSPERTU VĒRTĒJUMS)**

(procentos)

Atbilžu varianti	Daugavpils raj.		Daugavpils	
	iedz.	eksp.	iedz.	eksp.
Sadzīves apstākļi ir pasliktinājušies	51	43	36	34
Nekas nav mainījies	39	43	46	52
Sadzīves apstākļi ir uzlabojušies	2	2	8	0
Nav atbildes	8	12	10	14
Bīstamība ir paaugstinājusies	64	47	53	48
Nekas nav mainījies	21	34	28	28
Bīstamība ir samazinājusies	2	4	4	4
Nav atbildes	10	15	15	20

Lai gan eksistē, protams, arī citi ar AES nesaistīti, tomēr priekš mūsu respondentiem svarīgi iemesli, kuru dēļ viņi negatīvi vērtē savu dzīvesvietu. Piemēram, apkārtnējās vides piesārņojums ar rūpnieciskajiem atkritumiem, slikti iekārtotās atkritumu izgāztuves, slikta infrastruktūra utt.

Kā redzams no 3.4. tabulā redzamajiem datiem, lielākais vairākums Latvijas respondentu uzskata, kā apvidū, kurā viņi dzīvo, ir maz tīru upju un ezeru. Piemēram tikai 13% aptaujāto Daugavpils rajona iedzīvotāju tuvākās ūdenskrātuves uzskatīja par tīrām, Daugavpili tādu bija 18 procenti. Daudz bīstamāk tas viss izskatās uz Lietuvas respondentu atbilžu fona, jo tur 69% iedzīvotāju un 78 procenti ekspertu uzskata, ka ir ļoti daudz tīru upju un ezeru.

Tabula 3.4.

ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "VAI JŪSU APKĀRTNĒ IR EKOLOĢISKI TĪRAS ŪDENSKRĀTUVES (ŪPES, EZERI)?"

(procentos)

Atbilžu varianti	Iedzīvotāji						Eksperti	
	Viss masīvs		vīrieši		sievietes		Daugavpils r. n=53 cilv.	Daugavpils n=50 cilv.
	Daugavpils r. n = 892 cilv.	Daugavpils n = 515 cilv.	Daugavpils r.	Daugavpils	Daugavpils r.	Daugavpils		
Nav	35	29	35	24	35	31	11	12
Ir diezgan daudz tīru upju un ezeru	13	18	16	24	12	15	34	20
Ir, bet piesārņotas	43	46	42	48	43	46	36	58
Nav atbildes	9	7	7	4	10	8	19	10

Vienkāršie iedzīvotāji Latvijā, salīdzinot ar ekspertiem, daudz skeptiskāk vērtē arī savu dzīvesvietu kā iespējamo, kur izvietot atpūtniekus un tūristus (skat. tab. 3.5).

Atkal daudz kritiskāk savu dzīvesvietu vērtē lauku iedzīvotāji, kur tikai 15 procenti respondentu ir pārliecināti, ka viņu dzīvesvieta pilnīgi atbilst atpūtas vietas, kā arī tūristu un atpūtnieku apkalpojošās sfēras prasībām. Šajā sakarā Lietuvas respondentu atbildes var vērtēt kā ļoti optimistiskas: 44 procenti iedzīvotāju un 49 procenti ekspertu neatrod nekādus iemeslus, kuri neļautu viņu dzīvesvietā attīstīties tūrismam.

**ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "VAI JŪSU DZĪVESVIETA
ATBILST ATPŪTNIĒKU UN TŪRISTU APKALPOŠANAS PRASĪBĀM?"**
(procentos)

Atbilžu varianti	Viss masivs		t.sk. ar izglītību								Eksperti	
	Daugavpils raj.	Daugavpils	pamata un zemākā		nepabeigtā videjā		videjā		augstākā		Daugavpils raj.	Daugavpils
			Daugavpils raj.	Daugavpils	Daugavpils raj.	Daugavpils	Daugavpils raj.	Daugavpils	Daugavpils raj.	Daugavpils		
Pilnīgi atbilst	15	22	21	32	12	28	16	22	15	19	30	30
Ne visai	32	35	23	32	30	34	32	36	38	35	45	40
Neatbilst	39	27	31	23	41	21	39	25	39	34	21	14
Cits	4	3	8	5	5	3	3	3	2	3	—	—
Nav atbildes	10	13	17	9	12	13	10	13	6	9	4	16

Tomēr respondentu atbildes uz papildjautājumu: "Vai AES ietekmē atpūtas sfēras attīstību Jūsu dzīvesvietā?" liek šaubīties par sākotnējo optimismu, jo tikai 23 procenti iedzīvotāju un 20 procenti ekspertu Lietuvā ir pārliecināti par to, ka negatīvas AES ietekmes nav. Šeit Lietuvas masīva dati gandrīz sakrīt ar Daugavpils datiem, kur 22 procenti gan iedzīvotāju, gan ekspertu uzskata, ka AES negatīvi neietekmē atpūtas un tūrisma nozari.

Taču Daugavpils rajona respondentu atbildes būtiski atšķiras, jo šeit tikai 13 procenti iedzīvotāju un 6 procenti ekspertu nesaskata AES sliktu ietekmi uz tūrisma un atpūtas nozares attīstību.

Tabulā 3.6. redzami dati atkal apliecina to, ka pastāv būtiskas atšķirības Lietuvas respondentu un Latvijas lauku respondentu vērtējumos: ja Lietuvā 43 procenti aptaujāto apgalvoja, ka tūristi un atpūtnieki brauc pie viņiem tāpat kā iepriekšējos gados, tad Daugavpils rajonā šādi domāja tikai 21 procents respondentu. Uz lietuviešu respondentu dzīvesvietām parasti brauc atpūsties citu Lietuvas pilsētu un rajonu iedzīvotāji, bet pie Latvijas respondentiem atpūsties brauc pārsvarā tūristi no Krievijas un citām NVS valstīm (skat. tab. 3.7).

Tabula 3.6.

**ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "VAI UZ JŪSU APVIDU
BRAUC TŪRISTI UN ATPŪTNIKI?"**

(procentos)

Atbilžu varianti	Iedzīvotāji			Eksperti		
	Lietuva	Daugavpils rajons	Daugavpils	Lietuva	Daugavpils rajons	Daugavpils
Brauc katru gadu	43	21	41	48	32	30
Agrāk (kad nebija AES) brauca, tagad vairs nebrauc	35	25	25	33	28	28
Nebrauca ne agrāk, ne tagad	17	43	16	11	17	24
Nav atbildes	5	11	18	8	23	18

Tabula 3.7.

**ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "JA UZ JŪSU APVIDU BRAUC
ATPŪTNIKI UN TŪRISTI, TAD NO KURIENES?"**

(procentos)

Atbilžu varianti	Iedzīvotāji			Eksperti		
	Lietuva	Daugavpils rajons	Daugavpils	Lietuva	Daugavpils rajons	Daugavpils
No citām Latvijas (Lietuvas) pilsētām un rajoniem	44	21	27	57	32	16
No Krievijas	23	25	26	23	28	28
No citām NVS valstīm	3	43	29	1	17	20
No Rietumeiropas valstīm	2	11	16	1	23	20

Tomēr, analizējot dzīvesvietas novērtējumu, ir jāzina, jāmeklē un jāņem vērā tos apsvērumus, kuri nodrošina pozitīvā vērtējuma dominantā. Pirmkārt, tas ir dotajā vietā nodzīvotais laiks. Lielākā daļa Latvijas respondentu Daugavpils pilsētas un rajonā dzīvo jau sen, tā ir viņu senču zeme (skat. tab. 3.8). Lietuvas respondentu vidū tādu izrādījās tikai 35

procenti. Lielākajai respondentu daļai (t.sk. arī lietuviešiem) nav vēlēšanās mainīt dzīvesvietu (skat. tab. 3.9). Tajā pašā vietā dzīvot vēlas 76 procenti Lietuvas respondentu, 79 procenti Daugavpils rajona respondentu un 60 procenti – Daugavpils respondentu.

Tabula 3.8.

**ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "VAI JŪS SEN DZĪVOJAT
DOTAJĀ CIEMĀ, APVIDŪ, PILSĒTĀ?"**
(procentos)

Atbilžu varianti	Viss masivs		Tajā skaitā					
	Daugavpils raj. n = 892 cilv.	Daugavpils n = 515 cilv.	18-29 gadiem		30-54 (vi- riešiem 59)		55 (virie- šiem 60) un vecāki	
			Daugavpils raj.	Daugavpils	Daugavpils raj.	Daugavpils	Daugavpils raj.	Daugavpils
Sen. Šeit dzīvoja mani vecāki, senči	52	53	57	61	49	58	55	31
Atbraucu bērnībā kopā ar vecā- kiem	13	13	18	21	13	9	9	13
Atbraucu kara laikā (vai uzreiz pēc kara)	5	6	0	1	1	3	13	19
Atbraucu, kad sāka celt AES	3	3	1	0	3	3	4	6
Atbraucu aptuveni 10-20 gadus atpakaļ, kad sāka celt Visaginas (Sņečku)	15	11	8	3	23	16	8	7
Dzīvoju šeit ne vairāk kā 10 gadus	9	7	15	12	9	4	4	8
Nav atbildes	3	7	1	2	2	7	7	15

Daugavpils pilsētas iedzīvotāju atbildes uz papildjautājumu: "Ja Jūs negribat dzīvot Daugavpilī, bet citā vietā, tad kāds tam ir iemesls?" parāda, ka migrācijas galvenais iemesls ir smagā sociāli ekonomiskā situācija un nenoteiktā nākotne, bet nevis ar Ignalinas AES darbību saistītais ekoloģiskais risks (skat. tab. 3.9a.).

Tabula 3.9.

ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "KUR JŪS VĒLĒTOS DZĪVOT PAŠLAIK?"
(procentos)

Atbilžu varianti	Viss masīvs		Tajā skaitā					
	Daugavpils raj. n = 892 civ.	Daugavpils n = 515 civ.	18-29 gadiem		30-54 (vi- riešiem 59)		55 (virie- šiem 60) un vecāki	
			Daugavpils raj.	Daugavpils	Daugavpils raj.	Daugavpils	Daugavpils raj.	Daugavpils
Tur pat, kur dzīvoju	79	60	64	55	80	63	89	63
Citā Latvijas rajonā	7	6	11	11	6	5	6	5
Ārzemēs	12	20	21	28	12	18	4	11
Nav atbildes	2	14	4	6	2	12	1	18

Diemžēl, gan tas, ka daudzi respondenti jau ilgi dzīvo Ignalīnas AES tuvumā, gan arī vairākuma Lietuvas un Latvijas aptaujāto iedzīvotāju nevēlēšanās mainīt dzīvesvietu ir saistīts ar zemu zināšanu līmeni par to apkārtējo vidi, kur izvietota AES. Daudz zina un daudz ceļo 22 procenti Lietuvas respondentu, 13 procenti daugavpiliešu un tikai 10 procenti Daugavpils rajona respondentu (skat. tab. 3.10). Šis rādītājs nav augsts pat cilvēkiem ar augstāko izglītību.

Tiesa, daudz vairāk ir to, kuri izjūt nepieciešamību paplašināt zināšanas šajā jomā. Netieši tas liecina, ka gan Ignalīnas AES vadība, gan izglītības iestādes, gan masu informācijas līdzekļi ļoti maz dara, lai apmierinātu iedzīvotāju vajadzību pēc zināšanām.

Tabula 3.9.a

ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "JA JŪS NEGRIBAT DZĪVOT DAUGAVPILĪ, BET CITĀ VIETĀ, TAD KĀDS TAM IR IEMESLS?"

1997. gada septembris, n = 515 cilvēki, procentos

Atbilžu varianti	Viss masīvs	Tajā skaitā		
		18-29 gadiem	30-54 (vīriešiem 59)	55 (vīriešiem 60) un vecāki
Uztrauc nestabilā sociāli ekonomiskā situācija un nenoteiktība nākotnē	10	11	12	6
Vēlme atrast jebkuru, taču labi apmaksātu darbu	10	14	10	3
Nodrošināt savu bērnu nākotni	10	10	12	6
Nodrošināt labus apstākļus ģimenei	9	14	8	5
Atrast savai specialitātei atbilstošu darbu	8	6	8	10
Uztrauc ekoloģiskās problēmas, kas saistītas ar AES tuvumu	6	3	7	6
Pilsētā varu kļūt par bezdarbnieku	4	6	2	2
Nesaņēmu pilsonību	1	1	1	3
Citi iemesli	5	8	4	6
Nav atbildes	37	25	36	54

Tabula 3.10.

**ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM: "VAI JŪS LABI ZINAT
APVIDU, KUR IZVIETOTA IGNALINAS AES?"**
(procentos)

Atbilžu varianti	Visi masīvs		t.sk. ar izglītību							
	Daugavpils raj. n = 892 cilvēki	Daugavpils n = 515 cilvēki	pamata un zemākā		nepabeigta vidējā		vidējā		augstākā	
			Daugavpils raj.	Daugavpils	Daugavpils raj.	Daugavpils	Daugavpils raj.	Daugavpils	Daugavpils raj.	Daugavpils
Zinu diezgan daudz, daudz ceļoju	10	13	9	5	5	8	11	13	14	17
Ceļoju nedaudz, bet intere- sējos, lasu	9	11	8	9	7	7	8	11	17	13
Zinu maz, neinteresējos	34	35	44	50	42	43	34	38	22	26
Zinu maz, kaut arī interesējos	43	37	31	27	44	39	45	35	46	41
Nav atbildes	4	4	8	9	2	3	2	3	1	3

SECINĀJUMI

Ignalinas AES zonā dzīvojošie Daugavpils novada iedzīvotāji uzsver, ka dzīves apstākļi pasliktinās un pēdējo 2–3 gadu laikā paaugstinās AES negatīvā ietekme uz apkārtni. Tāds pats vērtējums dominē arī ekspertu vidū. Neskatoties uz to, daudzi respondenti ir ļoti apmierināti ar savu dzīvesvietu tāpēc, ka ir skaista daba, viņi te ilgi dzīvo, ir apmierināti ar sociālo vidi utt. Diemžēl, šie apstākļi nevar garantēt arī tūrisma un atpūtas sfēras attīstību, tāpēc tā pašlaik ir pavisam ekonomiskās darbības perifērijā.

Iedzīvotāju aptaujas rezultāti pierāda, ka pašlaik nav apmierināta iedzīvotāju vajadzība pēc informācijas par to apvidu, kurā atrodas Ignalinas AES. Netieši tas liecina, ka AES administrācijas un to iedzīvotāju, kuri dzīvo stacijas tuvumā, mijiedarbība ir ļoti vāja. Lietuvas respondentu pilnīgāka informētība par AES darbību nozīmīgi samazina viņiem radiofobijas līmeni.

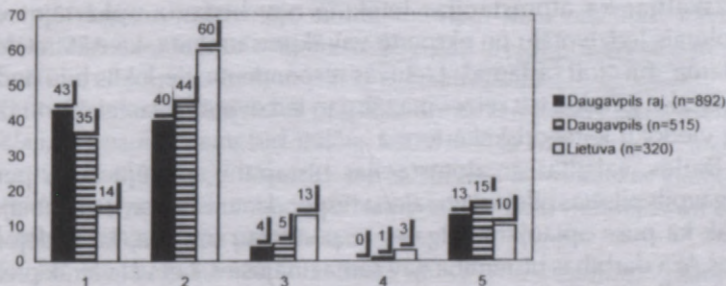
II. EKOLOĢISKAIS RISKS UN DROŠĪBA

1.2. IGNALINAS AES IETEKMES VĒRTĒJUMS UZ CILVĒKU UN APKĀRTĒJO VIDI

Masveidīgais satraukums par apkārtējās vides stāvokli ekoloģiskā riska zonā, kas saistīts ar Ignalinas AES darbību, veidojas, galvenokārt, tāpēc, ka iedzīvotāji uzskata – dzīvojamās telpas drošības faktors ir vissvarīgākā vērtība ne tikai savā reģionā, bet arī visā valstī kopumā. Apziņa par to, ka pastāv reālas briesmas cilvēku dzīves un darbības telpai, vēl vairāk rada cilvēku sasprindzinājumu un neapmierinātību ar savu stāvokli.

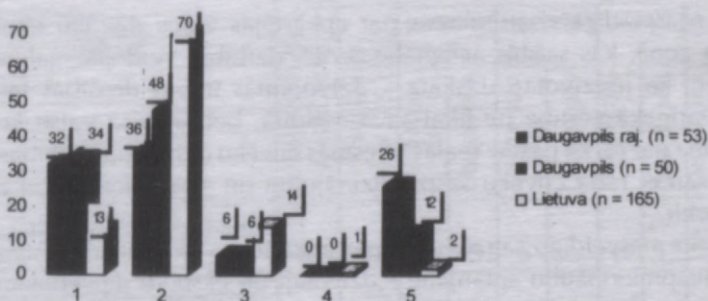
Šo masveidīgo satraukumu par apkārtējo vidi Ignalinas AES rajonā un neapmierinātību aptaujātie iedzīvotāji un eksperti galvenokārt saista ar to, ka darbojošā atomelektrostacija kā paaugstināta ekoloģiskā riska objekts rada reālus draudus ekoloģiskai drošībai. Tieši iespējamās ekoloģiskās briesmas no AES, pēc respondentu domām, arī ir viens no galvenajiem faktoriem, kurš paaugstina briesmas dzīves vietai.

Kā parādīja Daugavpils apvidus un Lietuvas rajonu iedzīvotāju aptauja, masveidīga rūpe par apkārtējās vides stāvokli ekoloģiskā riska zonā, kas saistīta ar Ignalinas AES darbību, raksturīga ne tikai šī reģiona iedzīvotājiem, bet visiem valsts iedzīvotājiem kopumā. Vairākums gan Latvijas, gan Lietuvas iedzīvotāju nenoliedz, ka atomstacijas darbība ir bīstama viņu videi (skat. zīm. 1.1, 1.2).

Zīmējums 1.1. AES darbības ietekme uz apkārtējo vidi iedzīvotāju vērtējumā (% no respondentu skaita)

1. Ļoti bīstama
2. Bīstama
3. Ne pārāk bīstama
4. Nav bīstama
5. Neatbildēja, grūti pateikt

Zīmējums 1.2. AES darbības ietekme uz apkārtējo vidi ekspertu vērtējumā (% no respondentu skaita)

1. Ļoti bīstama
2. Bīstama
3. Ne pārāk bīstama
4. Nav bīstama
5. Neatbildēja, grūti pateikt

Neviens respondents Daugavpils rajonā (Daugavpils pilsētas respondentu vidū tādu bija 1 procents, Lietuvas respondentu vidū 3 procenti) neuzskatīja, ka atomstacijas ietekme nav bīstama apkārtējai videi. Absolūtais iedzīvotāju un ekspertu vairākums uzskata, ka AES ietekme ir "bīstama" un "ļoti bīstama". Lietuvas respondentu viedoklis bija nedaudz nosvērtāks: gandrīz trīs reizes mazāk gan iedzīvotāju, gan ekspertu izteica savu viedokli kategoriskākā formā – "ļoti bīstama".

Bailes, saistītas ar atomstacijas bīstamību, pēdējā laika periodā Daugavpils pilsētas pilsētas un rajona respondentu vidū nav samazinājusies. Vairāk kā puse aptaujāto Latgales respondentu uzskata, ka pēdējos 2–3 gados AES darbības bīstamība nav samazinājusies, bet vēl vairāk pieaug. Latvijas ekspertu viedoklis šajā jautājumā nebija tik kategorisks: domu, ka AES bīstamība ir pieaugusi, atbalsta mazāk kā puse ekspertu, pārējie eksperti uzskata, ka AES darbības iespējamās negatīvās sekas pēdējos gados nav mainījušās.

Pēc respondentu domām Ignalinas AES rada reālus draudus, pirmkārt, cilvēku veselībai, otrkārt, apkārtejai dabai.

Tabula 1.1.

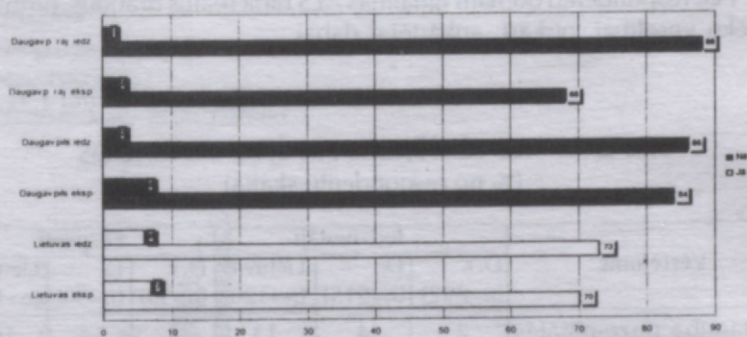
AES IETEKMES VĒRTĒJUMS PĒDĒJOS 2-3 GADOS
(% no respondentu skaita)

Vērtējums	Iedzīvotāji			Eksperti		
	D. r. (n=892)	D. (n=515)	Lietuva (n=320)	D. r. (n=53)	D. (n=50)	Lietuva (n=165)
Bīstamība pazeminājās	2	4	13	4	4	18
Nekas nav mainījies	22	28	40	34	28	47
Bīstamība palielinājās	66	53	33	47	48	33
Citi varianti, neatbildeja	10	15	14	15	20	2

Respondenti pieļauj veselības stāvokļa pasliktināšanās iespēju, saistītu ar atomstacijas darbības bīstamību un lielāku dabas ekoloģiskās piesārņošanas iespēju, un šie reālie apkārtejas vides piesārņošanas draudi no AES darbības sākuma, pēc respondentu domām, nav samazinājušies. Daļa respondentu neaprobežojās tikai ar AES negatīvas ietekmes fakta konstatēšanu. Viņi savās atbildēs minējuši konkrētas izmaiņas, kādas pēc viņu novērojumiem, notiek apkārtejā dabā un apkārtejo cilvēku veselības stāvokli. Atbildot uz jautājumu "Kas ir mainījies kopš atomstacijas ekspluatācijas sākuma?" šie respondenti norāda uz veselības stāvokļa pasliktināšanos ne tikai vecākā gājuma cilvēkiem, bet arī bērniem. Daļa ekspertu arī uzskata, ka saslimstības palielināšanās un mirstības līmeņa pieaugums var būt saistīti ar AES negatīvo ietekmi, sevišķi pēdējos gados. Daugavpils reģiona iedzīvotāju uztraukumu par sava veselības stāvokļa pasliktināšanos sekmē arī tas, ka iedzīvotāji nesaņem šīs problēmas kvalificētu un kompetentu speciālistu izskaidrojumu.

Kaut arī cilvēku subjektīvās izjūtas un novērojumus par veselības stāvokļa izmaiņām nevar viennozīmīgi saistīt tikai ar AES kaitīgas ietekmes faktoru vien, tomēr nevar neņemt vērā to, ka tieši atomobjektu klātbūtne visbūtiskāk ietekmē visu vecumu cilvēku subjektīvus viedokļus un rada nevēlamo ažiotažu ap šo problēmu.

To, ka AES negatīvi ietekmē dabu un cilvēka veselību, aptaujātie iedzīvotāji Latvijā atzīst par trim reizēm vairāk nekā Lietuvas iedzīvotāji, tikai 33% Lietuvas respondentu atzīst, ka Ignalinas AES bīstamība palielinājusies un 14% aptaujāto Lietuvas iedzīvotāju atzīst, ka AES ietekme ir ļoti bīstama.

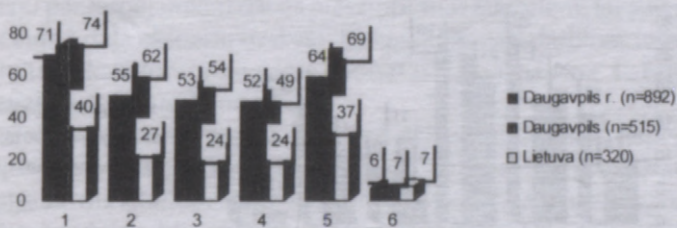
Zīmējums 1.3. Vai AES rada draudus? (% no respondentu skaita) cilvēku veselībai

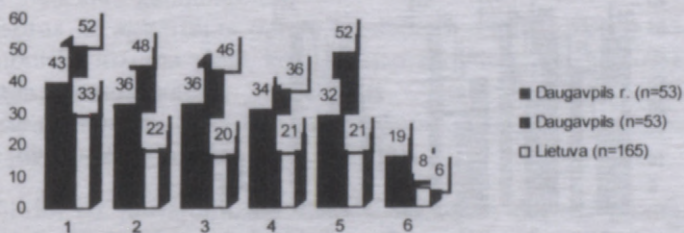
dabai

Daugavpils raj. n=53; n=892
 Daugavpils n=50; n=515
 Lietuva n=165; n=320

Gan Latvijas, gan Lietuvas respondenti par galvenajiem dabas piesārņotības objektiem uzskata gaisa piesārņošanu, AES tuvumā esošo ezeru un citu ūdenskrātuvju piesārņošanu, kā arī kopējā radiācijas fona paaugstināšanos.

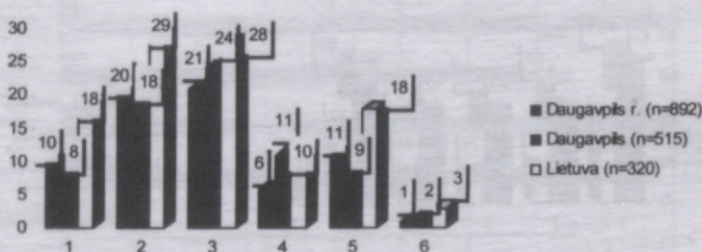

Zīmējums 1.4.a Iedzīvotāji un eksperti par riska faktoriem, kas draud dabai visai Lietuvai (Latvijai) un kaimiņrepublikām (% no respondentu skaita)
iedzīvotāji

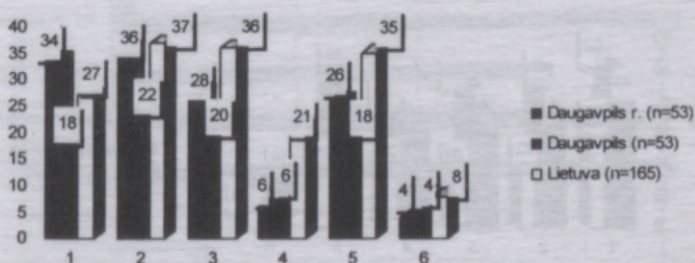

eksperti

1. Gaisa piesārņošana
2. Ezeru un citu ūdenskrātuvju piesārņošana
3. Augsnes piesārņošana
4. Klimata izmaiņas
5. Radioaktīvā iedarbība
6. Citi faktori

Zīmējums 1.4.b Iedzīvotāji un eksperti par riska faktoriem, kas draud dabai tikai AES tuvumā (% no respondentu skaita)
iedzīvotāji

eksperti

Pēc abu republiku respondentu viedokļa, AES iespējamā negatīvā ietekme visvairāk skars cilvēku veselību un apkārtējo vidi. Tam piekrit vairākums gan latviešu, gan lietuviešu respondentu. Taču, vērtējot konkrētas radioaktīvā piesārņojuma sekas, latviešu un lietuviešu respondentu domas atšķiras. Latvijas iedzīvotāji, galvenokārt, uztraucas par to, ka iespējamais radioaktīvais dabas piesārņojums (gaisa, ūdens, augsnes) un tā rezultātā vispārējā kopējā radiācijas fona paaugstināšanās un klimata izmaiņas ir bīstami visai Latvijai un kaimiņrepublikām, ne tikai AES tuvumā esošajai teritorijai. Lietuvas iedzīvotāji uzskata, ka nevar viennozīmīgi AES iespējamus draudus attiecināt uz tik plašu teritoriju, ka briesmas varētu vairāk draudēt tikai tai teritorijai, kura atrodas AES tuvumā.

Latvijas ekspertu rīcībā esošā informācija par reālo AES ietekmi uz apkārtējo dabu neļauj pilnīgi precīzi noteikt reālo draudu pakāpi, tāpēc

gandrīz viena trešā daļa Latvijas ekspertu atturējās dot viennozīmīgu slēdzienu par iespējamiem dabas piesārņošanas faktoriem, lai gan gandrīz viena ceturtdaļa ekspertu uzskata, ka Ignalinas AES darbības iespējamās negatīvās sekas tomēr neradīs globālas izmaiņas ne Latvijas, ne kaimiņvalstu dabā un klimatā.

Par riska faktoriem, kuri ir saistīti ar AES ekspluatācijas iespējamiem traucējumiem, Latvijas iedzīvotājiem bija vēl mazāks priekšstats nekā par augstāk minētajiem riska faktoriem. Vairāk kā puse respondentu atbildēja, ka viņiem bija grūti novērtēt aptaujā nosauktos iespējamos riska faktorus:

- 1) saistītus ar AES ekspluatācijas tehnoloģiskajām kļūdām un AES darbinieku nepietiekošo atbildību;
- 2) saistītus ar AES reaktora konstrukcijas nepilnībām un ar tehnoloģiskām kļūdām, kuras tika pieļautas AES celtniecības laikā un nav novērstas līdz šim laikam;
- 3) saistītus ar iespējamām diversijām uz AES, vai tās bombardēšanas briesmas kara gadījumā;
- 4) saistītus ar apkārtējās dabas savdabīgo reljefu: AES ir uzcelta tehtoniska lūzuma vietā, kur iespējama zemes garozas kustība un zemestrīces varbūtība;
- 5) saistītus ar to, ka apkārtējā vide nākotnē nebūs spējīga neitralizēt pieaugošo piesārņojumu.

Atbildot uz jautājumu **“Kādi AES darbības faktori paaugstina radioaktīvā piesārņojuma līmeni?”** Latvijas un Lietuvas iedzīvotāji par vienādi bīstamiem nosauca tos riska faktorus, kuri nav saistīti ar cilvēku darbību un nav tieši atkarīgi no tiem, kas strādā atomstacijā. Tie būtu sekojošie:

	Daugavpils raj.	Daugavpils	Lietuva
– iespējamās diversijas AES	61%	50%	57%
– bombardēšanas briesmas kara gadījumā	49%	57%	57%
– reaktora konstrukcijas nepilnības	45%	44%	45%

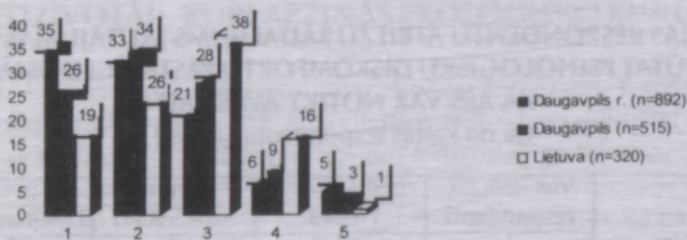
Salīdzinot ar Latviju, Lietuvā uz pusi mazāk bija to respondentu, kuri saistīja iespējamās AES briesmas ar speciālistu un pārējo darbinieku nepietiekamo atbildību:

	Daugavpils raj.	Daugavpils	Lietuva
– AES darbinieku bezatbildība	42%	42%	26%
– AES ekspluatācijas tehnoloģiskās kļūdas	42%	41%	20%
– tehnoloģiskās kļūdas, piejautas celtniecības laikā	49%	48%	35%

Vairākums Lietuvas respondentu ir pārliecināti, ka AES personālā un speciālistu, kuri cēla un pašreiz nodrošina atomstacijas ekspluatāciju, darbība ir droša un nevar izraisīt bīstamo vai pat katastrofālo situāciju. Bez jau minētajiem faktoriem Latvijas respondenti atzīmēja, ka viņu skatījumā, AES darbības sekas negatīvi ietekmē augu un mājdzīvnieku attīstību. 68 respondenti no iedzīvotāju vidus (t.i. 7% no visiem aptaujātajiem iedzīvotājiem) min konkrētus piemērus tam, kā AES tuvums un radiācijas fons ietekmē augu, dārza kultūru attīstību, kā arī mājdzīvnieku fizisko stāvokli un attīstību. Šādu novērojumu spektrs mainās no vispārīgākiem ("augi iznīkst") līdz konkrētiem aprakstiem par izmaiņām augu veģetācijā; ir arī mājdzīvnieku slimību apraksti ("govs biežāk sāk slimot ar leikozi").

Šie respondenti domā, ka ir palielinājies radioaktīvā piesārņojuma līmenis, tas pasliktina vispārējo ekoloģisko situāciju reģionā: tiek piesārņots gaiss, ūdens, tāpēc rodas novirzes augu un dzīvnieku attīstībā. Minēsim tikai raksturīgākos, biežāk aprakstītos novērojumus. "Gurķiem, kartupeļiem un citiem dārzeņiem pārāk agri sāk dzeltēt un pazust lapas, raža nespēj nogatavoties, augļi priekšlaicīgi sāk kalst un nobirst." Novērots, ka šīs izmaiņas īpaši saistītas ar vēja virzienu un lietu no Igalinas puses. Mājdzīvniekiem ir novērota imunitātes samazināšanās (sevišķi jaunlopiem), saslimstība ar leikozi, vairāgdziedzera palielināšanās teļiem, pasliktināta jaunlopu vispārējā attīstība.

Tie ir subjektīvie cilvēku viedokļi, kurus nedz apstiprina, nedz arī noraida kompetentie speciālisti, tāpēc pat ja cilvēki nejūt tiešu ietekmi uz savu veselību un apkārtējo dabu, viņi izjūt bailes. Pats fakts, ka netālu atrodas paaugstinātā ekoloģiskā riska objekts, rada stipru psiholoģisko spriedzi iedzīvotāju vidū. Cilvēku apziņā saglabājusies ļoti stipra baiļu sajūta, kas saistīta ar Černobīļas katastrofas traģisko pieredzi. Černobīļas avārijas traģiskās sekas ļaužu apziņā rada bailes, ka tāda veida avārija var notikt Igalinas AES, jo objektīva informācija, vai AES darbība ir nekaitīga, cilvēkiem nav pieejama.

Zīmējums 1.5. Iedzīvotāju atbildes uz jautājumu "Vai Jūs jūtat psiholoģisko diskomfortu sakarā ar to, ka Ignalinas AES iespējamā avārija līdzīga Černobiļas avārijai?" (% no respondentu skaita)

1. Pastāvīgi
2. Bieži
3. Reti
4. Nekad
5. Neatbildēja

Latvijā viena trešā daļa respondentu izjūt bailes un diskomfortu pastāvīgi, Lietuvā – tikai 19%. Lietuvā gandrīz divas reizes vairāk nekā Latvijā bija tādu iedzīvotāju, kuri nekad neizjuta šādu spriedzi, jo viņi ir vairāk informēti par AES drošību nekā Latvijas respondenti.

Latvijas respondentu psiholoģiskā diskomforta palielināšanās tieši saistīta ar attālumu no pašas stacijas: jo tuvāk AES cilvēki dzīvo, jo lielāku spriedzi viņi izjūt. 40% respondentu sadzīves apstākļu pasliktināšanos tieši saista ar to, ka jūtas ļoti sasprindzināti, jo tuvumā atrodas AES. Vēl 20% respondentu atzīmēja, ka pēdējā laikā ir pastiprinājusies psiholoģiskā spriedze un bailes, kas saistītas ar avārijas un paaugstinātas radiācijas iespēju AES zonā. Pastāvīgas bailes par savu drošību, bailes no katastrofas, kas var būt līdzīga Černobiļas sprādzienam – to visu sekmē vēl viena līdz šim neatrisinātā problēma: nav pietiekošas informācijas par stacijas drošību un tās ietekmi uz cilvēkiem un vidi.

Pastāvīgas psiholoģiskās spriedzes līmenis pieaug līdz ar aptaujāto Latvijas iedzīvotāju vecumu.

Tabula 1.2.

LATVIJAS RESPONDENTU ATBILŽU SADALĪJUMS JAUTĀJUMAM "VAI JŪS JŪTAT PSIHOLOĢISKU DISKOMFORTU PASTĀVĪGI DOMĀJOT, KA AES VAR NOTIKT AVĀRIJA?"

(% no katras respondentu grupas)

Atbilžu varianti	Visi respondenti		Vecums					
	Daugavpils r. n=892	Daugavpils n=515	18-19		30-54(59)		55(60) un vecāki	
			Daugavpils r.	Daugavpils	Daugavpils r.	Daugavpils	Daugavpils r.	Daugavpils
Jā, pastāvīgi	35	26	22	19	37	27	43	32
Bieži	33	34	35	27	33	38	30	31
Reti	21	28	30	38	21	26	13	21
Nekad	7	9	12	14	5	6	6	10
Neatbildēja	4	3	1	2	4	3	8	6

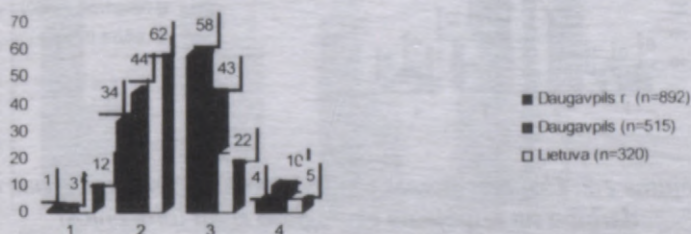
Pensijas vecuma cilvēki un cilvēki brieduma gados netieši pārdzīvoja Černobijas katastrofu un tās sekas, tāpēc šo vecumgrupu respondentu ilgstoša psiholoģiskā diskomforta līmenis ir gandrīz divas reizes augstāks nekā respondentiem, kuru vecums ir 18-29 gadi. Tas ir saistīts ar bailēm ne tikai par sevi vien, kas ir vairāk raksturīgi jaunatnei, bet arī par savu ģimeni un saviem tuviniekiem. Černobijas katastrofas sekas psiholoģiski lielākā mērā iedarbojas uz tagadējo 30-gadīgo un vecāku iedzīvotāju grupu tāpēc, ka šis traģēdijas gadā viņi varēja apzināti saprast un izjust katastrofas sekas.

Latvijas iedzīvotāji, vērtējot savas dzīves telpu, uzskata, ka viņu dzīves apstākļi pēdējā laikā pasliktinājušies sociāli ekonomisko problēmu dēļ, bet sociālo pesimismu viņu reģionā pastiprina tas fakts, ka tuvu atrodas ekoloģiski bīstams atomobjekts, kas reāli var apdraudēt viņu dzīvi. Šāda reālo briesmu iespēja vēl vairāk padziļina nedrošības un nolemtības sajūtu cilvēku vidū, jo objektīvi pastāv reālās ekoloģiskās briesmas, saistītas ar iespējamo avāriju atomstacijas ekspluatācijas gaitā un paaugstināto radioaktīvo izstarojumu, kas var izraisīt bīstamo iedarbību uz cilvēku veselību un apkārtni dabu.

Sociālās un psiholoģiskās spriedzes paaugstināšanās sakarā ar atomobjekta klātbūtni rada nevēlamo psiholoģisko sasprindzinājumu, kas nelabvēlīgi ietekmē uz sociālo mikroklimatu Daugavpils apvidū.

2.2. KĀDU INFORMĀCIJU UN KOMPENSĀCIJAS VĒLAS IEDZĪVOTĀJI, KURI APZINĀS EKOLOĢISKO RISKU

To, ka nav pārliecības par savu drošību un pastāv iespējamās katastrofas draudi Ignalinas AES, rada cilvēkos nedrošības sajūtu. Vēl vairāk to pastiprina fakts, ka Daugavpils apvidus iedzīvotājiem informācija par atomstacijas nekaitību, cilvēku un apkārtējās vides drošību pieejamā daudz mazākā apjomā nekā Lietuvas kaimiņu rajonu iedzīvotājiem. Kā parādīja minētā aptauja, cilvēku lielās sociālās spriedzes un neapmierinātības galvenais cēlonis reģionā ir iedzīvotāju zems informētības līmenis gan par apkārtējās vides stāvokli Ignalinas AES zonā, gan par drošības pasākumiem, kas saistīti ar atomobjekta riska zonu. Daugavpils apvidus iedzīvotājiem nav pieejama objektīva un regulāra informācija par atomstacijas darba režīma drošību, par radioaktīvā izstarojuma dozām (ja tāds ir). Iedzīvotāji pilnā apjomā nav informēti arī par pasākumiem, kādus jāveic ārkārtējas situācijas gadījumā (zim. 2.1).

Zīmējums 2.1. Iedzīvotāju informētība par AES darbību un iespējamo ekoloģisko risku (procentos)

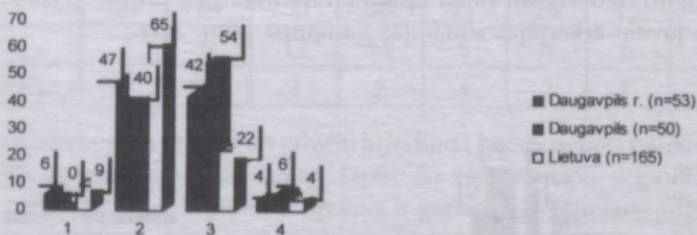
1. Pietiekoša informācija
2. Nepietiek informācijas
3. Nav nekādas informācijas
4. Tas neinteresē, neatbildēja

Lielākās daļas aptaujāto iedzīvotāju rīcībā vai nu nav nekādas informācijas par stāvokli atomstacijā un tās apkārtnē vai informācijas apjoms, ko viņi iegūst no oficiālajiem avotiem, ir ierobežots.

To iedzīvotāju skaits, kuriem nav nekādas informācijas par atomstacijas drošību, Latvijā izrādījās divas reizes lielāks nekā Lietuvas

iedzīvotāju vidū. Lietuvas iedzīvotāji saņem daudz maz regulāru informāciju no masu informācijas līdzekļiem, no valsts pārvaldes institūcijām, ekoloģiskām organizācijām, bet Latvijas iedzīvotājiem ir liegta tāda iespēja, jo tā informācija, kura nonāk uz Latvijas valsts institūcijām, nenonāk pilnā apmērā līdz reģiona vietējiem valsts orgāniem un iedzīvotājiem. Tikai viens procents aptaujāto Daugavpils rajona iedzīvotāju un trīs procenti Daugavpils pilsētas iedzīvotāju uzskata, ka viņu rīcībā ir pietiekošs informācijas apjoms, lai reāli spriestu par Ignalinas AES darbību (Lietuvā tādu bija 12%).

Līdzīgas atšķirības informētības līmenī bija arī aptaujāto ekspertu vidū. Latvijas ekspertu grupā tādu, kuri uzskata, ka iedzīvotāji netiek pietiekoši informēti, bija gandrīz divas reizes vairāk nekā Lietuvas ekspertu grupā (zīm. 2.2).

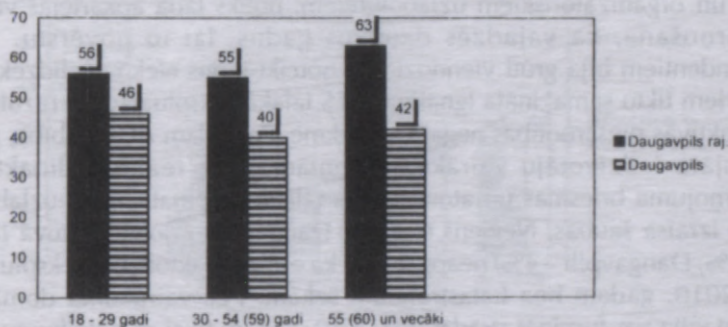

Zīmējums 2.2. Ekspertu domas par iedzīvotāju informētību par AES darbību un iespējamo ekoloģisko risku (procentos)

1. Pietiekoša informācija
2. Nepietiek informācijas
3. Nav nekādas informācijas
4. Cits

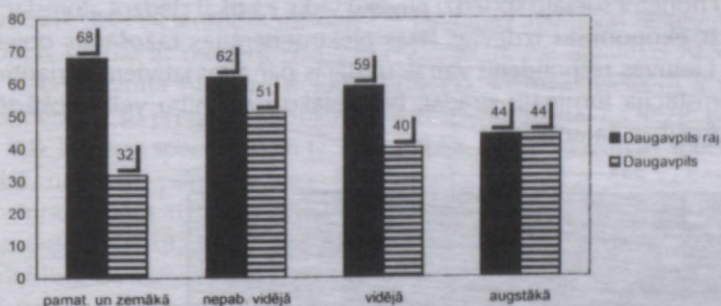
Latvijā aptaujāto iedzīvotāju informētības līmenis ir atkarīgs no viņu vecuma un izglītības. Jo cilvēki ir vecāki un viņiem ir zemāks izglītības līmenis, jo informētības apjoms ir mazāks (zīm. 2.3).

Daugavpils apvidus vietējo iedzīvotāju pietiekamas informētības problēma veido cilvēku masu apziņā pārliecību, ka Ignalinas AES tālākā ekspluatācija bez papildus pasākumiem, kas paaugstina viņas drošību, nav iespējama.

Zīmējums 2.3. Daugavpils apvidus iedzīvotāju viedoklis par to, ka nav nekādas informācijas, atkarībā no vecuma un izglītības (% no katras respondentu grupas)

a) vecums

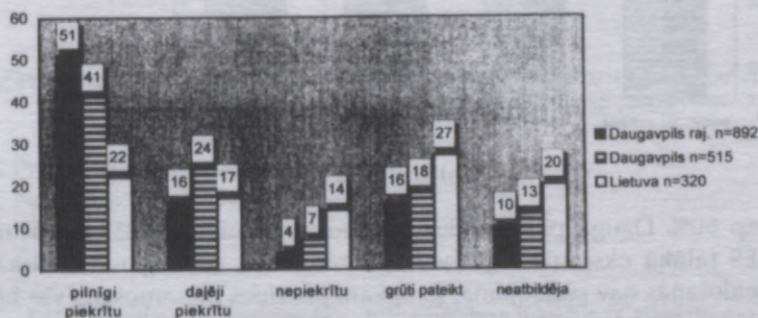

b) izglītība

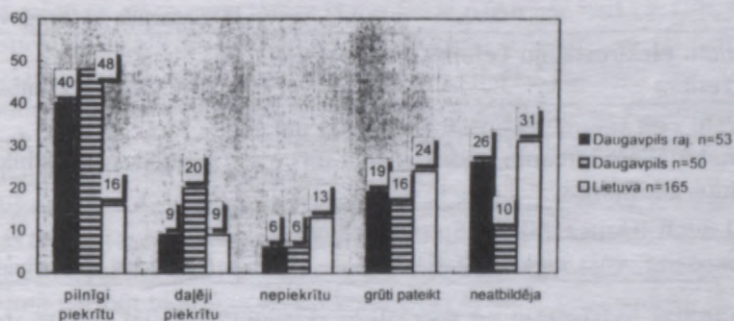
Ap 60% Daugavpils apvidus iedzīvotāju pilnīgi piekrit viedoklim, ka AES tālākā ekspluatācija bez tehnoloģiskās un organizatoriskās pilnveidošanas nav pieļaujama, jo apkārtējās vides piesārņošana var būt tik spēcīga, ka dabas atveseļošanai būs nepieciešams ilgstošs laika posms. Lietuvas respondentu spriedums nebija tik kategorisks: tikai 33% pilnīgi piekrita viedoklim, ka AES tālākās ekspluatācijas gadījumā apkārtēja vide tiks piesārņota tā, ka vajadzēs daudzus gadus, lai to varētu atjaunot, bet 12% Lietuvas respondentu pilnīgi pārliecināti, ka atomstacijas tālākās ekspluatācijas laikā varētu notikt dabas piesārņošana, bet cilvēki pa šo laiku būs atraduši tādus līdzekļus, kuri spēs samazināt AES negatīvo ietekmi. Vairākums Lietuvas un Latvijas respondentu uzskata ka, gadījumā, ja AES tiks ekspluatēta vēl 20 gadus bez kādiem nozīmīgiem tehnoloģis-

kiem un organizatoriskiem uzlabojumiem, notiks tāda apkārtējās vides piesārņošana, ka vajadzēs daudzus gadus, lai to novērstu. Bet respondentiem bija grūti viennozīmīgi noteikt tādas efektīvus līdzekļus, ar kuriem tiktu samazināta Iganalinas AES tālākās ekspluatācijas rezultātā radioaktīvās piesārņotības negatīvā ietekme. Pagaidām AES darbība, pēc aptaujāto iedzīvotāju vairākuma domām, rada reālas radioaktīvā piesārņojuma briesmas un atomstacijas tālākā ekspluatācija neuzlabotā veidā izraisa šaubas. Neviens eksperts Daugavpils rajonā (Lietuvā tādu bija 2%, Daugavpili – 4%) neapgalvoja, ka esošos reaktorus var ekspluatēt līdz 2010. gadam bez katastrofālām sekām. Pēc vairākuma domām, atomstacija var turpināt strādāt līdz 2010. gadam tikai ar noteikumu, ka tiks veikti papildus drošības pasākumi, lai pastiprinātu reaktora darbības kontroli un savlaicīgi veiktu konversiju. Latvijas respondenti kategoriskāk uzstājās arī par to, lai Iganalinas atomstacija būtu slēgta pēc iespējas tuvākajā laikā (zīm. 2.4.).

Puse Lietuvas iedzīvotāju un ekspertu neuzskata, ka nav nekādu citu iespēju noņemt sociālo spriedzi cilvēku vidū, kā tikai slēdzot atomstaciju, jo tas ir ekonomiski izdevīgs lētās elektroenerģijas ražošanas objekts. Tāpēc Lietuvas respondenti vairāk uzstājās par alternatīviem variantiem, lai atomstacija turpinātu strādāt, bet lielāku uzmanību veltīt apkārtējās vides drošības garantijām.

Zīmējums 2.4. Respondentu atbilžu sadalījums jautājumam "Vai jūs piekrītat viedoklim, ka AES steidzīgi jāslēdz, kamēr nav par vēlu?" (% no respondentu skaita) iedzīvotāji

eksperti

Par AES darbības programmu pēc 2010. gada Latvijas iedzīvotāju un speciālistu vairākums netika informēti. Ap 80% Daugavpils apvidus iedzīvotāju un ap 75% speciālistu nav priekšstats par to, ko Lietuvas republikas valdība un atomstacijas administrācija plāno darīt: vai ir paredzēts slēgt AES un tiks meklēti citi enerģijas avoti, vai Ignalinas AES turpinās strādāt ar modernizētajiem reaktoriem, vai Ignalinas AES vietā tiks uzcelta jauna AES pēc rietumu projekta. Lietuvas eksperti ir vairāk informēti par šo programmu (tikai 52% ekspertu atzina, ka nezina par to), bet līdz Latvijas speciālistiem tā informācija, kāda ir Lietuvas speciālistu rīcībā, nonāk pilnā apjomā. Pret iespējamo jaunas AES celtniecību pēc moderniem rietumu projektiem, kura būtu droša ekspluatācijā, aptaujātie iedzīvotāji izturējās negatīvi. Uz jautājumu: "Vai jūs piekristat viedoklim, ka Lietuvā vai Latvijā esošās AES vietā butu uzcelta jauna AES pēc rietumu projekta?" puse Daugavpils apvidus un Lietuvas rajonu iedzīvotāju atbildējuši pilnīgi noraidoši. Pārējie respondenti pieļauj jaunas AES celtniecības iespēju tikai tādā gadījumā, ja:

- jaunais projekts dod absolūtu drošības garantiju tam, ka AES darbība nekaitēs apkārtnējai videi un cilvēku veselībai;
- ja stacijas ekspluatāciju kontrolēs ārzemju speciālisti;
- ja būs noteiktas materiālās atlaides tiem iedzīvotājiem, kuri dzīvo paaugstinātā ekoloģiskā riska zonā;
- ja jauno AES būvēs drošā attālumā no Daugavpils (tas ir tikai Latvijas iedzīvotāju viedoklis).

Par šo jautājumu daudz kategoriskāk izteicās eksperti. Vairākums no visiem aptaujātajiem ekspertiem uzskata, ka viņu reģiona iedzīvotāji viennozīmīgi būs pret jaunas AES celtniecību iepriekšminēto apsvērumu dēļ. Latvijas eksperti vēl nosauca vairākus alternatīvus enerģijas avotus, kurus varētu izmantot rajonā:

	Daugavpils r.	Daugavpils
– nelielu elektrostaciju celtniecība uz upēm un ezeriem	29 atbildes	21 atbilde
– varētu celt siltumelektrostacijas, kurās par degmateriāliem izmanto kūdru, malku un dažādus atkritumus	5 atbildes	5 atbildes
– citi avoti (Daugavpils HES celtniecības atjaunošana, vēja elektrostacijas)	6 atbildes	5 atbildes

Latvijas iedzīvotāju un speciālistu skatījumā Latvijai jaunas atomstacijas celtniecība nav vajadzīga. Lai iegūtu vajadzīgo elektroenerģijas daudzumu, var celt mazjaudīgas nelielas, bet ekoloģiski drošas hidroelektrostacijas, bet daži speciālisti neizslēdz Daugavpils HES celtniecības atjaunošanu.

Tabula 2.1.

**RESPONDENTU DOMAS PAR RADIOAKTĪVO ATKRITUMU
PROBLĒMU**
(% no respondentu skaita)

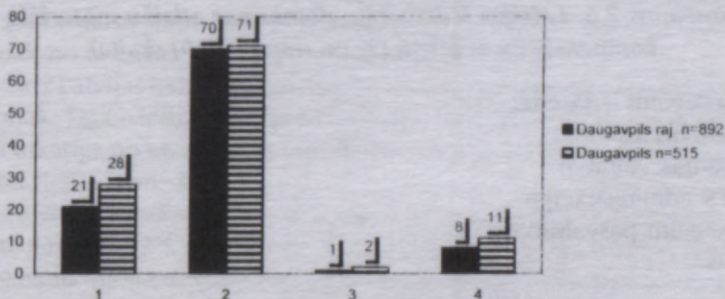
Ieteikumi	Iedzīvotāji			Eksperti		
	Daugavpils r. n = 892	Daugavpils n = 515	Lietuva n = 320	Daugavpils r. n = 53	Daugavpils n = 50	Lietuva n = 165
tie ir jāaprok zemē	18	16	25	17	8	25
tos vajag izvest	12	12	31	34	18	46
tos vajag pārstrādāt	27	34	21	25	42	16
citi ieteikumi	19	19	15	13	12	7
neatbildēja	24	19	8	11	20	6

Radioaktīvo atkritumu pārstrāde arī prasa enerģijas un materiālo līdzekļu patēriņu. To uzglabāšana un pārstrāde uztrauc vietējos iedzīvotājus (skat. 2.1. tab.). Viena ceturtda daļa no aptaujātajiem Daugavpils rajona iedzīvotājiem vispār neko nezina par radioaktīvo atkritumu bīstamības pakāpi un pārstrādes tehnoloģiju, bet Lietuvā tādu bija tikai 8%. Respondenti vairāk dod priekšroku izlietotā materiāla tādi pārstrādes tehnoloģijai, lai tas nekaitētu apkārtējai videi. Ekspertu vairums uzskata, ka Lietuvai un Latvijai izdevīgāk ir atkritumus izvest uz speciālām glabātuvēm tālāk no apdzīvotām vietām un aprakt zemē.

Ja radioaktīvos atkritumus tomēr jāaprok vai pārstrādā, tad tas ir jādara tikai speciāli iekārtotās glabātuvēs pēc rietumu tehnoloģijas, lai nebūtu radioaktīvas iedarbības uz apkārtnējo vidi un cilvēka veselību. Pēc dažu respondentu domām, radioaktīvo atkritumu pārstrādei vai apglabāšanai jānotiek Krievijā vai citās NVS valstīs, kurās ir speciāli uzņēmumi un izstrādāta pārstrādes tehnoloģija.

Tikai daži respondenti uzskata, ka atkritumus var atstāt Lietuvā, stacijas teritorijā. Aptuveni 5% aptaujāto uzskata, ka iedzīvotājiem vispār nevajag uztraukties par to, kas notiek ar radioaktīvajiem atkritumiem. Šī problēma var būt tikai speciālistu kompetencē, tas ir viņu uzdevums un gods – kopā ar Latvijas un Lietuvas valdībām atrisināt šo problēmu tā, lai atkritumu iznīcināšana neradītu draudus cilvēka dzīvei un apkārtnējam vidi.

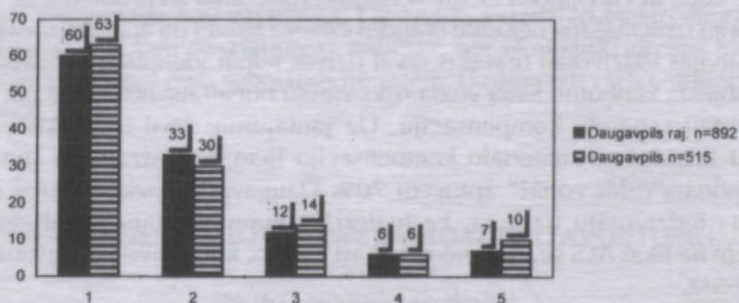
Latvijas iedzīvotāji draudus savai dzīves telpai identificē ar bīstama atomobjekta klātbūtni. Šāda veida risks varētu būt attaisnots tad, ja par to iedzīvotāji saņemtu kompensāciju. Uz jautājumu: "Vai ir mērķtiecīgi noteikt atlaides un materiālo kompensāciju tiem, kuri dzīvo un strādā paaugstinātā riska zonā?" aptuveni 70% Daugavpils apvidus lauku un pilsētas iedzīvotāju uzskata, ka materiālo kompensāciju un atlaides jāsaņem ne tikai AES strādājošiem, bet arī visiem, kuri dzīvo paaugstinātā riska zonā.

Zīmējums 2.5. Latvijas respondentu viedoklis par to, vai ir mērķtiecīgi noteikt sevišķas atlaides un piemaksas tiem, kas dzīvo un strādā paaugstinātā riska zonā (% no respondentu skaita)

1. Obligāti jānosaka tiem, kuri strādā AES
2. Vajadzīgs tiem, kuri dzīvo un strādā AES zona
3. Nav vajadzīgs
4. Grūti pateikt

Absolūtais Latvijas respondentu vairākums uzskata, ka arī viņu teritorijā visiem dzīvojošiem cilvēkiem ir vajadzīga materiālā kompensācija, samazinot tarifus par elektroenerģiju, piešķirot atlaides medikamentu iegādei un medicīniskajiem pakalpojumiem. 5% respondentu, kuri atbildēja apstiprinoši uz jautājumu par atlaidēm, izvēlējās abus variantus: atlaides vajadzīgas gan tiem, kuri strādā AES, gan tiem, kuri dzīvo paaugstinātā riska zonā. Bet, atbildot uz jautājumu: "Gadījumā, ja tiks piešķirta kompensācija, kurš apmaksās šos izdevumus?", cilvēku viedokļi bija atšķirīgi (skat. zīm. 2.6.)

Zīmējums 2.6. Latvijas iedzīvotāju domas par atlaižu materiālo kompensāciju avotiem (% no respondentu skaita)

Izdevumi ir jāsedz:

1. Lietuvas valdībai
2. Latvijas valdībai
3. AES administrācijai
4. Vietējām pašvaldībām
5. Cits

Daļa respondentu piedāvāja paredzamos izdevumus segt ne tikai vienai no minētajām pusēm, bet sadalīt proporcionāli vairākām pusēm. Visbiežāk tika minēti sekojoši varianti:

- Latvijas un Lietuvas valdībām,
- abu valstu valdībām un AES administrācijai,
- to valstu valdībām, kurās izmanto elektroenerģiju,
- to valstu valdībām, kuras pārdot elektroenerģiju,
- Latvijas valdībai un pašvaldībām savā teritorijā.

Socioloģiskā pētījuma rezultāti liecina, ka Daugavpils apvidus iedzīvotāji un speciālisti daudz mazākā apjomā ir informēti par iespējamo risku, saistītu ar Ignalinas AES darbību, nekā viņu kaimiņi Lietuvas rajonos.

Objektīvas informācijas trūkums rada lielāku Latvijas respondentu neapmierinātību ar to, ka atomstaciju paredz ekspluatēt vēl kādus 10 – 20 gadus. Latvijas respondenti kategoriskāk uzstājās, lai būtu pilnīga informācija par Ignalinas AES darbības ietekmi uz apkārtnējo vidi un cilvēka veselību. Viņi piekrit atomstacijas tālākajai ekspluatācijai tikai tādā gadījumā, ja būs pilnīgas tās drošības garantijas un noteiktas materiālās kompensācijas un atlaides Daugavpils apvidū dzīvojošiem, kuras jāsedz Lietuvas valdībai, vienojoties ar Latvijas valdību.

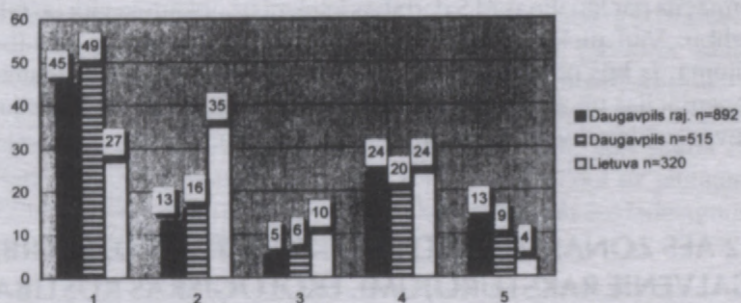
3.2 AES ZONAS IEDZĪVOTĀJU KOLEKTĪVĀS UZVEDĪBAS GALVENIE RAKSTUROJUMI. EKOĻOĢISKĀS KUSTĪBAS STĀVOKLIS UN PERSPEKTĪVAS

Daugavpils reģiona iedzīvotāji ekoloģiskās problēmas, saistītas ar Ignalinas AES darbību, izprot galvenokārt individuālo izjūtu un novērojumu līmenī. Ekoloģiskās apziņas intuitīvais līmenis ir tāds, ka Latvijas iedzīvotāju lielākā daļa savu sabiedrisko uzvedību nevar noteikt un konkretizēt adekvāti reālajai ekoloģiskajai situācijai reģionā. Ekoloģiskās apziņas intuitīvais līmenis netiek pamatots ar objektīvo informāciju, un vietējo iedzīvotāju priekšstats par ekoloģisko situāciju AES rajonā veidojas galvenokārt uz nedaudzajiem gadījuma informācijas materiāliem, kuri sastopami masu informācijas līdzekļos vai uz baumu un runu pamata, kas nāk no Lietuvas kaimiņu rajoniem.

Līdz Latvijas iedzīvotājiem nepieciešama oficiālā informācija gandrīz nenonāk. Tāpēc iedzīvotāju priekšstats par radioaktīvo fonu Ignalinas AES zonā atkarīgs no tā, cik tuvu viņi dzīvo atomstacijai un kāda informācija ir viņu rīcībā (zīm. 3.1)

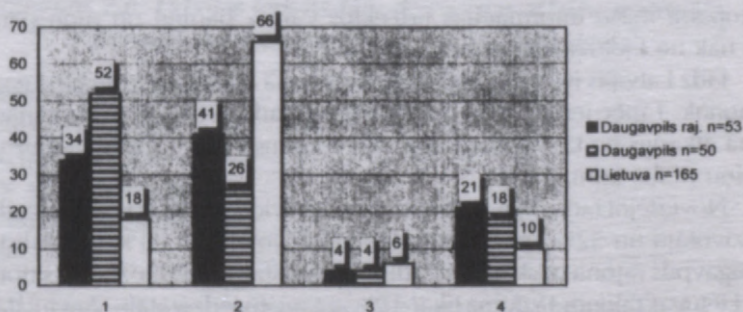
Novērtējot radiācijas līmeni savā dzīvesvietā, 49% Daugavpils pilsētas iedzīvotāju un 52% speciālistu, 45% iedzīvotāju un 41% speciālistu no Daugavpils rajona uzskata, ka radioaktīvais starojums bieži ir virs normas, bet Lietuvas rajonos tā domā tikai 27% aptaujāto iedzīvotāju. Aptaujatajiem Daugavpils apvidus speciālistiem ir pieejams lielāks informācijas apjoms par Ignalinas AES radioaktīvo fonu nekā vietējiem iedzīvotājiem, bet arī šis informācijas apjoms ir nepietiekošs, lai konsekvēnti un atbildīgi pateikt par patieso stāvokli. Tāpēc ap 20% aptaujāto Latvijas speciālistu vispār atteicās atbildēt uz šo jautājumu, turpretī lielākā Lietuvas ekspertu daļa (66%) pārliecināti, ka radioaktīva starojuma briesmas no Ignalinas AES nedraud, jo tas svārstās noteiktās normas robežās. Atšķirībā no ekspertu

viēdokļa, tikai no 13% līdz 16% Daugavpils apvidus un 35% Lietuvas iedzīvotāju piekrīt, ka radioaktīvā izstarojuma noteikta norma netiek pārsniegta.

Zīmējums 3.1. Respondentu domas par radioaktīvo starojumu no AES
(% no respondentu skaita)
a) Iedzīvotāju domas

1. Tas pārsniedz noteikto normu
2. Tas ir tuvs noteiktai normai
3. Izstarojums ir nenozīmīgs
4. Citi varianti
5. Neatbildēja

b) Ekspertu domas

1. Tas pārsniedz noteikto normu
2. Tas svārstās noteiktās normas robežās
3. Izstarojums ir ļoti zems
4. Neatbildēja

Tāda veida atziņa par radioaktīvo fonu – tas ir tikai subjektīvais vērtējums, kas pamatojas nevis patiesā informācijā, bet gan subjektīvos pārdzīvojumos un novērojumos. Latvijas un Lietuvas iedzīvotājiem bija dota iespēja izteikt savus viedokļus par radioaktīvā starojuma iespējamību viņu teritorijā. Daugavpils apvidū šo domu un viedokļu spektrs ir plašs: 24% aptaujāto Daugavpils rajona iedzīvotāju (tās ir 214 atbildes) un 20% aptaujāto Daugavpili (tās ir 105 atbildes) piedāvāja savus variantus iespējamo AES radīto radioaktīvā izstarojuma draudu noteikšanai, starp kuriem dominēja viedoklis, ka cilvēkiem nav pieejama nepieciešamā informācija ne par radioaktīvā starojuma līmeņiem, ne par tā bīstamajām dozām. Viņu teritorijā nav nepieciešamo mērīšanas ierīču un nav iespējas pašiem uz vietas izmērīt radioaktīvo starojumu un noteikt riska pakāpi.

Tas noved pie sabiedriski visai bīstama slēdziena: respondenti pieļauj varbūtību, ka objektīva informācija tiek slēpta no iedzīvotājiem, bet dienesti, kuru pienākumos ir kontrolēt apkārtnes vides stāvokli atomstacijas rajonā, vai nu neveic savus tiešos pienākumus, vai nu slēpj no iedzīvotājiem patieso informāciju (kas ir vēl bīstamāk).

Kā parādīja pētījuma rezultāti, cilvēku informētība un priekšstats par iespējamajiem radioaktīvā starojuma draudiem ir atkarīgi no viņu vecuma un izglītības (tab. 3.1)

Jaunākā vecuma respondentiem (18–29 gadi) ir mazākā dzīves pieredze nekā vecākiem cilvēkiem, tāpēc viņu subjektīvais viedoklis balstās vairāk uz tiem atzinumiem un faktiem, kurus uztver no citiem informācijas avotiem, un mazāk balstās uz personisko pieredzi un iegūtām personiskajām zināšanām. Jo jaunāks ir respondents, jo lielāku nedrošības baiļu līmeni viņš izrāda un veidojas lielāka pārliecība par to, ka atomstacijas radiācijas fons ir paaugstināts un pārsniedz pieļaujamo normu. Daugavpils pilsētas gados jaunāko iedzīvotāju vidū tāda pārliecība ir augstāka nekā viņu vienaudžu vidū Daugavpils rajonā.

Iedzīvotāju uzskati par radioaktīvo starojumu ir atkarīgi no viņu izglītības, bet Daugavpils rajona un Daugavpils pilsētas respondentu viedokļi ar dažādu izglītības līmeni vairāk atšķirīgi, nekā dažāda vecuma respondentu viedokļi.

Daugavpils rajona iedzīvotāji ar pamata un zemāko izglītību (šo grupu sastāda pārsvarā pensionāri un iedzīvotāji vecumā no 18 līdz 24 gadiem, kuri nav tikuši tālāk par pamatizglītību) ir pārliecināti par to, ka radioaktīvais starojums pārsniedz noteikto normu, jo citādi nevar būt: ja atomstacijas darbība ir vispār bīstama un ja informācija par tas darbību netiek sniegta, tātad kaut kas nav kārtībā atomstacijas drošībā, un tas būtu galvenokārt paaugstinātais radiācijas fons – tā domā apmēram 53% Daugavpils rajona respondentu ar zemāko izglītības līmeni.

Tabula 3.1.

DAUGAVPILS REĢIONA IEDZĪVOTĀJU DOMAS PAR RADIOAKTĪVO STAROJUMU NO AES ATKARĪBĀ NO
VECUMA UN IZGLĪTĪBAS

(% no katras respondentu grupas)

Atbilstu varianti	Visi res- pondenti		Vecums				Izglītība									
	Daugavpils raj. n = 892	Daugavpils n = 515	18-29		30-54 (59)		55 (60) un vecāki		pamata un zemākā vidēja		nepabeigta vidēja		augstākā			
			Daugavpils raj.	Daugavpils	Daugavpils raj.	Daugavpils	Daugavpils raj.	Daugavpils	Daugavpils raj.	Daugavpils	Daugavpils raj.	Daugavpils				
1. Noteiktā norma bieži tiek pārsniegta	45	49	47	52	44	49	43	44	53	27	46	43	44	54	39	48
2. Tuvu pie noteiktās normas	13	16	18	22	12	15	11	11	14	14	13	23	12	16	24	15
3. Starojums ir maznozīmīgs	5	6	5	7	5	6	6	8	5	5	7	8	5	6	4	6
4. Citi varianti	24	20	23	12	26	25	21	20	19	40	16	11	26	18	26	25
5. Nav atbildes	13	19	7	7	13	5	19	17	9	14	18	15	13	6	7	6

Daugavpils pilsētas respondenti ar tādu pašu līmeni nespriež tik kategoriski un viennozīmīgi: tikai 27% bija pārliecināti par to, ka radioaktīvā starojuma noteiktā norma bieži tiek pārsniegta, bet 40% šīs grupas respondentu objektīvi norādīja uz to, ka viņi nevar viennozīmīgi izteikt savu viedokli par šo problēmu, jo viņiem nav nekādu zināšanu par to pilnas informācijas trūkuma dēļ.

Jo augstāks ir respondentu izglītības līmenis, jo plašāka informācija vismaz teorētiskajā līmenī par pētāmo problēmu viņiem būtu pieejama, jo adekvātāk viņi spēj novērtēt radioaktīvā starojuma briesmas. Daugavpils pilsētas respondenti ar vidējo un augstāko izglītību ir vairāk pārliecināti, nekā rajona iedzīvotāji ar tādu pašu izglītību par to, ka starojuma apjoms ir lielāks par noteikto normu. Jebkura starojuma doza ir bīstama, tā uzskata šīs grupas respondentu daļa, jo teorētiskās zināšanas šajā jomā nevar kompensēt patiesas informācijas trūkumu par reālo situāciju Ignalinas AES, un tas minimālais informācijas apjoms, kāds nonāk līdz viņiem, izraisa šaubas par tās patiesību un objektivitāti.

Tas, ka iedzīvotāji nevar paredzēt iespējamās ekoloģiskās katastrofas sekas avārijas vai citas ārkārtējās situācijas gadījumā, rada vispārējas nolemtības un pesimisma noskaņojumu. Tikai apmēram puse aptaujāto ekspertu (Daugavpils rajonā – 49%, Daugavpili – 44%, Lietuvā – 51%) uzskata, ka uz vietējo iedzīvotāju dzīvi AES neatstāj negatīvo ietekmi: cilvēki nepievērš nekādu uzmanību tam, ka tuvu atrodas atomstacija, būvē mājas, attīsta privāto biznesu, iegulda līdzekļus pilsētas saimniecībā un lauksaimniecībā. Pārējie eksperti uzsvēra to, ka zema vietējo iedzīvotāju sociālā un ekonomiskā aktivitāte ir saistīta arī ar to, ka tuvumā atrodas AES un nav zināmas tās ietekmes sekas, um daudzi iedzīvotāji nezina, ko iesākt, jo viņus biedē AES tuvums.

Dzīves un darbības apstākļi paaugstinātā ekoloģiskā riska zonā pieprasa, lai būtu izstrādāta efektīva pasākumu programma kodolkatastrofas gadījumā, kurā tiek reglamentēta iedzīvotāju darbība, uzvedība un speciālo dienestu rīcība, kuri atbild par cilvēku drošību ārkārtējās situācijas gadījumā. Vai tāda programma ir izstrādāta, un, ja ir, tad cik efektīva tā ir, nav zināms lielākajai Daugavpils apvidus iedzīvotāju un speciālistu daļai (tab. 3.2).

72% Daugavpils speciālistu un 55% rajona speciālistu uzskata, ka pašlaik efektīvi organizēt iedzīvotāju glābšanas pasākumus atomstacijas avārijas gadījumā nav iespējams, jo vietējo pašvaldību rīcībā neesot šādas efektīvas programmas. Ja tāda programma ir izstrādāta, tad par to zina tikai šaurš speciālistu loks, ko nevar teikt par Lietuvu: gandrīz pusei aptaujāto Lietuvas ekspertu ir zināma plaša un precīza iedzīvotāju glābšanas

programma, un viņi pārliecināti par to, ka varēs operatīvi organizēt glābšanas darbus pēc šīs programmas.

Tabula 3.2.

**EKSPERTU DOMAS PAR CILVĒKU RĪCĪBAS PROGRAMMU
IGNALINAS AES AVĀRIJAS GADĪJUMĀ**
(% no respondentu skaita)

Atbilžu varianti	Daugavpils r. n=53	Daugavpils n=50	Lietuva n=165
1. Vai ir iespējams īstenot sastādīto iedzīvotāju uzvedības programmu avārijas gadījumā			
a) jā, ir	17	10	47
b) nē, nav	55	72	44
c) neatbildēja	18	18	9
2. Vai dotā programma ir pietiekoši efektīva			
a) jā	8	8	24
b) nē	57	66	63
c) neatbildēja	35	26	13

Lielai Latgales aptaujāto ekspertu daļai nav noteikta priekšstata par konkrētas cilvēku glābšanas programmas saturu un efektivitāti. 35% Daugavpils rajona un 26% pilsētas ekspertu vispār nedeva programmas efektivitātes nekādu vērtējumu, tādējādi netieši apliecinot, ka viņi nevar par tādas programmas būtību kvalificēti spriest. Lietuvas ekspertiem lielākā mērā ir zināmas programmas, sastādītas priekš vietējiem iedzīvotājiem, bet arī viņas nav pilnīgas un pietiekoši efektīvas – tā uzskata 63% Lietuvas ekspertu, un šis viedoklis sakrīt visu triju grupu ekspertiem.

Tātad konkrēta priekšstata par kodolavārijas gadījuma veicamajiem darbiem nav Daugavpils apvidus iedzīvotāju un ekspertu vairākumam. Trūkst ne tikai izstrādātas cilvēku glābšanas programmas, bet arī vietējo pašvaldību un speciālo dienestu rīcībā nav pietiekams tehnisko līdzekļu daudzums, lai organizētu glābšanas darbus. Kā izrādījās, tā ir ne tikai Daugavpils apvidus problēma, bet arī Lietuvas rajonos tehniskā apgāde nav pietiekoša. "Gandrīz nekā nav, lai organizētu glābšanas darbus," tā domā 36% aptaujāto speciālistu Daugavpilī, 42% Daugavpils rajonā un 49% speciālistu Lietuvā.

Neviens Latvijas respondents – eksperts – neuzrādīja, ka viņu dzīvesvietā atbildīgajiem dienestiem ir viss nepieciešamais cilvēku glābšanai avārijas gadījumā, Lietuvā par to pārliecināti tikai 2% ekspertu.

Tātad lielākā aptaujāto Latvijas iedzīvotāju daļa nav gatava pareizi rīkoties ārkārtējā situācijā, jo viņi nav informēti par to, kādi pasākumi ir veicami viņu teritorijā ekoloģiskās katastrofas gadījumā, un nav apmācīti, kā rīkoties atbilstoši situācijai. Lietuvā puse iedzīvotāju uzskata, ka viņi ir apmācīti pareizi rīkoties avārijas gadījumā (tab. 3.3)

Tabula 3.3.

RESPONDENTU KOLEKTĪVA UZVEDĪBA KATASTROFAS GADĪJUMĀ UZ AES

(% no respondentu skaita)

a) Iedzīvotāju viedoklis “Vai Jūs ziniet, kas jādara, ja AES notiks līdzīga avārija kā Černobiļā?”

	zinu	kaut ko zinu, bet pārāk maz	nezinu	neatbildēja
Daugavpils raj. n = 892	9	42	44	5
Daugavpils n = 515	11	48	37	4
Lietuva n = 320	54	—	44	2

b) Ekspertu viedoklis “Vai Jūsu reģiona iedzīvotāji zina, kas jādara avārijas gadījumā?”

	zina	nepietiekoši zina	nezina	neatbildēja
Daugavpils raj. n = 53	—	68	26	6
Daugavpils n = 50	—	66	32	2
Lietuva n = 165	10	71	17	2

Eksperti neesot pārliecināti par vietējo iedzīvotāju praktiskajām zināšanām, jo gandrīz visi Daugavpils apvidus eksperti uzskata, ka iedzīvotāji par to, kā glābt sevi un savu ģimeni avārijas gadījumā, vispār nezina vai zina ļoti maz. Lietuvas eksperti arī pārliecināti par viņu iedzīvotāju zināšanu nepietiekamību, bet tajā pašā laikā šī pārliecība par savām zināšanām Lietuvas iedzīvotāju vidū ir lielāka.

Neskatoties uz to, ka Latvijas un Lietuvas iedzīvotājiem ir dažāds informētības līmenis un dažāds praktisko zināšanu apjoms, personiskā gatavība reālajai rīcībai ir vienādi nepietiekoša abu republiku iedzīvotājiem (tab. 3.4).

Tabula 3.4.

**IEDZĪVOTĀJU ATBILŽU SADALĪJUMS UZ JAUTĀJUMU "KO JŪS
DARĪSIET, JA AES NOTIKS AVĀRIJA?"**
(% no respondentu skaita)

Konkrētās uzvedības formas	Daugavpils r. n=892	Daugavpils n=515	Lietuva n=320
a) aktīvā uzvedība:			
– evakuētos, bēgtu;	19	21	31
– gaidītu atbildīgo dienestu komandu un rīkotos pēc viņu noteiktā plāna;	2	3	5
– to, ko paspētu izdarīt tajā brīdī;	1	—	2
– palīdzētu likvidēt avārijas sekas;	—	1	1
b) pasīvā uzvedība:			
– nezinu, ko darītu;	24	18	22
– neko nedarītu, no bailēm nomirtu;	10	4	6
– paliktu;	5	8	9
– neatbildēja;	25	26	20
c) citi varianti	14	19	4

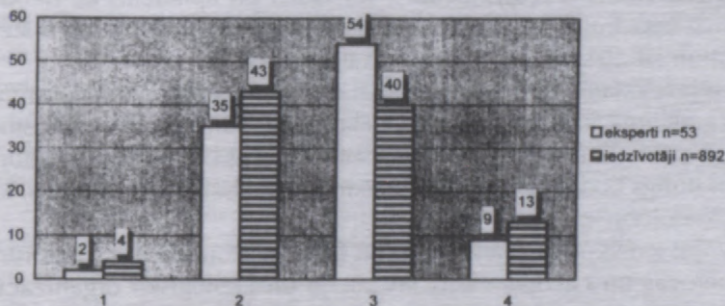
Tikai ap 20% Daugavpils apvidus iedzīvotāju un ap 30% Lietuvas iedzīvotāji ir gatavi aktīvi rīkoties avārijas gadījumā: pašiem organizēt savu un savas ģimenes glābšanu, jo tikai 2–3% Daugavpils reģiona iedzīvotāju un 5% Lietuvas iedzīvotāju pajautos uz organizētiem glābšanas darbiem, avārijas gadījumā gaidītu kvalificētu palīdzību un vadību no attiecīgajiem dienestiem. Ap pusi aptaujāto iedzīvotāju vispār neko konkrēti nevarēja pateikt, ko darīs katastrofas gadījumā, bet viena daļa no tiem ir gatavi palikt uz vietas un neko nedarīt, apzinoties savu nolemtību un bezspēcīgumu un to, ka nevarēs aizsargāt sevi un savu ģimeni, jo nepaspēs neko izdarīt: ne aizbraukt, ne izmantot aizsardzības līdzekļus, kādu viņiem vispār nav.

Arī Daugavpils apvidus speciālisti, kuru pienākumos ietilpst veikt iedzīvotāju aizsardzības pasākumus katastrofas gadījumā, parādīja savu nesagatavotību. Atbildot uz jautājumu "Ko Jūs personīgi darītu, ja Igalinas AES notiks avārija, kura būs līdzīga Černobijas avārijai?" tikai 10% Daugavpils pilsētas speciālistu un 26% rajona speciālistu uzrādīja gatavību organizēt iedzīvotāju evakuāciju atbilstoši iepriekš sastādītajam ārkārtejo pasākumu plānam, bet Lietuvā 51% ekspertu ir gatavi organizēt cilvēku glābšanas darbus. Vairāk kā puse Daugavpils pilsētas un trešā daļa Dau-

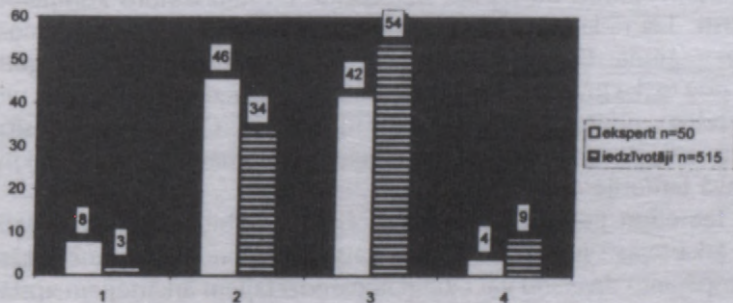
gavpils rajona ekspertu vispirms padomātu par sevis un savas ģimenes glābšanu ("avārijas gadījumā uzreiz ar ģimeni aizbrauktu no bīstamās zonas"), bet Lietuvā tā rīkotos tikai 19% aptaujāto ekspertu. Iedzīvotājus nevar apmierināt tas fakts, ka apmēram viena trešā daļa speciālistu visos trijos pētījuma reģionos par savu rīcību avārijas gadījumā nav domājusi.

Aptaujas rezultāti parāda, ka iedzīvotāji nav informēti par ekoloģiskajām problēmām, saistītām ar Ignalinas AES drošību, neredz ekoloģisko organizāciju ieinteresētību sakarā ar šīm problēmām, nejut atbalstu no valsts institūcijām.

Tāpēc Latvijas ekoloģisko organizāciju un iestāžu darbību, kuras atbild par apkārtējās vides stāvokli un tā kontroli, vietējie Latvijas iedzīvotāji vērtē kā nepietiekošu, jo šo institūciju darbības reālus rezultātus cilvēki neredz (zīm. 3.2).

Zīmējums 3.2. Latvijas republikas un vietējo ekoloģisko organizāciju darbība, kas ir vērstā uz AES zonā dzīvojošo cilvēku drošību, respondentu vērtējumā (% no respondentu skaita)
Daugavpils rajons

Daugavpils

1. ekoloģisko organizāciju darbs mani apmierina
2. neapmierina
3. grūti pateikt
4. neatbildēja

Vērtējot republikas un vietējo ekoloģisko organizāciju darbību, puse respondentu nevarēja dot ne pozitīvu, ne negatīvu vērtējumu, bet ar šo organizāciju ir neapmierināti darbību no 34 līdz 46 procentiem aptaujāto Latvijas iedzīvotāju un ekspertu. Vietējie iedzīvotāji ir neapmierināti ar to, ka atbilstošo dienestu darbs cilvēku informēšanā un praktiskajā apmācībā nav jūtams. Ekoloģisko organizāciju veicamais darbs apkārtējās vides aizsardzības jomā nekompensē pilnībā iedzīvotāju sociālo pieprasījumu un vēlmi pēc iedarbīgākas, reālākas palīdzības.

Aptaujas rezultāti parādīja, ka Latvijas iedzīvotāji un speciālisti ir mazāk nekā Lietuvas respondenti ir informēti un apmācīti, kā rīkoties iespējamās katastrofas uz Ignalinas AES gadījumā, kādus glābšanas līdzekļus lietot un kā aizsargāt sevi un savus tuviniekus.

Vietējā lokālajā līmenī nav izstrādāta drošības pasākumu programma avārijas gadījumā, kā to pieprasa reālā ekoloģiskā situācija. Kodoldrošības problēmu pētnieki nosauc to par vāji attīstītu drošības tehnikas kultūru, kas ir raksturīgs kodolražotņu personālam un vadībai tajās teritorijās, kur atrodas kodolobjekti.

Latvijas iedzīvotāju neapmierina tas fakts, ka atomstacijas administrācijas, Lietuvas un Latvijas valsts institūciju un ekoloģisko organizāciju rīcībā esošā patiesa informācija par apkārtējās vides stāvokli nenonāk līdz viņiem un līdz vietējam pašvadībām. Tādas informācijas trūkums ir šķērslis tam, lai vietējā līmenī būtu izstrādāta efektīva cilvēku glābšanas programma ekoloģiskās katastrofas gadījumā.

Latvijas respondenti ir vairāk norūpējušies par to, ka iedzīvotāju subjektīvus pārdzīvojumus un izjūtas nerespektē un neizskaidro kompetenti speciālisti. Tas rada paaugstināto spriedzi un psiholoģisko diskomfortu Latgales reģionā. Daugavpils apvidus iedzīvotāju vairākums negatīvi izturas pret to, ka tuvu darbojošā atomstacija rada radiācijas draudus viņu dzīves telpai: ūdenim, augsnei, augiem, gaisam. Cilvēkiem ir tiesības prasīt no attiecīgajiem dienestiem objektīvo informāciju par radioaktīvo fonu savā teritorijā.

Ja teorētiski tiek atzīts, ka kodolobjekta darbības zonā visu laiku pastāv ārkārtējās situācijas risks, kas saistīts ar tehnoloģiskajām nekārtībām, iespējamo diversiju vai citiem neparedzētajiem ārkārtējiem apstākļiem, tad šajā zonā dzīvojošie būtu jānodrošina ar visiem nepieciešamajiem drošības līdzekļiem, viņiem pareizi ir jāiemāca veikt nepieciešamos

pasākumus katastrofas gadījumā. Pašvaldību vadītājiem kopā ar valsts iestādēm ir jāizstrādā stingrs ārkārtējo pasākumu plāns, lai varētu veikt vietējo iedzīvotāju glābšanas darbus.

Taču pagaidām, kamēr AES darbojas un rada reālus draudus arī Latvijai, 30 km riska zonā dzīvojošiem Latvijas iedzīvotājiem ir tiesības no valdības saņemt materiālo kompensāciju par savu risku. Par šādu kompensāciju piešķiršanu ir jāvienojas Latvijas un Lietuvas valdībām.

4.2. SOCIĀLĀ VIDE UN CILVĒKU SAVSTARPĒJĀS SASKARSMES PROBLĒMAS IGNALINAS AES ZONĀ

Socioloģiskā pētījuma rezultāti ļauj objektīvi novērtēt Ignalinas AES zonā dzīvojošo cilvēku dzīves apstākļus un raksturot apkārtējās vides ietekmi uz šī reģiona iedzīvotāju telpas uztveri. Dzīves līmeņa lejupslīde, kam pamatā ir sociāli ekonomiskie cēloņi, ir raksturīga ne tikai pētāmā apvidus iedzīvotājiem, bet arī visiem Latgales iedzīvotājiem. Dzīves apstākļu zems vērtējums atomstacijas tuvumā dzīvojošo vidū ir saistīts ar to, ka Daugavpils apvidus iedzīvotājiem ir jāiztur paaugstināta psiholoģiskā spriedze, ko izraisa ekoloģiski bīstamā objekta klātbūtne.

Neskatoties uz šiem negatīvajiem faktoriem, kuri ietekmē respondentu dzīves līmeņa zemo vērtējumu, daudzi respondenti ir apmierināti ar savu dzīves vietu un apkārtējo vidi: šī apmierinātība ir vairāk izteikta lauku iedzīvotājiem gan Latvijā, gan Lietuvā, bet lielajā pilsētā ar to ir apmierināta tikai viena trešā daļa iedzīvotāju.

Tabula 4.1.

VAI JŪS ESAT APMIERINĀTI AR SAVU DZĪVESVIETU? (% no respondentu skaita)

Atbilžu varianti	Daugavpils r. n=892	Daugavpils n=515	Lietuva n=320
apmierināts	52	38	58
daļēji apmierināts	30	39	30
neapmierināts	11	18	10
neatbildēja	7	6	2

Daudzi cilvēki jau ilgi dzīvo šajā apvidū, ir integrējušies sociālajā un etniskajā vidē, viņus piesaista apkārtējās dabas neatkārtojams skaistums. Daba un apkārtējā vide, pēc respondentu domām, dara viņu dzīvesvietu pievilcīgu, neskatoties uz to, ka dažviet tā nav sakopta, ka nav attīstīta nepieciešamajā līmenī infrastruktūra, trūkst kultūras un sporta objektu, lai pilnīgāk apmierinātu ne tikai materiālās, bet arī garīgās vajadzības.

Bet daudziem respondentiem visvairāk nepatīk tas, ka viņu dzīvesvietas tuvumā atrodas atomstacija, pie tam Daugavpils rajona iedzīvotājiem šis faktors ir viens no spēcīgākajiem, kas padara, pēc viņu domām, rajona teritoriju nepievilcīgu. Gan Latvijas, gan Lietuvas respondentus uztrauc tikpat lielā mērā kā atomstacijas klātbūtne arī savstarpējās saskarsmes kultūra un cilvēku attiecības sadzīves līmenī, slikti attīstītā lauku infrastruktūra un zemāk attīstītā, nekā citos novados, kultūrvidē.

Daugavpils pilsētas iedzīvotājus vienādi neapmierina gan atomstacijas tuvums, gan dabas piesārņošana, ko izraisa pilsētas rūpniecība, pie tam atomstacijas iespējami ekoloģiskie draudi lielā mērā tiek uztverti kā hipotētiski, varbūtēji, bet pilsētas rūpniecības negatīvā ietekme uz dabu pilsētnieku skatījumā ir reālāka. Respondentu pozīcijas savas dzīvesvietas kritiskā novērtējumā atšķiras atkarībā no tā, ka tiek risinātas sociāli ekonomiskās attīstības un ekoloģiskās drošības problēmas katrā konkrētā teritorijā: jo mazāka ir spriedze, kas saistīta ar konkrētām zināšanām par atomstacijas darbību, jo cilvēki vairāk pievērš uzmanību citām problēmām savā dzīves vietā: kultūras un sporta dzīvei, savstarpējo attiecību kultūrai. Bet lielāka neziņa par atomstaciju izceļ šo problēmu kā primāro un asāko, aizēnojot citas, kuras pastāv reālajā dzīvē un neesot mazāk svarīgas par Igalinas AES negatīvo ietekmi.

Neskatoties uz to, ka Igalinas AES tuvums, pēc respondentu domām, rada reālas briesmas viņu dzīves telpai, veselībai un apkārtējai videi, ka Latgales reģiona iedzīvotājiem ir zemāks dzīves līmenis nekā citos novados, cilvēki vairākumā paliek uzticīgi savai izvēlētajai dzīves vietai neatkarīgi no nodzīvotā laika šajā teritorijā. Vietējiem iedzīvotājiem veidojas spēcīga pieķeršanās lokālajai videi, nostiprinās sadzīves un radnieciskās saites, rodas pozitīvā motivēšana iesakņoties tieši šajā vidē. Tas ir raksturīgi gan Latvijas, gan Lietuvas respondentiem, jo vairākums respondentu neizteica nekādu vēlēšanos mainīt dzīvesvietu, tādēļ ka tā atrodas tuvu atomstacijai un viņu teritorijā ir slikti dzīves apstākļi.

Tabula 4.2.

KUR JŪS GRIBĒTU DZĪVOT PAŠLAIK?

(% no respondentu skaita)

Atbilžu varianti	Daugavpils r. n=892	Daugavpils n=515	Lietuva n=320
Tur, kur tagad dzīvoju	79	61	76
Citā Latvijas (Lietuvas) rajonā	7	6	14
Ārzemēs	12	20	8
Neatbildēja	2	13	2

Pieķeršanās savai videi ir vairāk izteikta gan Daugavpils rajona, gan Lietuvas rajonu lauku iedzīvotājiem, mazāk pilsētniekiem. 26% Daugavpils pilsētas iedzīvotāju ir gatavi aizbraukt no pilsētas, ja tāda iespēja viņiem būtu. Lietuvas respondentu vidū vēlēšanās emigrēt uz ārzemēm ir mazāk izteikta nekā Latvijas respondentiem. Tādu, kuri vēlētos aizbraukt no Lietuvas rajoniem uz ārzemēm, izrādījās tikai 8% (salīdzinājumā ar Daugavpili – 20%, ar Daugavpils rajonu – 12%). Ja tiem Daugavpils apvidus respondentiem, kuri vēlētos mainīt dzīvesvietu, būtu radīti piemēroti apstākļi izbraukšanai un būtu tam nepieciešamie līdzekļi, tad viņi pārsvarā izvēlētos par savas emigrācijas galapunktu nevis bijušās PSRS kaimiņrepublikas – Krieviju vai Baltkrieviju, bet tādas attīstītas valstis kā ASV, Vācijas un citas Eiropas valstis, ar kurām Latvijai ir izveidojušies cieši sakari (Lielbritānija, Dānija, Zviedrija, Somija). Tie 62 Daugavpils rajona respondenti, kuri vēlētos pārbraukt uz citu republikas rajonu, pārsvarā izvēlējās tagadējās dzīvesvietas tuvāko apkārtni: Daugavpils pilsētu, lauku apvidus, kuri atrodas tuvu Daugavpilij, galvaspilsētu Rīgu, bet Daugavpils pilsētas iedzīvotāji vēlētos mainīt savu pastāvīgo dzīvesvietu republikas robežās tikai pret Rīgu vai kādu citu lielāku republikas pilsētu.

Ciešākas saites ar savu lokālo vidi ir lauku iedzīvotājiem nekā pilsētniekiem. Lietuvas respondentiem ir vairāk izteikta pieķeršanās ne tikai savai dzīvesvietai, bet arī savai republikai (salīdzinājumā ar Latvijas respondentiem). Tie Lietuvas iedzīvotāji, kuri ar mieru atstāt savu dzīvesvietu un emigrēt, izvēlētos nevis ārzemes, bet citus savas republikas rajonus.

Latviešu un cittautiešu ģeogrāfiskais izvietojums Latgales teritorijā liecina par to, ka te izveidojusies īpaša, savdabīga, atšķirīga no citiem Latvijas novadiem etniskā vide. Daugavpils apvidus respondentu nacionālais sastāvs ievērojami atšķiras no Lietuvas respondentu nacionālā sastāva: Lietuvas rajonu aptaujāto iedzīvotāju vairākums ir pamatnācijas

pārstāvji (78%), bet Latgales respondentu vidū latviešu ir ap 20 procentiem. Socioloģiskās aptaujas rezultāti liecina par to, ka atkarībā no pētāmo reģionu iedzīvotāju nacionālā sastāva specifikas ir izveidojusies diezgan atšķirīga Lietuvas un Latvijas respondentu nacionāli lingvistiskā orientācija un uzvedība (skat. tab. 4.3).

Tabula 4.3.

RESPONDENTU VALODAS ZINĀŠANAS PAKĀPE

(% no respondentu skaita; Daugavpils raj. n = 892, Daugavpils n = 515, Lietuva n = 320)

Valoda	dzimtā valoda			labi pārvalda			vāji pārvalda			nepārvalda			neatbilde*		
	Daugavpils raj.	Daugavpils	Lietuva	Daugavpils raj.	Daugavpils	Lietuva	Daugavpils raj.	Daugavpils	Lietuva	Daugavpils raj.	Daugavpils	Lietuva	Daugavpils raj.	Daugavpils	Lietuva
latviešu (lietuviešu)*	14	17	76	16	21	9	37	38	7	6	6	3	27	18	5
krievu	73	61	11	24	31	71	-	1	10	-	-	-	3	7	8
poļu	8	6	4	4	5	11	12	12	28	21	31	15	55	46	42
cita**	3	2	3	4	9	1	7	15	2	11	16	-	75	58	94

* latviešu valodas zināšanu pakāpe Latvijas respondentu vidū; lietuviešu valodas zināšanu pakāpe Lietuvas respondentu vidū.

** "cita valoda" – baltkrievu, ukraiņu, latviešu (Latvijā), lietuviešu (Lietuvā), tatāru un Eiropas valodas – vācu, angļu.

Latviešu valodu par dzimto valodu nosauca tikai nepilni 20 procenti Latvijas respondentu, šo respondentu vairākums par savu dzimto valodu nosauca krievu valodu, bet Lietuvas rajonu respondentu vairākums uzskata par savu dzimto valodu lietuviešu valodu, krievu valodu par dzimto valodu nosauca tikai 11% Lietuvas respondentu. Ne Latvijas, ne Lietuvas respondentu vidū nebija tādu, kuri nepārvaldītu krievu valodu, tajā pašā laikā latviešu valodu nepārvalda 6% Latvijas respondentu un lietuviešu valodu nepārvalda 3% Lietuvas respondentu.

Latgales reģionā vienlaikus ar valsts valodu visās dzīves sfērās plaši izplatīta ir arī krievu valoda, pie tam krievu valodas zināšanu pakāpe ir augstāka nekā latviešu valodas zināšanu apjoms, līdz ar to krievu valodas izmantošanas iespējas ir plašākas. Reāli krievu valodu labi pārvalda visi Daugavpils apvidū aptaujātie iedzīvotāji, neatkarīgi no viņu tautības (skat. tab. 4.4).

Tabula 4.4.

DAUGAVPILS APVIDUS DAŽĀDU TAUTĪBU RESPONDENTU LATVIEŠU UN KRIEVU VALODAS ZINĀŠANU
PAKĀPE

(% no katras tautības respondentu skaita)

Tautība	Respond. īpatsvars (%)		dzimtā valoda		labi pārvalda		vāji pārvalda		nepārvalda		neatbildēja										
	Daugavpils raj.	Daugavpils raj.	latv. v.	kr. v.	latv. v.	kr. v.	latv. v.	kr. v.	latv. v.	kr. v.	latv. v.	kr. v.									
			Daugavpils raj.	Daugavpils raj.	Daugavpils raj.	Daugavpils raj.	Daugavpils raj.	Daugavpils raj.	Daugavpils raj.	Daugavpils raj.	Daugavpils raj.	Daugavpils raj.	Daugavpils raj.								
latvieši	18	21	65	71	28	18	13	13	66	76	17	10	1	3	3	1	1	5	5	5	4
krievi	43	48	3	2	95	86	16	22	3	6	45	49	7	9	7	9	9	29	18	2	7
poļi	22	15	4	9	67	49	22	36	30	43	38	34	1	7	3	3	3	29	18	3	6
baltkrievi	12	6	3	-	77	64	7	15	21	33	41	48	-	9	12	12	12	40	24	2	3
ukraiņi	1	3	-	-	100	50	-	7	-	43	40	36	-	20	21	21	21	40	36	-	7
citi	2	6	11	-	61	55	23	21	33	34	22	38	-	22	3	3	3	22	38	6	10

Nemot vērā to, ka Latvijas respondentu vidū krievu nebija absolūtais vairākums (43% Daugavpils rajonā un 48% Daugavpilī), krievu valodu par dzimto valodu nosauca ne tikai krievu tautības respondenti, bet arī nacionālo minoritāšu pārstāvju vairākums un apmēram viena trešā daļa latviešu Daugavpils rajonā un ap 20% latviešu Daugavpilī. Par Latgales latviešu daļas pārorientēšanos uz krievu valodu liecina tas, ka ievērojams latviešu skaits (17% Daugavpils rajonā un 10% Daugavpilī) vāji pārvalda savas nācijas valodu un 1% Daugavpils pilsētas latviešu respondentu vispār nepārvalda šo valodu.

No nacionālo minoritāšu respondentu grupām latviešu valodu par dzimto valodu nosauca tikai maza šo iedzīvotāju daļa, un tie ir galvenokārt poļi, lietuvieši, baltkrievi. Tas, ka citu etnisko grupu iedzīvotāju daļa vispār nepārvalda valsts valodu kā Daugavpils rajonā, tā arī lielākā apjomā Daugavpilī (piemēram 9% Daugavpils rajonā un 21% ukraiņu respondentu Daugavpilī), rada noteiktas problēmas valsts valodas apgūšanā un sekmīgā integrēšanās valsts sabiedriskajā dzīvē.

Acīmredzami, ka krievu valoda pētāmajā reģionā kļuva par galveno savstarpējās sazināšanās līdzekli atšķirībā no Lietuvas rajoniem, kur visās svarīgākajās saskarsmes sfērās funkcionē pārsvarā lietuviešu valoda (skat. tab.4.5).

Tabula 4.5.

VALODU FUNKCIONĒŠANAS SFĒRAS

(% no respondentu skaita; Daugavpils raj. n = 892, Daugavpils n = 515, Lietuva n = 320)

Valodas	Kādā valodā runā								
	mājās			ar kaimiņiem			ar atbraucējiem		
	Dau-gav-pils r.	Dau-gav-pils	Lie-tuva	Dau-gav-pils r.	Dau-gav-pils	Lie-tuva	Dau-gav-pils r.	Dau-gav-pils	Lie-tuva
latviešu (lietuviešu) val.*	14	20	78	9	14	70	9	11	32
krievu val.	88	83	16	92	86	18	83	69	44,4
cita**	1	2	–	1	1	–	1	6	0,3

* latviešu valodas funkcionēšana Latvijas respondentu vidū, lietuviešu valodas funkcionēšana Lietuvas respondentu vidū.

** "cita valoda" – mājās ar kaimiņiem runā baltkrievu, lietuviešu (Latvijā), latviešu (Lietuvā), tatāru valodā, saskarsmē ar atbraucējiem vēl lieto vācu un angļu valodas.

Mūsu respondenti gan mājās, gan saskarsmē ar kaimiņiem un atbraucējiem vairāk lieto krievu valodu. Latviešu valodas funkcionēšana ir ierobežota, to kā sazināšanās valodu, izņemot valsts iestādes, izmanto galvenokārt mājās latviešu ģimenes. Mājās latviski sarunājas no 14 līdz 20 procentiem mūsu respondentu, bet Lietuvā lietuviski sarunājas 78 procenti respondentu. Un otrādi, krieviski runā ap 80% ģimeņu Daugavpils apvidū, un tikai 16% ģimeņu Lietuvā. Sadzīvē, saskarsmē ar kaimiņiem un ar atbraucējiem krieviski sarunājas absolūtais Latgales respondentu vairākums, tajā pašā laikā Lietuvas respondenti minētajās sfērās lieto pārsvarā lietuviešu valodu.

Mazākas iespējas lietot savas nācijas valodu ir tiem pētāmo reģionu nacionālo minoritāšu iedzīvotājiem, kuri ir skaitliski mazāki. Daugavpils apvidū tikai daži lietuvieši, baltkrievi, tatāri aptaujā uzrādīja, ka viņi savā dzimtajā valodā sarunājas mājās vai ar savas tautības kaimiņiem, bet Lietuvā savas nacionālās minoritātes valodu daži pārstāvji izmanto, sarunājoties arī ar atbraucējiem, jo ar kaimiņiem un mājās, kā liecina aptaujas dati, šie respondenti runā vai nu lietuviešu, vai savā dzimtajā valodā. Bet Daugavpils apvidū latviešu valodas funkcionēšana sadzīves sfērā neformālo savstarpējo attiecību līmenī ir apgrūtināta, jo tikai ap 10% mūsu respondentu izmanto šim nolūkam latviešu valodu.

Tik atšķirīga valodas situācija, kāda reāli izveidojusies Daugavpils apvidū un Lietuvas pierobežas rajonos, rada zināmas atšķirīgas problēmas cilvēku saskarsmes jomā. Latgales reģionā pastāv savdabīgā divvalodība, kad vienlaikus ar valsts valodu reģionā visās dzīves sfērās plaši izplatīta ir arī krievu valoda. Tādā veidā divvalodību, kad abas valodas (latviešu un krievu) nevienādi proporcionāli pārvalda un lieto visu tautību iedzīvotāji, nevar nosaukt tieši par reālo divvalodību, jo krievu valoda ir izplatīta daudz plašāk iedzīvotāju vidū nekā latviešu valoda.

Tāda valodas situācija, kāda ir izveidojusies Daugavpils apvidū, latviski runājošo respondentu vidū rada neapmierinātību un pārmetumus latviski nerunājošiem tādēļ, ka tie pat izdevīgās situācijās, sarunājoties ar latviešiem sadzīvē, valsts iestādēs, necenšas izmantot iespējas lietot latviešu valodu. No otras puses, krieviski runājošie respondenti savās atbildēs minējuši to, ka praktiski nav nepieciešamības pielietot savas latviešu valodas zināšanas, jo jebkurā situācijā sarunu biedri ar viņiem runās krieviski. Šī respondentu grupa uzskata, ka latviešu valodu grūti apgūt pilnībā un praktiski pielietot tur, kur nav valodas vides.

Latviešiem tāda lingvistiskā vide, kāda ie izveidojusies pētāmajā reģionā, uzliek lielāku pienākumu saglabāt savu valodu kā vienu no galvenajiem nacionālās identitātes pazīmēm. Latviešiem jāaktivizē sava lingvistiskā uzvedība saskarsmē ar krieviski runājošiem: jāsarunājas ar viņiem

latviski, tādā veidā palīdzot cttautiešiem veiksmīgāk praktiski apgūt latviešu valodu un pārvarēt ar šo problēmu saistītās integrēšanās psiholoģiskās grūtības.

Latviešu un krievu valodas funkcionēšanas nevienlīdzība nemaz neliecina par latviešu un citu nacionālo minoritāšu neizbēgamo un dziļo atsvešināšanos, nesamierināmām pretrunām starp dažādu tautību iedzīvotājiem.

Pārmaiņas latviešu un cittautiešu apziņā ir redzamas aptaujāto iedzīvotāju uzskatos par etniski jauktajām laulībām. Gan Latvijas, gan Lietuvas respondentu domas parādīja, ka viņiem nav aizspriedumu pret etniski jauktajām laulībām. Mūsu iedzīvotāji parādīja nedaudz augstāku tolerances līmeni pret šo parādību salīdzinājumā ar Lietuvas respondentiem (skat. zīm. 4.1.).

Zīmējums 4.1. Respondentu atbilžu sadalījums uz jautājumu: "Vai Jūs būtu pret to, ka Jūsu meita, dēls, brālis, māsa stātos laulībā ar citas tautības cilvēkiem?" (% no respondentu skaita)

1. Neesmu pret to, pat priecātos
2. Tam nav nozīmes
3. Es būtu neapmierināts
4. Būtu pret
5. Grūti pateikt

Latgalē lielākajai daļai visu tautību respondentiem nav nekādu būtisku iebildumu pret to, ka ģimeni veido dažādu tautību cilvēki. Tikai viena ceturtda daļa latviešu respondentu būtu neapmierināta, ka viņu tuvinieki stātos laulībā ar citas tautības partneriem, un viena trešā daļa respondentu nevarēja izteikt savu attieksmi viennozīmīgi.

Starpnacionālās attiecības – tā nav tik asa un svarīga savstarpējo attiecību problēma tajā apvidū, kur dzīvo aptaujātie cilvēki. Tāpēc atbildes

uz jautājumu: "Vai ir problēmas saskarsmē ar cilvēkiem jūsu apvidū?" liecina, ka lauku cilvēki gan Latvijā, gan Lietuvā izjūt šādas problēmas (17% Lietuvas respondentu un 13% Daugavpils rajona respondentu) mazākā mērā nekā Daugavpils pilsētas iedzīvotāji (24%).

Pēc lauku respondentu domām visasākās viņu rajona un pagasta problēmas ir augsts bezdarba līmenis reģiona lauku teritorijā, alkoholisms lauku iedzīvotāju vidū un ekoloģiskās drošības problēmas, saistītas ar apkārtējās vides piesārņošanu un Igaļinas AES tuvumu. Otrajā vietā mūsu lauku respondentiem ir psiholoģiska rakstura saskarsmes problēmas: neapmierinātas materiālās, kultūras, estētiskās vajadzības rada psiholoģisko diskomfortu un palielina atsvešināšanos, kad cilvēki ir vairāk nosvērti, neuzticīgi viens otram un nelabprāt kontaktējas savā starpā. Un tikai pēc tam mūsu iedzīvotāju uztrauc starpnacionālo attiecību problēmas. Latviešiem tās ir saistītas ar latviešu valodas funkcionēšanas ierobežojumu reģionā, bet krieviski runājošajiem lielu psiholoģisko spriedzi rada visu republikas iedzīvotāju iedalījums pilsoņos un nepilsoņos. Tā daļa Daugavpils pilsētas respondentu, kuri uzskata, ka pilsētā pastāv savstarpējās saskarsmes problēmas, par svarīgākajām nosauca valodas funkcionēšanas un starpnacionālo attiecību problēmas, pēc tam psiholoģiska rakstura problēmas, saistītas ar smago sociāli ekonomisko dzīvi pilsētā.

Bet personiski katru respondentu vairāk uztrauc ekonomiska un sociāla rakstura problēmas: zems dzīves līmenis ("nabadzība"), iespēja kļūt par bezdarbnieku, bailes no tā, ka var pasliktināties veselības stāvoklis un nebūs materiālo līdzekļu to uzlabot un šī iemesla dēļ zaudēt darbu.

Kā viens no šī sociālā pesimisma pārvarēšanas ceļiem varētu būt kultūrvides pilnveidošana un attīstība, kultūras pasākumu aktivizēšana viņu novada, pilsētas sabiedriskajā dzīvē. Tieši kultūras dzīves attīstīšana lauku teritorijā varētu būt viens no ceļiem, kas palīdzētu cilvēkiem pārvarēt atsvešināšanos, arī normalizētu un uzlabotu cilvēku savstarpējās attiecības. Kultūras un garīgās dzīves norise pētāmajos rajonos pilnībā neapmierina apmēram pusi respondentu gan Lietuvā, gan Latvijā (skat. tab.4.6).

Tabula 4.6.

**SVARĪGĀKĀS PROBLĒMAS KULTŪRAS UN SASKARSMES JOMĀ
RESPONDENTU SKATĪJUMĀ
(% no respondentu skaita)**

Problēmas	Daugavpils raj. (n = 892)	Daugavpils (n = 515)	Lietuva (n = 320)
Nepietiek kultūras pasākumu	43	41	42
Nepietiek sporta pasākumu	24	26	11
Ne pārāk aktīvi darbojas religiskās konfesijas*			4
Citas	15		
Neatbildēja	33	33	28

* jautājums par reliģisko konfesiju darbu tika uzdots tikai Lietuvas respondentiem

Vietējiem iedzīvotājiem ir liels pieprasījums pēc tādiem garīgā rakstura pasākumiem viņu dzīvesvietā, kuri veicinātu cilvēku savstarpējo tuvināšanos lokālajā vidē: piemēram, lauku kopienas svētki, ciema, skolas, pilsētas jubilejas, svētki, kas veltīti lauksaimniecības darbu cikliem.

Daugavpils rajonā interesantāk tiek svinēti oficiālie valsts svētki, bet tieši lauku ļaudīm tādu organizēto svētku ir maz, šie svētki lauku cilvēku apziņā nekļūst par īpašu notikumu, piemēram, daži reti zemnieku vakari nevar kompensēt cilvēku vēlmi iesaistīties kultūrvidē. Lietuvas respondentu garīgajā dzīvē svarīgi ir reliģiskie un garīga rakstura pasākumi: svētki, kuri cieši saistīti ar reliģiskajām un nacionālajām Lietuvas tautas tradīcijām. Daugavpils iedzīvotājiem pievilcīgi šķiet pasākumi, kuri tiek organizēti tieši viņiem. Pilsētas kultūrvidē rada lielākas iespējas organizēt dažādas viesizrādes, tikšanās ar interesantiem cilvēkiem, bet paši pilsētas iedzīvotāji ir tikai kā pasīvie klausītāji, piedāvātās kultūras programmas patērētāji. Pilsētniekiem ir radīta mazāka iespēja pašiem organizēt savu brīvo laiku: piemēram, organizēt pasākumus savā pilsētā, savā mikrorajonā, savā ielā un piedalīties tajos.

Par vietējo iedzīvotāju sociālo pasivitāti liecina arī tas, ka dažādās sabiedriskās organizācijās, apvienībās, politiskās partijās, kur cilvēki varētu apvienoties pēc savām interesēm un paust savu sabiedrisko nostāju, tika iesaistīti mazāk par 10% aptaujāto Latvijas un Lietuvas iedzīvotāju. Sociālā pasivitāte un apātija vairāk ir raksturīga Daugavpils rajona iedzīvotājiem, bet sociāli aktīvākie izrādījās Lietuvā aptaujātie iedzīvotāji.

9% aptaujāto Lietuvas iedzīvotāju piedalās kādā sabiedriskā kustībā, ir sabiedrisko, politisko un citu organizāciju biedri, Latvijā aptaujāto vidū tādi bija tikai 3%, galvenokārt tie bija kultūras biedrību, pensionāru un jauniešu organizāciju biedri.

Sociālo pasivitāti pārvarēt var tikai tad, ja cilvēkus iesaista kultūras un sabiedriskajā darbā tieši viņu dzīves vietā, un lai šis darbs būtu neformāls pēc satura un netradicionāls pēc formas.

Tāda rakstura pasākumi paplašinātu un nostiprinātu dažādu sociālo, nacionālo grupu neformālās saites, veicinātu neformālās saskarsmes veidošanos sociālajā mikrolīmenī: svētki un pasākumi, domāti pagasta, ciemata, pilsētas mikrorajona iedzīvotājiem, konkrētām sociālajām grupām (bērniem, jauniešiem, pensionāriem). Kultūras dzīvei jābūt daudzveidīgai pēc satura un tematikas, lai veicinātu savstarpējo attiecību uzlabošanu.

REKOMENDĀCIJAS

DRAUDU NOVĒRŠANAS IESPĒJAS IGNALINAS AES 30 KM ZONĀ DZĪVOJOŠAJIEM CILVĒKIEM

Pašlaik Eiropas Savienībā tiek veidota stratēģija attiecībā uz to Lietuvas teritoriju, kurā atrodas Ignalinas AES. Būtu lietderīgi, ka šajā sakarā tiktu ņemtas vērā arī to Latvijas pašvaldību iedzīvotāju intereses, kuri atrodas līdzīgā situācijā.

Pastāv potenciāli, varbūt pat reāli draudi to cilvēku drošībai, kuri dzīvo 30 km zonā no Ignalinas AES. Lai tos novērstu, ir iespējami 6 darbības līmeņi:

- individuālais;
- vietējais;
- nacionālais;
- reģionālais;
- starptautiskais;
- globālais.

Katram līmenim atbilst savs problēmu loks par drošību un sava stratēģija. Piemēram, katrs atsevišķs **cilvēks** var tiekties iegūt pilnīgu izglītību visā to jautājumu spektrā, kas saistīti ar viņa dzīvi un darbību riska zonā; viņš var vēlēties pilnīgu informāciju par AES ietekmes raksturu un līmeni uz apkārtejo vidi, cilvēku veselību līmeni un raksturu.

Vietējā sabiedrība (ciema, ciemata, pagasta, pilsētas iedzīvotāji) vēlas panākt, lai tiktu realizēts valstisku, medicīnisku, organizējošu, tehnisku, ekonomisku u.c. pasākumu komplekss, kuri virzīti uz to, lai samazinātu AES iespējamo negatīvo ietekmi uz apkārtejo vidi, cilvēku veselību un viņu psiholoģisko stāvokli. Varētu:

- izveidot struktūras, kuras avārijas gadījumā nodrošinātu operatīvu un organizētu cilvēku pārvietošanu drošībā;
- jāmeklē nepieciešamie resursi (arī finansiālie), lai varētu kompensēt to iedzīvotāju zaudējumus no ražošanas un cita veida darbības, kuri dzīvo un strādā riska zonā.

Valstij:

- jāregulē attiecības ar Lietuvas Republikas valdību, jo tās teritorijā ir izveidots objekts, kurš rada draudus cilvēku drošībai pat aiz Lietuvas robežas;
- jāmeklē nepieciešamie resursi (arī finansiālie), lai varētu kompensēt to iedzīvotāju zaudējumus, kuri dzīvo un strādā riska zonā;
- jāsadarbojas ar reģionālajām un starptautiskajām organizācijām, kuras kontrolē atomenerģētikas objektus.

Ņemot vērā to, ka Daugavpils apvidū teritorija, kura atrodas Ignalinas AES 30 km zonā, ir ekonomiski depresīva un lielākā daļa tās iedzīvotāju izjūt psiholoģisko spriedzi bezdarba, zemā dzīves līmeņa dēļ, pilsētas un rajona vadībai vajadzētu prasīt LR Ministru Kabinetam veikt speciālus pasākumus, lai šeit izvietotu papildus investīcijas, kuras palīdzētu attīstīt mazo un vidējo biznesu:

- būtu atviegloti tarifi elektroenerģijai;
- samazinātu dažus ar uzņēmējdarbību saistītus nodokļus;
- palīdzētu veidot brīvo ekonomisko zonu;
- iedalītu mērķlīdzekļus sakaru līdzekļu modernizācijai un ceļu būvniecībai;
- izveidotu stipru tehnisko un ekonomisko bāzi, lai ātri un efektīvi varētu darboties AES avārijas gadījumā (ieskaitot aviotransportu) utt.

Pašvaldībām ir daudz aktīvāk jākoordinē vietējo masu informācijas līdzekļu, ekoloģisko organizāciju, zinātnieku darbību, kas saistīta ar drošības paaugstināšanu riska zonā ("apaļo galdu" organizēšana, kompetentu speciālistu ekologu pieaicināšana utt.).

Pilsētas Domei kopā ar Daugavpils rajona Padomi noslēgt sadarbības līgumu ar Visaginas pilsētas vadību un Ignalinas AES administrāciju ar mērķi operatīvi saņemt tiešo un objektīvu informāciju par drošības stāvokli Ignalinas AES. Informācijas apmaiņas nolūkos regulāri rīkot seminārus Visaginā un Daugavpilī, piesaistot tiem atbildīgus darbiniekus, speciālistus, zinātniekus. Pilsētas Domei kopā ar Daugavpils rajona Padomi jāizstrādā konkrētus priekšlikumus Latvijas Republikas valdībai starptautiskajām pārrunām ar Lietuvas republikas valdību par iespējamo materiālo kompensāciju noteikšanu tām Daugavpils apvidus pašvaldībām, kuras atrodas Ignalinas AES 30 km zonā.

Pašvaldībām un apkārtējās vides aizsardzības organizācijām ir jāizstrādā konkrēta programma, pēc kuras iedzīvotāji tiktu apmācīti, kā sevi aizsargāt katastrofas gadījumā. Kopā ar reģionālajiem masu informācijas

līdzekļiem (TV, radio, avizes) jāizstrādā sistēma, pēc kuras regulāri tiktu sniegta objektīva informācija par apkārtējās vides stāvokli. Šajā programmā ir jāiesaista arī AES administrācija.

Pašvaldību līmenī būtu jāizstrādā konkrēts pasākumu plāns avārijas gadījumā, jāizveido grupa, kura savlaicīgi paziņotu par briesmām un evakuētu cilvēkus. Pašvaldību vadītājiem ir jākoordinē darbība, lai saviem iedzīvotājiem veidotu drošākus dzīves apstākļus, jāveic medicīnas, informējošie, mācību u.c. pasākumi. Kopīgi ir jāprasa zaudējumu kompensācija cilvēkiem, kuri dzīvo riska zonā.

Pilsētas Domei kopā ar rajona Padomi jāturpina situācijas analīzi ekoloģiskā riska zonā, jāizstrādā zinātniskais projekts par šīs teritorijas kā depresīvas sociāli ekonomisko attīstību, iesaistot šajā darbā Latvijas Zinātnes Padomi, Daugavpils Pedagoģisko universitāti, Latgales Pētniecības institūtu un citu zinātnisko iestāžu potenciālu.

PIELIKUMI

Zinātniski praktiskās konferences "IGNALINAS AES: DZĪVES APSTĀKĻI UN CILVĒKA DARBĪBA" (Visaginas pilsēta, 08.12.1997)

REZOLŪCIJA

Konferences dalībnieki, pamatojoties uz daudzkārtējiem zinātniskiem pētījumiem, noskaidroja, ka Ignalinas AES un tās infrastruktūra daudzveidīgi ietekmē reģiona iedzīvotāju sociāli – psiholoģisko situāciju, demogrāfiskos, ekonomiskos, politiskos, kultūras un citus sabiedriskos un teritoriālos procesus. Šai ieteikmei ir starpvalstisks raksturs. Taču Ignalinas AES un Visaginas pilsētas eksistē kā slēgtais sociums.

Konferences dalībnieki piedāvā:

1. Pēc iespējas ātrāk attīstīt objektīvas un operatīvas informācijas par IAES sistēmu, kurai jāaptver lokālais, starpvalstu un Eiropas līmenis. Ir jāatrod veids, kā vairo sabiedrības uzticību IAES darbībai. Tuvākajiem kaimiņvalstu reģioniem operatīvā informācija ir jāsaņem tieši no AES. To veicinātu starpvalstu pētījumu atjaunošana par apkārtnējo vidi AES zonā.
2. Reģionā ir būtiski jāuzlabot civilās aizsardzības apmācību. Ņemot vērā izvietojuma raksturu, prioritārie virzieni varētu būt sakaru attīstība lauku apvidū un autoceļu uzlabošana IAES apkārtnē, kā arī lauku iedzīvotāju apmācība.
3. Uzskatām par vajadzīgu paredzēt Visaginas pilsētas ilgtermiņa funkcionēšanu reģionālā līmeņa pilsētu vidū, kas ļautu racionālāk izmantot pilsētas sociālo infrastruktūru visā sociāli psiholoģiskā diskomforta zonā.
4. Nepieciešams palielināt Visaginas pilsētas saimniecisko funkciju daudzveidību, paplašinot darba tirgu, paaugstinot iedzīvotāju sociālo drošību neatkarīgi no AES attīstības scenārija.
5. Lai uzlabotu Visaginas pilsētas jaunatnes adaptāciju, ir jāpaplašina bērnu un jaunatnes darbības un rekreācijas infrastruktūru, sevišķi tas attiecas uz intelektuālo vajadzību pēc augstākās izglītības.

6. Pēc pētījuma rezultātiem redzams, ka IAES ir spēcīga simboliska (bieži negatīva) ietekme uz cilvēku apziņu. Tāpēc ir svarīgi ar masu komunikācijas līdzekļu starpniecību meklēt arī pozitīvas AES darbības puses.
7. Lietuvas kultūrā jāpaplašina diskurss par dažādiem AES integrācijas jautājumiem.
8. Pēc iespējas ātrāk ir jāpieņem lēmums par Lietuvas enerģētisko stratēģiju un reģiona iedzīvotāji jāinformē par AES ilgtermiņa attīstību.
9. Ir jā sagatavo un jārealizē (neatkarīgi no AES likteņa, taču, ņemot vērā tās darbības scenāriju) speciālu reģiona sabalansētas attīstības ilgtermiņa stratēģiju, tās prioritātes varētu būt: ekonomiskā optimizācija, sociālā stabilizācija, kultūras reintegrācija un starpvalstu reģionālā sadarbība.
10. Šo stratēģiju izstrādāt un realizēt palīdzētu ilgtermiņa sociālie pētījumi, tajā skaitā arī IAES reģiona sociālās vides starpvalstu monitorings.

PROGRAMMA

Latgales Demokrātiskā partija,
Latgales Pētniecības institūts,
Latgales Tūrisma asociācija

1998. gada 21. februārī
riko konferenci

“IGNALINAS ATOMELEKTROSTACIJAS ĒNA PĀR LATGALI”

- 10.00 Konferences atklāšana
- 10.05 – 10.40 **Valdis Lauskis** – Ignalinas AES darbības un pastāvēšanas
patreizējie aspekti
Vladimirs Meņšikovs – Ignalinas AES: ekoloģiskais un
sociālais risks
Valentina Gadzāne – Ignalinas AES un Demenes pagasts
- 10.40 – 10.50 Debates
- * * *
- 10.50 – 11.40 **Elza Grinčuka** – Statistikas dati par onkoloģisko saslimsti-
bu Daugavpils pilsētā, rajonā un Krāslavas rajonā
Juris Gridasovs – Par dzīvnieku saslimstību Daugavpils
novadā
Irina Kulakova – Statistikas dati par mātes un bērnu
veselības nodrošinājumu Daugavpilī
Jānis Bojaruņecs – Par cilvēku un dzīvnieku veselības
stāvokli Skrudalienas pagastā
- 11.40 – 11.50 Debates
- 12.10 – 12.40 **Bruno Jansons** – Vides izglītības loma sabiedrībā
Arvīds Barševskis – Mutācijas augu un dzīvnieku valsti
Daugavpils novadā
- 12.40 – 12.50 Debates

- 12.50 – 13.10 **Silvija Šimfa** – Tūrisma bizness Latgales sociāli – ekonomiskajā attīstībā
Gunārs Zvirbulis – Civilās aizsardzības preventīvie pasākumi iedzīvotāju aizsardzībai iespējamās kodolavārijas gadījumā
- 13.10 – 13.20 Debates
- 13.20 Konferences rezolūcijas pieņemšana

Konferences
“IGNALINAS ATOMELEKTROSTACIJAS ĒNA PĀR
LATGALI”
(1998. gada 21. februārī)

REZOLŪCIJA

Ignalinas AES tika uzcelta:

izmantojot bijušajā PSRS izstrādātos tipveida projektus un, kā parādīja līdzīgas – Černobīļas AES avārija, sabiedrībai tā ir bīstama;

- triju valstu – Lietuvas, Latvijas un Baltkrievijas teritoriju saskares krustpunktā un, kā atzina starptautiskie eksperti, tas kļuva iespējams tikai tāpēc, ka PSRS bija slēgta tipa valsts;
- tā, ka kaitējums videi un cilvēkiem, kurš var rasties kodolavārijas vai miniavāriju gadījumos (līdzīgi, kā tas tika darīts, uzceļot Mažeikōs naftas pārstrādes rūpnīcu un projektējot Būtiņģē naftas terminālu) būtu vērsts arī Latvijas teritorijas virzienā.

Uzskatām, ka mūsu valsts prioritārais uzdevums ir, izvērtējot šos apstākļus starpvalstu sarunās, iekļaut jautājumu par Ignalinas AES turpmākās pastāvēšanas iespējamību. Tāpat, ņemot vērā konstatēto cilvēku augsto saslimstību (iedzimtas anomālijas, onkoloģiskās slimības), mājlopu saslimstību (vairogdziedzera hipertrofija utt.) un novērojamās mutācijas dabā, nepieciešami valsts mēroga pētījumi par cilvēku un mājlopu veselību un augu valsts stāvokli. Šāds valstisks izvērtējums ir nepieciešams arī Latvijas enerģētiskās sistēmas turpmākai sakārtošanai, kā arī tas var būtiski ietekmēt Latgales reģionālās attīstības programmas izveidi. Esam pārliecināti,

ka šis darbs ir paveicams, tikai jābūt abu pozitīvā galarezultātā ieinteresēto valstu – Latvijas un Lietuvas – labai gribai šo jautājumu atrisināt.

Taču AES darbojas un darbosies vēl nenoteiktu, iespējams, pat ilgstošu laiku. Tādēļ ir jābūt konkrētām programmām, kas garantē cilvēku drošību. Taču mūsu valstī joprojām nav nacionālās evakuācijas koncepcijas iespējamās kodolavārijas gadījumā. Jākonstatē, ka neeksistē arī kompensējošās programmas, kuras domātas Ignalinas AES zonā dzīvojošiem cilvēkiem. Lietuva, atzīstot, ka šāds AES tuvums cilvēkos rada psiholoģisku spriedzi un, ka iespējami veselības traucējumi notiekošo miniavāriju gadījumos, šo kompensācijas mehānismu realizē. Lietuvas iedzīvotājiem, kuri dzīvo 50 km rādiusā ap AES, ir izveidots speciāls Reģionālais fonds, ko finansē no valsts budžeta konkrētu sociālo programmu realizācijai. Šai teritorijā ir ieviesta arī elektroenerģijas tarifu 50% atlaide.

Šo kompensācijas mehānismu Lietuvas valsts realizē arī attieksmē pret mums, pārdodot Latvijai Ignalinas AES saražoto elektroenerģiju par pašizmaksu. Šai sakarā rodas jautājums mūsu valdībai – kādā tad veidā izpaužas Latvijas valsts atbildība par cilvēkiem, kuri dzīvi šajā apdraudētajā teritorijā? Mēs ceram uz Latvijas rīcību, kura būtu adekvāta Lietuvas rīcībai. Valdības konsekventa darbība šo jautājumu risināšanā būtiski ietekmēs Latgales reģiona sociāli ekonomisko attīstību kopumā, jo pēc speciālistu secinājumiem, Latgalē viena no ienesīgākajām biznesa jomām varētu būt tūrisms, kas nav iedomājams, turpinoties šai neizvērtētajai un nekontrolētajai situācijai ar atomelektrostaciju valsts pierobežā. Latvijas valdība ne pati, ne ar ierēdņu palīdzību nedrīkst arī turpmāk noklusēt problēmas esamību. Bet izmantojot starptautisko ekspertu palīdzību, ar Ignalinas AES pastāvēšanu saistītā iedarbība uz vidi, cilvēkiem, ekonomiku ir jānosaka un jāatrisina valstiskā līmenī.

Latgales Demokrātiskā partija

V. Lauskis

Latgales Pētniecības institūts

A. Podiņš

Latgales Tūrisma asociācija

S. Šimfa

* * *

No LR Saeimas priekšsēdētāja A. Čepāņa biroja

Godātais V. Lauska kungs!

LR Saeimas priekšsēdētājs A. Čepānis saņēma un izskatīja LDP konferences "Ignalinas AES ēna pār Latgali" programmu un rezolūciju.

Izpildot A. Čepāņa kunga rezolūciju, iesniegums nosūtīts Vides un reģionālās attīstības ministrijai un iesniegts Saeimas Tautsaimniecības, agrārās, vides un reģionālās politikas komisijai.

Ar cieņu – iesniegumu biroja vadītāja *I. Dreģe*.

* * *

No Valsts prezidenta G. Ulmaņa kancelejas

Godātais V. Lauska kungs!

Darām zināmu, ka Valsts prezidents ir iepazinies ar konferences "Ignalinas ēna pār Latgali" rezolūciju.

Neapšaubāmi, ka ar Ignalinas AES pastāvēšanu saistītās iedarbības problēmas uz vidi, cilvēkiem, ekonomiku ir jānosaka un jāatrisina valstiskā līmenī.

Apliecinām Jums, ka Valsts prezidents savu Latvijas Republikas Satversmē noteikto pilnvaru ietvaros darīs visu, lai nodrošinātu minēto jautājumu konstruktīvu risinājumu.

Ar cieņu – kancelejas vadītājs *I. Millers*.

* * *

Latgales Demokrātiskās partijas priekšsēdētājam V. Lauska kungam!

Par Daugavpili notikušās konferences "Ignalinas AES ēna pār Latgali" rezolūciju

Esmu saņēmis Jūsu vēstuli kopijas Latvijas Republikas Saeimas priekšsēdētājam un Ministru prezidentam, kurām ir pievienota šā gada 21. februārī Daugavpili notikušās konferences "Ignalinas AES ēna pār Latgali" rezolūcija. Daļa no šajā rezolūcijā minētajiem jautājumiem ir mūsu ministrijas uzmanības lokā, tādēļ informēju Jūs par mūsu nostāju šajos jautājumos.

Diemžēl, man jāpievienojas Jūsu uzskatam, ka Latvijas, bet jo sevišķi Latgales, iedzīvotājiem ir pamats bažām par Ignalinas AES darbības drošību. Kā atzinušas dažādas starptautisku ekspertu grupas RBMK tipa reaktoru drošības līmenis nav pietiekami augsts. Jāatgādina, ka Ignalinas AES saražo 75–83% no visas elektroenerģijas Lietuvā, tāpēc nevar prognozēt, ka īsā

laikā šis kodolobjekts varētu tikt likvidēts. Līdz ar to, šī problēma varētu būt aktuāla vēl vairākus gadus.

Gribētu papildināt konferences rezolūcijā teikto, ka ne tikai bijušajā PSRS bija iespējams uzcelt šādu kodolobjektu kaimiņvalsts tiešā tuvumā, bet līdzīgi piemēri ir vērojami arī citur Eiropā. Šādas problēmas ir arī Zviedrijai un Dānijai, Slovēnijai un Horvātijai, Bulgārijai un Rumānijai. Tas bija arī viens no iemesliem, kādēļ Starptautiskā atomenerģijas aģentūra sagatavoja Kodoldrošības konvenciju, kura paredz savstarpēji saskaņot šādu objektu celtniecību ar kaimiņvalstīm. Šai konvencijai Latvija pievienojās pagājušajā gadā.

Diemžēl, jau uzceltos kodolobjektus nav iespējams isā laikā nojaukt vai būtiski uzlabot to drošību, tādēļ pagājušajā gadā Starptautiskā atomenerģijas aģentūra sagatavoja jaunu tehniskās sadarbības projektu, lai paaugstinātu iedzīvotāju drošību. Šis projekts paredz veicināt un nostiprināt vispusēju sadarbību šajā jomā starp visām ieinteresētajām valstīm. Latvijas Civilās aizsardzības centrs, atbilstoši iekšlietu ministra parakstītajam saprašanās memorandam, koordinē Latvijas institūciju darbību šī projekta ietvaros.

Attiecībā uz konferences rezolūcijā minētajiem apgalvojumiem, ka Daugavpils rajonā būtiski ir palielinājusies saslimstība ar onkoloģiskām slimībām, kā arī ir vairāk iedzimtas anomālijas nekā citur Latvijā, jāsaprot ka Latvijas Onkoloģijas centra dati to nepierāda. Tendence onkoloģisko saslimstību biežuma pieaugumam ir novērojama visā valsts teritorijā. Jāatzīst arī, ka nav novērojamas mutācijas dabā, kuru cēlonis būtu Ignalinas AES darbība. Visi veiktie pētījumi par radioaktīvo piesārņojumu Daugavpils rajonā un Latgalē pierāda, ka šāds piesārņojums Daugavpils rajonā ir pat mazāks nekā dažos Kurzemes rajonos.

Mūsu ministrija kopā ar radnieciskajām Skandināvijas valstu institūcijām ir izveidojusi Latvijā nepārtrauktas darbības radiācijas monitoringa sistēmu. Trīs no trīspadsmit šāda veida monitoringa stacijām atrodas Daugavpils rajonā. Līdz ar to, var iegūt informāciju pat par ļoti niecīgām vides radioaktīvā piesārņojuma izmaiņām. Arī šo monitoringa staciju dati apliecina, ka Ignalinas AES darbība nav radījusi negatīvu ietekmi Daugavpils rajonā.

Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija kopā ar Labklājības ministriju, turpinās pētījumus Ignalinas AES ietekmes zonā, līdz ar to konferences delegātu rīcībā esošo informāciju varēs izmantot tālākai analīzei. Ja mums izdosies piesaistīt šiem pētījumiem arī citu valstu finansu palīdzības programmas, tad pētījumu apjoms varētu tikt paplašināts.

Jautājumā par nacionālo evakuācijas koncepciju varu ierosināt Jums griezties Iekšlietu ministrijā un Latvijas Civiltās aizsardzības centrā, jo tieši šīs institūcijas ir atbildīgas par tādu plānu sagatavošanu.

Savukārt, rezolūcijā minētais jautājums par samazinātiem elektroenerģijas tarifiem ir iekļauts sarunās par jaunu Latvijas-Lietuvas starpvalstu līgumu. Šis jautājuma pozitīvs risinājums varbūt samazinātu Daugavpils rajona iedzīvotāju negatīvo attieksmi pret Ignalinas AES darbību, tomēr jānorāda, ka tas neietekmētu viņu drošību. Daudz svarīgāk būtu rast kompromisu ar Lietuvu par kopējām programmām civilās aizsardzības infrastruktūras nostiprināšanai un iedzīvotāju izglītošanai radiācijas drošības jautājumos.

Nobeigumā varu apliecināt, ka Latvijas iedzīvotāju radiācijas drošības jautājumi vienmēr ir mūsu ministrijas uzmanības lokā, un savu iespēju robežās mēs turpināsim šo sarežģīto jautājumu risināšanu.

Ar cieņu,

Vides valsts ministrs *I. Emsis*

Rīgā, 20.03.1998. Nr. 2.2 – 07/878.

LITERATŪRAS SARAKSTS

- Aploks M., Gīrgensons K. Radiācijas draudi Ignalinas apkārtņē. – Neatkarīgā rīta avīze, 1998. gada 20. janvāris.
- Gavare A. Daugavpilieši jūt Ignalinas ēnu. – Neatkarīgā rīta avīze, 1998. gada 10. janvāris.
- Gudelis L., Leons V. Arī enerģijas ass ir jāeljo. Lietuvā turpinās domu apmaiņa par enerģētikas attīstību. – "Latvijas vēstnesis", 1997. gada 21. oktobris.
- Meņšikovs V. Ignalinas AES tuvumā jeb radiofobijas socioloģiskais aspekts. – "Diena", 1998. gada 1. aprīlis.
- Reinvalds S. Ignalinas AES problēma un tās risinājumi. Zaļās alternatīvas iedzīvināšana. – "Diena", 1998. gada 3. janvāris.

* * *

- American environmentalism: The US environmental movement, 1970 – 1990 (Dunlap R.E., Mertig A. G. (eds.). London: Taylor and Francis, 1992.
- Jalovenko E., Rode J. The results of the radiometric control in the Ignalina NPS region in the territory of Latvia. – Ignalinos AE: žmogaus gyvenimo ir veiklos salygos. Straipsniu rinkinys, p. 148–151.
- Energy News. Quarterly News Magazine from the Energy Agency of Lithuania. Nr. 7 – 1997, Vilnius, Lithuania.
- Menshikov V. The standpoint of the residents of Daugavpils region to the conditions of life and activities in Ignalina's NPP area. – Ignalinos AE: žmogaus gyvenimo ir veiklos salygos. Straipsniu rinkinys, p. 32–38.
- Peipinia O. The security of Ignalina NPP and ecological danger in public opinion of inhabitants of Daugavpils region. – Ignalinos AE: žmogaus gyvenimo ir veiklos salygos. Straipsniu rinkinys, p. 126–136.
- Stengrevics A., Rode J. The illness of the people of Daugavpils city and region. – Ignalinos AE: žmogaus gyvenimo ir veiklos salygos. Straipsniu rinkinys, p. 142–147.

* * *

- Американская социологическая мысль. М.: Международный Университет Бизнеса и Управления. – 1996.
- Бабосов Е. М. Боль Чернобыля. – "Социологические исследования", 1992, N 6, с. 14–20.
- Головаха Е. И., Панина Н. В., Чурилов Н. Н. Общественное мнение о современном состоянии и перспективе развития атомной

- энергетики. – “Социологические исследования”, 1991, N 8, с. 51–55.
- Демичев Д. М. Феномен социально – антропогенного воздействия. – “Социологические исследования”, 1998, N 9, с. 32–37.
- Злотников А. Т. Гомельская область: хроника постчернобыля. – “Социологические исследования”, 1998, N 9, с. 38–44.
- Катаев С. Л. Социокультурный портрет сторонников и противников АЭС. – “Социологические исследования”, 1992, N 5, с. 127–130.
- Меньшиков В. В. Вблизи Игналинской АЭС, или социологический аспект радиофобии. – “Диена”, 2 апреля 1998.
- Меньшиков В. В. Оценка населением Даугавпилсского края внешней среды и условий жизни в регионе Игналинской АЭС. – В кн.: *Ignalinos žmogaus gyvenimo ir veiklos salygos. Straipsniu rinkinys. Vilnius – Visaginas, 1998. – с. 32–38.*
- Меньшиков В. В. Социальный и экологический риск. – В кн.: *Socialinės grupės: raiška ir ypatumai. Straipsniu rinkinys. Vilnius, 1998. – с. 163–172.*
- Пейпиня О. Экологический риск и безопасность Игналинской АЭС в оценках жителей Даугавпилсского региона. – В кн.: *Ignalinos žmogaus gyvenimo ir veiklos salygos. Straipsniu rinkinys. Vilnius – Visaginas, 1998. – с. 126–136.*
- Радиация. Дозы, эффекты, риск: Пер. с англ. – М.: Мир, 1990.
- Рыбаковский Л. Л. Демографические последствия аварии на Чернобыльской АЭС. – “Социологические исследования”, 1992, N 9, с. 40 – 50.
- Саппа Н. Н., Пахомова Н. В., Лихолет Т. В. Экономическая напряженность в регионах эксплуатации АЭС: социальные аспекты. – “Социологические исследования”, 1992, N 2, с. 94–96.
- Саппа Н. Н., Мордовенко Д. Н., Саппа Д. Н. Атомная энергетика глазами подростков. – “Социологические исследования”, 1993, N 6, с. 108–109.
- Современные тенденции в развитии инвайронментальной социологии (материалы симпозиума, 1992 г., 17–21 июня, Нидерланды). – “Социологические исследования”, 1992, N 12, с. 3–80.
- Стенгревиус А., Роде Я. Заболеваемость города Даугавпилс и района. – В кн.: *Ignalinos žmogaus gyvenimo ir veiklos salygos. Straipsniu rinkinys. Vilnius – Visaginas, 1998. – с. 142–147.*
- Шавель С. А. Социальная политика в отношении пострадавших от аварии на ЧАЭС. – “Социологические исследования”, 1998, N 9, с. 25–32.

Яловенко Э., Роде Я. Результаты радиометрического контроля 30 км санитарной зоны Игналинской АЭС на территории Латвии. – В кн.: Ignalinos žmogaus gyvenimo ir veiklos salygos. Straipsniu rinkinys. Vilnius – Visaginas, 1998. – с. 148–151.

V. Meņšikovs, O. Peipiņa. Atomenerģētika un cilvēka dzīves apstākļi (socioloģiskais aspekts). – Daugavpils, DPU izdevniecība "Saule", 1999. – 116 lpp.

Datorsalikums. Parakstīts iespiešanai 29.04.99.
Izdevējdarbibas reģistr. apliec. Nr. 2-0197.
Formāts 60x90/16; 7,3 iespiedl., 5,3 izdevn. l.
Pasūtījuma Nr. 34. Metiens 200 eks.
Iespiests DPU izdevniecībā «Saule» —
Saules ielā 1/3, Daugavpils, Latvija, LV-5400, 1999. g.

1,18-

OBLIGĀTĀS
EKSEMPĻĀRS

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0300036883

99-3

L 478